

”Not a bra burning feminist”

Elämäkerrallisista haastatteluista muodostuva kuva 1960-1980-lukujen naisliikkeestä
Tennesseen osavaltiossa

Rosaliina Koistinen
Yleisen historian pro gradu-tutkielma
Historian ja etnologian laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2020

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta	Laitos – Department Historian ja etnologian laitos
Tekijä – Author Rosaliina Koistinen	
Työn nimi – Title ”Not a bra burning feminist” – Elämäkerrallisista haastatteluista muodostuva kuva 1960-1980-lukujen naisliikkeestä Tennesseen osavaltiossa	
Oppiaine – Subject Yleinen historia	Työn laji – Level Pro gradu -tutkielma
Aika – Month and year 5 / 2020	Sivumäärä – Number of pages 117
Tiivistelmä – Abstract <p>1960-1980-lukujen naisliikkeen historiassa on usein keskitytty tarkastelemaan suurten pohjoisyhdysvaltalaisien kaupunkien naisliikettä. Lisäksi huomio on kiinnittynyt ajanjakson feminismikirjon eri piirteiden tyypittelyyn ja erilaisten feminististen ryhmien vertailuun. Pro gradu -tutkielmassani tarkastelukohteena on tutkimuksessa vähäisemmälle huomiolle jäänyt Yhdysvaltojen eteläosavaltioiden, tarkemmin Tennesseen osavaltion, naisliikeaktivismi.</p> <p>Tutkielmani aineisto koostuu 25 <i>Southern Oral History Program</i> -arkistoon talletetusta elämäkerrallisesta haastattelusta. Tutkielmassani keskeisinä kysymyksiä ovat aineistosta esiin nousevat naisliike- ja feminismimääritelmät, alueen aktivismimuodot ja naisliikekokemukset suhteessa tutkimuskirjallisuudessa esillä oleviin määritelmiin ja kuvauksiin. Keskeisinä tutkimusmetodeina ovat muistitietotutkimuksen ja sukupuolentutkimuksen sekä sukupuolihistorian ja diskurssianalyysin menetelmät. Haastatteluaineisto tuo esiin, kuinka julkinen ja henkilökohtainen muistaminen eivät aina kohtaa yksilön muistellessa mennyttä.</p> <p>Haastateltujen naisten naisliikemääritelmät osittain vastaavat ja osittain asettuvat vastakkain tutkimuskirjallisuudessa esillä olevien määritelmien kanssa. Naisliikeaktivismi keskittyi laajemman naisliikkeen mukaisesti kysymyksiin naisten asemasta niin työelämässä kuin kotona. Lisäksi huomio kiinnittyi muun muassa kysymyksiin naisten reproduktiivisista oikeuksista ja lähisuhdeväkivallasta. Tennesseen osavaltion naisliikeaktivistit eivät muodostaneet useita eri feministisiin suuntauksiin keskittyneitä toisistaan erillisiä ryhmiä, vaan aktivismi tapahtui usein jo valmiina olleiden organisaatioiden sisällä. Lisäksi ruohonjuuritason aktivismi nousee esille keskeisenä naisaktivismin muotona.</p> <p>Feminismi- ja naisliikemääritelmissä haastatteluista nousee esiin kaksi määrittelytapaa: määritelmät, jotka näkevät Tennesseen naisliikkeen olleen erillinen etenkin pohjoisyhdysvaltalaisesta feminismistä ja määritelmät, joissa liikkeiden välillä ei nähty eroa. Keskeisenä erottavana tekijänä nähdään Tennesseen naisliikkeen käytännönläheinen luonne teoreettisuuden sijaan. Haastatteluissa naiset kuvaavat feminismiä tutkimuskirjallisuudessa esillä olevien määritelmien mukaisesti, mutta eivät välttämättä liitä näitä kuvauksia tiettyyn naisliikkeen sisällä vaikuttaneeseen feminismiin muotoon. Haastattelut tuovat siis esille, kuinka naisliikkeestä luodut erilaiset diskurssit ovat muodostuneet osaksi valtavirtadiskursseja, joita vasten haastateltavat naiset refleктоivat omia henkilökohtaisia muistojaan.</p>	
Asiasanat – Keywords naisliikkeet, feminismi, naishistoria, muistitieto, muistitietotutkimus, haastattelut, Yhdysvallat, Tennessee, 1960-luku	
Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto (JYX)	
Muita tietoja – Additional information	

Sisällysluettelo

1.	Johdanto.....	1
1.1.	Tutkimusaineisto – <i>U16. The Women’s Movement in the South</i>	4
1.2.	Keskeinen tutkimuskirjallisuus.....	8
1.3.	Tutkimusmenetelmät – aineistona elämäkerralliset haastattelut	13
1.3.1.	Muistitietotutkimus – kontekstina mennyt ja nykyaika.....	14
1.3.2.	Sukupuolentutkimuksen ja sukupuolihistorian menetelmiä	18
1.3.3.	Kieli ja merkityssystemit - diskurssianalyysi aineistoanalyysin välineenä.....	22
1.3.4.	Vastamuistaminen ja muuttuvat diskurssit	24
2.	Yhdysvallat, pitkä 1960-luku ja naisliike	27
2.1.	Pitkän 1960-luvun vaikutuksia Yhdysvalloissa.....	27
2.2.	Suffrageteista kolmannen aallon alkuun – naisliikkeen historiaa Yhdysvalloissa	31
2.2.1.	Suffragettien ja naisliikkeen välissä – 1960-1980-lukujen naisliikkeen taustat	31
2.2.2.	”Henkilökohtainen on poliittista” – naisliikeaktivismia 1960-1980-luvuilla ja naisliikkeeseen kohdistunut kritiikki.....	33
2.3.	Jotain liberaalia, jotain radikaalia – feminismien ideologian historiaa	36
2.4.	Yhdysvaltojen eteläosavaltiot ja pitkä 1960-luku – narratiivi olemattomasta naisliikkeestä ja naisliikkeen vastustajista	40
3.	”We did an awful lot” – naisliikeaktivismi Tennesseeen osavaltiossa.....	46
3.1.	”It’s not like powerful women weren’t there” – haastatteluaineistosta muodostuva naisten mahdollisuuksien horisontti.....	47
3.2.	”It was just like bubbles exploding” – Tennesseeen naisliikeaktivismien kirjo	55
3.2.1.	Naisten tasa-arvoon tähtäävä toiminta järjestöjen sisällä	58
3.2.2.	Työelämä, naisten kouluttautuminen ja ERA	62
3.2.3.	Reproduktiiviset oikeudet ja seksuaalipoliittiset kysymykset	64
3.2.4.	Naisiin kohdistunut väkivalta	67
3.2.5.	Aktivismi kodin sisä- ja ulkopuolella.....	68
3.3.	Tennesseeen osavaltion ”valkohanskainen feminismi”.....	73
3.3.1.	Aktivismien jatkumo pitkän 1960-luvun jälkeen	79
3.3.2.	Naisliikkeen ajatusmallien leviäminen	82
4.	”Not a bra burning feminist” – aineiston naisliike- ja feminismimääritelmiä.....	86
4.1.1.	”Plus the fact that most of us just don’t like labels” – eroja korostavat määritelmät.....	87
4.1.2.	”I do consider myself a Southern, farm girl, union member, Democrat feminist” – määritelmät osana vallalla olevia feminismi- ja naisliikediskursseja	95
4.1.3.	Haastatteluaineiston määritelmät suhteessa tutkimuskirjallisuuteen	101
5.	Päätäntö	104
	Lähteet	109

1. Johdanto

Kuten Sara Evans toteaa teoksessaan *Tidal Wave : how women changed America at century's end*, naisten asemassa tapahtui laajoja muutoksia 1960-1980-luvuilla, kun ”feminismin hyökyaalto pyyhkäisi yli Yhdysvaltojen muuttaen sen pysyvästi¹.” Toisen aallon feminismiksi kutsuttu poliittinen liikehdintä muutti naisten asemaa niin kotona kuin laajemmin yhteiskunnassa, ja ajan naisliikeaktivismi levisi myös Yhdysvaltojen ulkopuolelle. Yhdysvaltalaisista toisen aallon feminismiä käsittelevissä tutkimuksissa naisliikkeen tarkastelu paikantuu usein suurimpiin kaupunkeihin ja keskittyy feminismin eri muotojen, kuten liberaali-, kulttuuri- ja radikaalifeminismin, kuvaamiseen ja vertailuun². Pro gradu -tutkielmassani keskiössä on tutkimuksessa usein vähäisemmälle huomiolle jäänyt Yhdysvaltojen eteläosissa tapahtunut naisliikeaktivismi. Tutkimusaineistoni käsittelee aktivismia Tennesseeen osavaltiossa.

Tutkielmani tarkoituksena on tarkastella naisten kokemuksia ja näkemyksiä 1960-1980-lukujen naisliikkeestä *Southern Oral History Program*-verkkoarkistoon sisältyvän elämäkerrallisen haastattelumateriaalin kautta. Suullista muistitietoa keräävän arkiston tavoitteena on säilyttää ja tuoda esille Yhdysvaltojen eteläosissa elävien yksilöiden tarinoita ja muistoja. Avointa arkistoa ylläpitää Pohjois-Carolinan yliopisto.³ Tutkielmaani valikoitunut haastattelumateriaali tarjoaa mahdollisuuden tarkastella toisen aallon feminismiä niin paikallisesti yksilöiden tasolla heidän kokemustensa ja muistojensa kautta kuin laajemmassa perspektiivissä huomion ollessa naisliikkeen ja feminismin määritelmässä ja siinä, kuinka määrittelyt suhteutuvat tutkimuskirjallisuudessa esillä oleviin määritelmiin.

¹ Evans, 2003, 1.

² Ks. esim. Banks, 1986; Evans, 2003; Bolt, 2004; Henry, 2004; Rhodes, 2005; Hewitt, 2012; LeGates, 2012. Etenkin Allured huomioi tutkimuksessaan naisliiketutkimuksen keskittymisen pääosin pohjoisyhdysvaltalaisiin kaupunkeihin ks. Allured, 2015, 13.

³ *Southern Oral History Program* on osa laajempaa *Center for the Study of American South* – tutkimuskeskittymää. Kokonaisuudessaan arkisto sisältää noin 6000 haastattelua. *Southern Oral History Program* aloitti toimintansa vuonna 1973. Ks. lisää ohjelman kotisivuilta osoitteesta <https://sohp.org/>. Abrams kutsuu tämän tapaista SOHP-arkistonkin käyttämää muistitiedon keräämisen mallia termillä *the reminiscence and community model*, jonka tavoitteena on tallettaa esimerkiksi jonkin tietyn yhteisön muistitietoa ennen kuin se häviää. Abrams, 2010, 15.

Kuten työni otsikon lainauksesta voi huomata⁴, haastattelumateriaalista nousee esille vastakkainasetteluja, vertautumisia ja yhtymäkohtia yleisesti käytössä oleviin naisliikkeen määritelmiin. Naisliikkeestä ja toisen aallon feminismistä puhuttaessa Yhdysvaltojen eteläosat jäävät usein mainitsematta, ovat mukana vain pienenä sivuhuomiona tai ne mainitaan vain puhuttaessa naisliikkeen vastustajista⁵. Haastatteluaineisto tarjoaa siis mielenkiintoisen katsauksen siihen, mitä liike tarkoitti isojen kaupunkien ulkopuolella alueella, joka usein nähdään konservatiivisempaan muihin Yhdysvaltoihin verrattuna. Vaikka eteläosien naisliike näyttäytyy usein marginaalisena ja muusta yhdysvaltalaisfeminismistä eriytyneenä ilmiönä, on yhtymäkohtia eri alueiden feminismien välillä kuitenkin löydettävissä, ja aineistosta käy ilmi, kuinka etelässä on painiskeltu samojen naisten asemaan liittyvien kysymysten parissa kuin muuallakin Yhdysvalloissa.

Kuten muistitietoa käyttävissä tutkimuksissa yleensäkin, huomioni ei tule olemaan siinä, kuinka objektiivisina faktoina haastatteluelämäkertoja voidaan pitää. Tarkoitukseni on tuoda esille naisten kokemuksia, näkemyksiä ja käsityksiä naisliikeaktivismista – miten he jäsentelevät ja käsitteellistävät 1960-1980-lukujen naisliikettä, millaisia määritelmiä naisliike ja/tai feminismi saa ja mihin keskusteluihin haastateltavat liittävät oman toimintansa ja naisliikeaktivismiin. Lisäksi haastatteluaineisto tukee käsityksiä useista samanaikaisista feminismeistä, naisliikkeen ja siihen liittyvän aktivismin kirjosta ja sen yhteyksistä muihin ajan poliittisiin liikkeisiin. Haastattelujen voidaan myös nähdä tukevan uudemmassa tutkimuskirjallisuudessa esillä olevaa feminismin aallot -metaforan kritiikkiä.

Tutkimuskysymykseni ovat:

- Millaista naisliikeaktivismia Tennesseeen osavaltiossa tapahtui 1960-1980-luvulla *Southern Oral History Program* – haastatteluarkistoon talletettujen elämäkerrallisten haastattelujen perusteella? Miten naiset muistavat naisliikkeen

⁴ Lainaus on otettu Marian Coletten haastattelusta, haastattelijana Jessie Wilkerson, 13.8.2010, U-0479, 21, Southern Oral History Program. #4007, Southern Historical Collection, Wilson Library, University of North Carolina, Chapel Hill (SOHP). 1960-luvun lopulla julkisuuteen levisi myytti rintaliivejä polttavista feministeistä. Kuten lainaus osoittaa, myytti on nähtävillä myös tutkielmani haastatteluaineistossa.

⁵ Ks. esim. Bolt, 2004, 166-167, 179; Jeydel, 2004, 157; MacLean, 2010, 367.

ja aktivisminsa? Mihin muihin keskusteluihin tai liikkeisiin aktivismi linkittyy haastatteluissa?

- Miten haastateltavat jäsentävät, käsitteellistävät ja määrittelevät naisliikettä ja/tai feminismiä elämäkerrallisissa haastatteluissa? Onko aineistosta osoitettavissa tiettyjä diskursseja, joihin määritelmät pohjaavat?

Tarkastelen kysymyksiä 25 Tennesseen osavaltioon keskittyvän haastattelun kautta. Laajempaa aineistoa tutkimalla on mahdollista hahmottaa yleisiä linjoja ja paikallisia piirteitä naisliiketoiminnasta. Samanaikaisesti elämäkerrallisista haastatteluista muodostuva aineistoni tuo esille naisliikkeen henkilökohtaisen luonteen korostaen siihen liittyviä yksilöllisiä kokemuksia ja sitä, kuinka poliittinen aktivismi linkittyy vahvasti yksilöiden muuhun elämään.

Aloitin tutkielmani katsauksella käyttämäni haastatteluaineistoon ja keskeiseen tutkimuskirjallisuuteen. Lisäksi käsittelen keskeisiä tutkimusmetodeja: muistitietotutkimusta, sukupuolihistoriaa ja diskurssianalyysiä. Avaan myös tutkimukselleni keskeisiä käsitteitä, kuten diskurssit, vastamuistaminen ja mahdollisuuksien horisontti.

Luvussa kaksi käsittelen tutkimukseni ajallista ja paikallista viitekehystä ja kontekstia; 1960-1980-lukuja, naisliikettä, naiskuvaa ja naisten asemaa sekä Yhdysvaltoja huomioiden etenkin eteläosavaltiot. Lisäksi tarkastelen feministisen ideologian historiaa, sillä eri ajanjaksoina käydyt keskustelut feminismiin luonteesta vaikuttavat siihen, millaisia määrittelytapoja feminismille on muodostunut ja mihin keskusteluihin se linkittyy.

Luvussa kolme käsittelen haastatteluaineistosta esiin nousevaa naisliikeaktiivisuuden kirjoa Tennesseen osavaltiossa. Tuon esiin haastatteluista muodostuvaa kuvaa naisten mahdollisuuksien horisontista, jonka voi nähdä vaikuttavan keskeisesti heidän naisliikemuistoihinsa, -kokemuksiinsa ja -näkömyksiinsä. Tarkastelen myös, kuinka oman aineistoni sisällöt suhteutuvat muuhun tutkimuskirjallisuuteen keskittyen etenkin kuvauksiin eteläyhdysvaltalaisesta feminismistä ja naisliikkeestä. Lisäksi tuon esille, kuinka aineisto vahvistaa käsitystä aaltometaforan toimimattomuudesta feminismiin historian tarkastelussa etenkin, kun huomio on yksilöiden toiminnassa.

Luvussa neljä keskiössä ovat haastatteluaineistosta esiin nousevat feminismin- ja naisliikemääritelmät, joita tarkastelen suhteessa tutkimuskirjallisuudessa esillä oleviin määritelmiin.

1.1. Tutkimusaineisto – U16. *The Women's Movement in the South*

Tutkimusaineistoni on kerätty *Southern Oral History Program* -verkkoarkiston alakohdasta U16. *The Long Civil Rights Movement: The Women's Movement in the South*. Aineistoksi valitsin numerojärjestyksessä 25 ensimmäistä tutkimuskäyttöön avoimena olevaa haastattelua väliltä U-0415–U-0525, joissa käsitellään 1960-1980-lukujen naisliikettä ja/tai feminismiä Tennesseeen osavaltiossa. Alakohta sisältyy kattoprojektiin *U. The Long Civil Rights Movement: The South Since the 1960s*. Alakohta U16. sisältää 163 haastattelua. Määrällisesti 25 haastattelua sopii pro gradu -tutkielman kokoiseen työhön, sillä suurin osa haastatteluista on suhteellisen pitkiä, jolloin käsiteltävää materiaalia on paljon. Litteroidut haastattelut vaihtelevat sivumääriltään 15-60 sivun välillä.

Arkiston haastattelut on kerätty 2000-luvulla. Tutkielmaani sisältyvät haastattelut on toteutettu vuosina 2009-2011. Arkiston U16.-projektinkuvauksen mukaan haastattelut käsittelevät naisten aktivismia ja siihen liittyviä sukupuolikysymyksiä ja -näkömääriä. Huomio on aktivismin kirjossa ja naisliikkeen yhteyksissä etenkin kansalaisoikeusliikkeeseen. Myös uskonnon linkittyminen naisaktivismiin on keskeinen teema etenkin Knoxvilleen kaupungista kerätyissä haastatteluissa.

Haastattelut seuraavat naisten elämäntarinaa lapsuudesta haastatteluhetkeen. Naisliikkeen lisäksi aineistoni haastatteluissa siis käsitellään myös muita aiheita aina haastateltavan perhetaustoista, lapsuudesta, opiskelusta ja työurasta muihin 1960-1980-lukujen poliittisiin liikkeisiin ja haastatteluhetken kuulumisiin. Jokainen haastattelutilanne on erilainen, ja oman aineistoni haastatteluissa kysymykset vaihtelevat haastateltavan mukaan. Arkistoalakohdan haastatteluille ei siis ole asetettu standardikysymyksiä, vaan kysymykset on suunniteltu siten, että ne vastaavat haastateltavan elämäntarinaa. Haastatteluohjeistuksessa onkin toivottu, että haastattelijat ottavat etukäteen selvää haastatteluohjeistaan. Lisäksi haastateltavat ovat voineet

täyttää etukäteen henkilötietonsa ja oman ansioluettelonsa haastattelua varten, mikä on helpottanut kohdistettujen kysymysten muodostamista.⁶

Ajallisesti haastattelut liikkuvat useiden eri vuosikymmenien välillä, mutta pääpaino on 1960-1980-luvuissa. Haastattelujen nykyajan reflektoinnit tarjoavat mielenkiintoisen keinon tarkastella naisliikkeen näkyvyyttä ja vaikutuksia vielä vuosia toisen aallon feminismin jälkeen. Naisliiketoiminnan jatkumon esiintyminen aineistossa myös kyseenalaistaa näkemystä feministisen aktivismin katoamisesta 1980-luvulle tultaessa.

Haastattelujen luettelointitietojen perusteella kaikissa käsittelemissäni haastatteluissa haastateltavat ovat sukupuoli-identiteetiltään naisia. Tutkimusaineistoni 25 haastattelun joukossa on vain yksi cherokee-afroamerikkalaistaustaisen naisen haastattelu, loput haastateltavista ovat etniseltä taustaltaan valkoisia. Arkiston luettelointitietojen perusteella alakohta U16. sisältää ylipäänsä hyvin vahvan valkoisen enemmistön, sillä 163 haastattelusta 130:ssä on haastateltu valkoihoisia naisia, 21:ssä afroamerikkalaisia ja viidessä Yhdysvaltojen alkuperäiskansoihin kuuluvia naisia. Lopuista haastatteluista puuttuu tieto haastateltavan etnisestä taustasta, mutta esimerkiksi omaan aineistooni lukeutuvissa etnisyyden perusteella luokittelemattomissa haastatteluissa kyseiset naiset identifioituvat valkoihoisiksi. Käyttämästäni haastatteluaineistosta ei nouse esille seksuaali- tai sukupuolivähemmistöjen edustajia, mutta HLBT+-teemoja käsitellään osassa haastatteluista.

Vaikka vuonna 1960 16 prosenttia Tennesseeen väestöstä oli etniseltä taustaltaan muita kuin valkoihoisia⁷, jolloin arkistoalakohtaan sisältö vastaa melko hyvin alueen silloista etnistä jakaumaa, ei aineisto todennäköisesti silti tuo kattavasti esille alueen feminismin ja naisliikkeen koko kirjoa. Haastattelujen luettelointitiedoista selviää, että haastateltaviksi on valikoitunut etenkin tunnettuja alueellisesti vaikuttaneita ja edelleen vaikuttavia naistoimijoita, kuten poliitikkoja, kirjailijoita ja aktivisteja⁸. Toisin sanoen

⁶ Haastatteluohjeet Southern Oral History Programin kotisivulta osoitteesta <https://sohp.org/resources-2/>.

⁷ U.S. Census Bureau, 1960, 4. Vuonna 1960 Tennesseeen noin 3,6 miljoonasta asukkaasta noin 587 000 oli mustia. Mustan väestön vähäinen määrä Tennesseeen naisliikkeessä huomioidaan myös haastatteluaineistossa, ks. esim. Martha Begallan haastattelu, haastattelijana Joey Fink. 13.5.2011, U-0524, 20; Aisha Brownin ja Amira Inas Haqqin haastattelu, haastattelijana Joey Fink. 11.8.2010, U-0525, 8, SOHP.

⁸ Esimerkiksi Bee DeSelm on tunnettu republikaanivaikuttaja Tennesseeen alueella, Marie Cirillo laajalti tunnettu ruohonjuuritason organisoiija Appalakkien alueella ja Dianne Levy taas on vaikuttanut näkyvästi Tennesseeen *battered women* -toimintaan.

muistitiedon keruussa on sen moniäänisyyteen ja valtavirtadiskursseista irrottautumiseen pyrkivästä luonteesta huolimatta yhtä lailla esillä kysymys siitä, kenen ääni on kuuluvilla ja kenen ääni on ylipäänsä mahdollista saada kuultavaksi kuin muussakin historian tutkimuksessa. Tämä on myös tärkeää huomioida haastatteluanalyysissä.

Haastattelujen keräämisessä onkin todennäköisesti käytetty haastateltavien omien kontaktien ja tiedonantojen lisäksi myös Janet Alluredin Louisianan naisliikkeeseen keskittyvässä tutkimuksessa käyttämää tapaa etsiä potentiaalisia haastateltavia aikalaislehdistön uutisointien kautta, mikä selittää julkisuudessa vahvasti esillä olevien ja alueella näkyvästi vaikuttaneiden naisten runsaan määrän arkistossa. Allured toteaaakin: *”There may have been many closet feminists in Louisiana, but if they did not act on their beliefs in a public way, their story cannot be told in an academic history.”*⁹

Tutkielmassani käytän pääasiallisesti litteroitua haastattelumateriaalia, mutta haastattelut ovat kuunneltavissa arkistosta myös äänitteinä. Suullista muistitietoa käyttävässä tutkimuksessa on huomioitu, kuinka puheesta tehty litteraatti ei pysty koskaan vastaamaan haastattelutilannetta tarkoistakin kommenteista huolimatta. Litteraateilla usein kuitenkin pyritään luomaan mahdollisimman sanatarkka ja osuva kuvaus haastattelun sisällöstä ja kulusta, jolloin niitä voidaan käyttää tutkimusaineistona.¹⁰ Omassa tutkimusaineistossani litteroinnit on tehty sanatarkasti, usein haastateltavan omaa puhekieltä seuraten, mutta kuitenkin selkokielellä siten, että suurin osa täyttösanoista ja -äännähdyksistä on jätetty pois. Osaan litteroinneista on lisäksi lisätty kommentteja tunteiden osoituksista, kuten naurusta ja itkusta, keskeytyksistä ja tauoista. Tämän tapaisia kommentteja ja haastattelutilanteen kuvaamista on toivottu myös arkiston haastatteluohjeistuksessa¹¹.

Vaikka alueellisesti haastatteluaineisto on kerätty pääasiallisesti Tennesseeestä, liikkuvat haastattelujen sisällöt osavaltioiden rajojen yli. Lisäksi osassa haastatteluissa käsitellään tapahtumia myös Yhdysvaltojen ulkopuolella, kuten Iso-Britanniassa, Ranskassa ja Italiassa.¹² Haastatteluaineisto tuokin esille, kuinka yksilöiden liikkuvuus on vaikuttanut

⁹ Allured, 2016, 7.

¹⁰ Abrams, 2010, 9, 14, 19-20.

¹¹ Haastatteluohjeet Southern Oral History Programin kotisivulta osoitteesta <https://sohp.org/resources-2/>.

¹² Ks. esim. Merikay Waldvogelin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 27.5.2010, U-0419, 3; Gaye Evansin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 4.8.2010, U-0481, 12-13, 17-19; Dianne Levyn

myös poliittisten liikkeiden leviämiseen ja vaikutusten siirtymiseen eri alueiden välillä. Haastatteluaineiston maantieteellinen liikkuvuus on lisätty haastattelujen luettelointitietojen yhteyteen. Osasta haastatteluista tämä kuitenkin puuttuu. On myös huomioitava, että luetteloinnissa on lisäksi mukana ennen ja jälkeen 1960-1980-lukuja tapahtunut liikkuminen.

Koska arkiston alakohtaan sisältyy myös naisten muuhun toimintaan ja johtajuuteen liittyviä haastatteluja, jotka eivät sisällä tutkimuskysymyksilleni relevantteja aiheita, tein haastattelulitterointeihin hakuja termein *women's movement*, *women* ja *feminism*. Tutkimuskysymyksiin vastaamisen kannalta koin tärkeäksi valikoida mukaan ne haastattelut, joissa naisliikettä reflektoidaan haastateltavien omien kokemusten ja näkemysten kautta, ja joista on löydettävissä haastateltavien määritelmiä naisliikkeelle tai feminismille. Tämän vuoksi aineiston ulkopuolelle rajautui muutamia haastatteluja, joissa naisliike- ja/tai feminismimaininta jää haastattelijan tekemään kysymykseen ja haastateltavan kieltävään vastaukseen liikkeeseen kuulumisesta tai feminismin relevanttiudesta heidän omassa elämässään.

Tutkielmani haastatteluaineisto sisältää myös naisia, jotka eivät suoranaisesti kokeneet termejä feminismi tai naisliike omikseen, mutta näissä haastatteluissa haastateltavat refleктоivat ja pohtivat mielenkiintoisella tavalla naisliikettä, sen toimintaa, vaikutuksia ja tavoitteita, sekä heidän omia näkemyksiään naisliikkeestä ja feminismistä suhteessa Yhdysvaltojen eteläosiin. Nämä kyseiset haastattelut vastaavat tutkimuskysymyksiini, vaikka haastateltavat itse eivät identifioidukaan liikkeen jäseniksi tai feministeiksi.

Elämäkerralliseen haastatteluaineistoon perustuvaa muistitietotutkimusta tehdessä on hyvä huomioida haastatteluaineiston käytön tutkimuseettiset kysymykset. Koska kyseessä on yhdysvaltalaisaineisto, ovat käytänteet hyvin erilaisia verrattuna Euroopan Unionin asetuksiin. Vaikka esimerkiksi historiantutkimuksen erityispiirteet on otettu huomioon Euroopan Unionin vuonna 2018 voimaan tullessa uudessa tietosuojasetuksessa, asettaa se silti rajoitteita henkilötietojen käyttöön pyrkien takaamaan tutkimuksen kohteena tai lähteenä olevien henkilöiden anonymiteetin. Rajoitteet

haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 17.8.2010, U-0489, 12-14; June Rostanin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 6.7.2009, U-0494, 3-4, SOHP.

koskevat muun muassa seksuaalista suuntautumista, uskonnollista vakaumusta, rotua ja poliittisia mielipiteitä¹³.

Oman tutkimusaineistoni käytänteet eroavat tässä hyvin vahvasti Euroopan Unionin asettamista rajoitteista, sillä jo haastattelujen luetteloinneista löytyvät haastateltavien taustatiedot, eikä aineiston käytön suhteen ole vaatimusta haastateltavien anonymiteetistä. Kaikkia arkiston avoinna olevia haastatteluja saa käyttää tutkimuksessa, ja tähän on pyydetty haastateltavilta suostumus ennen haastattelujen tekoa. Arkiston viittausohjeiden mukaisesti haastatteluihin tulee viitata haastattelukoodin lisäksi haastateltavien omalla nimellä, ja haastattelut ovat myös löydettävissä arkistosta näillä tiedoilla. Lisäksi arkistosta pystyy tekemään hakuja esimerkiksi etnisyyden ja iän perusteella. Tutkielmassani tulen käyttämään arkiston ohjeistamaa tapaa viitata haastatteluaineistoon.

1.2. Keskeinen tutkimuskirjallisuus

Keskeisenä tutkimuskirjallisuutena olen käyttänyt teoksia, jotka keskittyvät etenkin Yhdysvaltojen ja sen eteläosavaltioiden 1960-1980-lukujen historiaan, feminismiin ja naisliikkeen historiaan sekä muistitietotutkimukseen.

1960-1980-lukuja käsittelevästä tutkimuskirjallisuudesta esimerkiksi Arthur Marwick ja Christopher Strain tuovat teoksissaan esille näkemyksiään pitkästä 1960-luvusta ja kyseisen ajanjakson pitkäaikaisista vaikutuksista, jotka ovat relevantteja myös omassa tutkimuksessani. Yhdysvaltoja 1960-1980-luvuilla käsitellään myös vuonna 2001 julkaistussa artikkelikokoelmassa *Long time gone : sixties America then and now*. Teoksen keskeisenä näkökulmana on aikakauden ympärille muodostunut omanlaisensa muistamisen kulttuuri, joka on nähtävillä esimerkiksi yksilöiden sille antamissa hyvin erilaisissa merkityksissä. Teoksessa käsitellään syitä näiden erilaisten merkitysten syntymiselle tarkastelemalla yksilöiden henkilökohtaisia kokemuksia esimerkiksi aikakauden poliittisesta aktivismista. Pitkän 1960-luvun saamat erilaiset merkitykset ovat esillä myös omassa tutkimusaineistossani. Lisäksi lähestyn naisliike- ja feminismimääritelmiä samankaltaisesta näkökulmasta, jossa huomio on yksilöiden henkilökohtaisissa muistoissa ja kokemuksissa.

¹³ Asetus 2016/679/EU, 9 artikla.

Naisliikkeen historiaa käsittelevistä teoksista olen valikoinut tutkielmaani mukaan etenkin tutkimukset, jotka keskittyvät tarkastelemaan Yhdysvaltoja. Vuonna 1997 ilmestynyt Sheila Rowbothamin teos *A century of women : the history of women in Britain and the United States* ja vuonna 2005 ilmestynyt Laurel Thatcher Ulrichin teos *Well-behaved women seldom make history* tarjoavat hyvän yleiskatsauksen naisliikkeen historiaan sekä naisten asemassa tapahtuneisiin muutoksiin eri vuosikymmeninä. Sara Evansin vuonna 2003 julkaistu *Tidal wave : how women changed America at century's end* taas tuo esiin toisen aallon feminismin historiaa Yhdysvaltojen näkökulmasta keskittyen etenkin suurimmissa kaupungeissa tapahtuneeseen aktivismiin monien keskeisten organisaatioiden ja naisryhmien näkökulmasta.

Teoksissa kuvatut tapahtumat ja muutokset ovat vaikuttaneet myös Yhdysvaltojen eteläosissa. Teokset kuitenkin tarkastelevat 1960-1980-lukua, naisliikettä, yhdysvaltalaisfeminismia ja naisten asemaa laajasta näkökulmasta keskittyen naisliikkeen historian suuriin käännteisiin ja keskeisiin tapahtumapaikkoihin, jolloin marginaalissa olevat äänet, kuten eteläosavaltioiden naisliike, jäävät vähemmälle huomiolle. Lisäksi teosten päälähteenä ei ole käytetty muistitietoa. Käyttämäni omaelämäkerrallinen haastatteluaineisto siis laajentaa näkökulmaa aiemmin huomiotta jääneeseen Yhdysvaltojen eteläosiin tarkastellen 1960-1980-lukujen Tennesseeen osavaltiossa tapahtunutta naisliikettä yksilöiden muistojen, näkemysten ja kokemusten kautta. Lisäksi aineistosta paljastuu yhtäläisyyksiä ja ristiriitaisuuksia tutkimuskirjallisuuden ja muistojen välillä. Haastateltavat myös reflektivat mielenkiintoisella tavalla omaa naisliikeaktivismiaan ja feminismiään suhteessa eteläyhdysvaltalaiseen identiteettiin, mikä tuo esiin yksilön ympäristön vaikutukset niin hänen toimintaansa kuin kokemuksiinsa.

Tutkimusaineistossani 1960-1980-lukujen naisten oikeuksiin ja vapautumiseen keskittyvästä aktivismista käytetään termiä naisliike eikä tutkimuskirjallisuudessa usein käytössä olevaa feminismin aallot – metaforaa ole esillä. Lisäksi naisten käsitykset naisliikkeestä tai feminismistä eivät asetu aaltometaforan mukaiseen naisliikeaktivismin ajalliseen rajaukseen. Aaltometaforan kritiikki esiintyy etenkin Nancy Hewittin vuonna 2010 toimittamassa artikkelikokoelmassa *No permanent waves : recasting histories of U.S. feminism*, ja teos tarjoaa hyvän pohjan metaforan ulkopuolelle jäävän naisliikeaktivismin ja feminismin tarkastelulle. Määrittelemättömänä esiintyvä

feminismin toinen aalto usein pitää sisällään stereotyyppisen oletuksen keskiluokkaisuudesta, valkoihoisuudesta ja heteronormatiivisuudesta sekä ”paremmuudesta” suhteessa ensimmäiseen ja ”huonommuudesta” suhteessa kolmanteen aaltoon.¹⁴ Toisaalta juuri tämän kaltaiset tyypittelevät ja yleistävät määritelmät suhteessa omaan tutkimusaineistooni tuovat esiin uusia näkökulmia liittyen naisliikkeeseen ja aikakauden feminismiin.

Hewittin mukaan aaltometafora yksinkertaistaa feministisen aktivismin historiaa aallon huippuihin ja pohjiin, jolloin määritellään se, kenen aktivismi kuuluu naisliikkeen historian narratiiviin. Samalla huomaamatta jää ”huippuvuosien” välillä tapahtuva aktivismi¹⁵, kuten esimerkiksi Tennesseeen osavaltiossa tapahtunut aktivismi, joka haastatteluaineiston perusteella ei aina asetu suurten kaupunkien feminismin aikajanalle. Kun naisliikeaktivismia tarkastellaan pienempien feminististen ryhmien, toimijoiden, järjestöjen, organisaatioiden tai yksilöiden tasolla, on nähtävissä, kuinka feminististä toimintaa, keskustelua ja ajattelun kehittämistä on tapahtunut myös ennen ja jälkeen aallonhuippujen.

Myös pienempiin tai vain tietynlaista aktivismia harjoittaviin liikkeisiin keskittyvät teokset, kuten Arlene Steinin *Sex and sensibility : stories of a lesbian generation*, tarjoavat hyviä näkökulmia siihen, miten valtavirtaisesta suurten kaupunkien keskiluokkaisesta ja valkoihoisesta naisliikkeestä eroavasta naisaktivismista on puhuttu, millä tavoin siitä on kirjoitettu ja miten sitä on tutkittu. Tennesseeen osavaltioon ja täten Yhdysvaltojen eteläosiin pohjaava omaelämäkerrallinen haastatteluaineisto tuo siis esille vallalla olevista naisliikestereotyyppioista eroavia näkökulmia. Lisäksi aineisto myös vahvistaa aaltometaforan kritiikkiä tuoden esille yksilöiden omakohtaisia kokemuksia ja aktivismin tapoja, jotka eivät asetu tutkimuksessa käytössä oleviin tiukkoihin aikarajoihin ja rajattuihin naisliikemääritelmiin.

¹⁴ Henry, 2004, 24, 33, 59-60.

¹⁵ Hewitt, 2010, 1-5. Teoksen johdannossa Hewitt sijoittaa feminismin ensimmäisen aallon Yhdysvalloissa välille 1848–1920, jolloin keskeisenä kysymyksenä oli naisten äänioikeustaistelut. Toinen aalto sijoittuu 1960-1980-luvuille. Kolmas aalto taas alkoi 1990-luvulla lähtökohtanaan toisen aallon kritiikki, ja aallon painotuksina voidaan nähdä poststrukturalistinen näkemys identiteeteistä, postkolonialismi ja intersektionaalisuus. 2010-luvulla on käyty keskustelua siitä, joko voidaan puhua feminismin neljännessä aallosta esimerkiksi teknologian kehityksen ja sen tarjoaman nopean verkostoitumisen vuoksi. Ks. myös Moravec, 2015a, 259.

Naisliikkeen tapahtumahistoriaan keskittyvän tutkimuksen lisäksi feminismin ideologiaa ja sen historiaa käsittelevät teokset, kuten Olive Banksin *Faces of feminism*, Marlene LeGatesin *In their time : a history of feminism in Western society* ja Jacqueline Rhodesin *Radical feminism, writing, and critical agency : from manifesto to modern* tarjoavat mielenkiintoisia näkökulmia tarkasteltaessa feministisessä ajattelussa tapahtuneita muutoksia ja eri feminististen ryhmien näkemyksiä. Nämä näkemykset nousevat esille myös omassa tutkimusaineistossani, vaikka haastateltavat eivät itse käytäkään tutkimuksessa esillä olevia termejä reflektoidessaan käsityksiään feminismistä ja naisliikkeestä. Käsitteet kuitenkin auttavat jäsentämään haastattelujen sisältöjä, ja helpottavat tyypillisten naisliike- ja feminismimääritelmien piirteiden osoittamista naisten muisteluista. Kun feminismikäsitykset liitetään diskurssianalyysin menetelmiin, aineistosta myös nousee esille diskursseille tyypillisiä valtasuhteita ja vastakkainasetteluja.

Paikalliskontekstia Yhdysvaltojen eteläosavaltioista tarjoavat muun muassa teoskokoelmat *The new encyclopedia of Southern culture* ja Christian Cooperin vuonna 2017 ilmestynyt teos *Resilience of Southern identity*. Omassa tutkielmassani päähuomiona ei ole eteläyhdysvaltalainen identiteetti, mutta alueellisen identiteetin pohtiminen nousee esille useissa haastatteluissa. Aineisto tarjoaakin mahdollisuuden tarkastella yksilöiden käsityksiä eteläyhdysvaltalaisuudesta suhteessa naisliikeaktivismiin, sillä naisliikkeen osalta eteläosavaltiot mainitaan usein vain konservatiivisena ja naisliikettä vastustavana alueena, mikä on myös esillä haastateltujen naisten reflektoinneissa.

Naisliike- ja feminismimaininnat etelä-Yhdysvaltoja käsittelevissä teoksissa ovat vähäisiä, ja naisliikkeen kannatus kuvataan marginaali-ilmiönä¹⁶. Haastatteluaineisto siis laajentaa käsityksiä 1960-1980-lukujen naisliikkeen vaikutuksesta, näkyvyydestä ja naisaktivismista sekä siitä, kuinka naisliikkeen ”hyökyaalto” todella levisi ympäri Yhdysvaltoja. Lisäksi aineisto tuo esille, kuinka marginaalisenakin kuvattu ilmiö voi yksilöiden omissa muistoissa ja kokemuksissa olla keskeisessä roolissa heidän toiminnassaan, jolloin se on voinut tätä kautta vaikuttaa yksilön omassa yhteisössä ja ympäristössä laajemminkin. Aineisto tuo myös esille, kuinka ympäristön ja yhteisön tavat

¹⁶ Ownby & Bercaw, 2009, 2.

ja asenteet vaikuttavat esimerkiksi yksilön omiin käsityksiin poliittisesta aktivismista ja sen mahdollisuuksista.

Vaikka muistitietotutkimusta feminismistä ja naisliikeaktivismista on tehty, Yhdysvaltojen eteläosavaltiot ovat harvoin olleet naisliiketutkimuksen keskiössä. Janet Allured on käsitellyt Yhdysvaltojen eteläosien feminismiä vuonna 2016 ilmestyneessä teoksessaan *Remapping second wave feminism*. Oman tutkielmani näkökulmat tukevat Alluredin tutkimuksen näkökulmia paikalliskontekstin merkityksestä naisliikeaktivismiin ja yksilöiden käsityksiin naisliikkeestä ja feminismistä. Alluredin huomio on Louisianan naisliikkeen tapahtumahistoriassa, naisten järjestämässä kampanjoissa ja muodostamissa järjestöissä, uskonnon vaikutuksissa aktivismiin ja segregaaationkin ylittävässä naisten välisessä toiminnassa. Tutkimuksen keskeisenä näkökulmana on Louisianan feminismin osoittaminen keskeiseksi, näkyväksi ja vaikutusvaltaiseksi osaksi yhdysvaltalaista 1960-1980-lukujen naisliikkeen historiaa.¹⁷

Keskeinen ero tutkimuksissa on juurikin tutkimusalue Alluredin tutkimuksen keskittyessä Louisianan alueelle ja oman tutkimukseni keskittyessä Tennesseehen. Toisin kuin Louisiana, Tennessee ei nouse haastatteluaineiston perusteella yhdysvaltalaisen feministisen aktivismin keskeiseksi tapahtumapaikaksi. Lisäksi, toisin kuin omassa tutkielmassani, Alluredin tutkimuksessa muistitieto ei ole päälähteenä, vaan sitä on käytetty paikkaamaan kirjallisen lähdemateriaalin aukkoja. Täten muistitiedon kautta muodostuva kuva naisliikkeestä ja feminismikäsityksistä ei ole keskeinen tutkimuskysymys, vaan huomio on eteläyhdysvaltalaisen naisliikkeen aikajanan muodostamisessa suhteessa suurimpien kaupunkien naisliikkeeseen.

Oman aineistoni ja Alluredin tutkimuksen välillä on havaittavissa niin yhtäläisyyksiä kuin eroja siinä, miltä naisliike näyttäytyi Yhdysvaltojen eteläosissa. Tutkielmani siis laajentaa käsitystä 1960-1980-lukujen naisliikkeen moniäänisyydestä niin yleisesti koko Yhdysvaltojen tasolla kuin myös eteläosavaltioiden kontekstissa. Tutkielmassani keskeinen näkemys onkin muistitiedon tarjoama mahdollisuus tarkastella laajoja ilmiöitä yksilöiden tasolla.

¹⁷ Allured, 2016, 17-19.

Koska tutkielmani tavoitteena on tarkastella erilaisia naisliikkeen ja feminismin määritelmiä ja osoittaa liikkeen sisäinen pirstaleisuus ja monimuotoisuus, en ole asettanut työlleni yhtä naisliike- ja feminismimäärittelyä, johon vertaisin haastatteluista löytyvää aineistoa. Tutkielmassani feminismi esiintyy kattokäsitteenä, joka sisältää erilaisia piirteitä ja toiminta- ja määrittelytapoja, ja joka linkittyy useisiin eri keskusteluihin liittyen yksilön voimaantumiseen, vapautumiseen ja tasa-arvoon¹⁸. Hyödyllistä onkin ajatella käsitteet 1960-1980-lukujen naisliike ja toisen aallon feminismi omaan aikaansa sidottuina ilmiöinä ja poliittisena liikehdintänä, ja feminismi ideologiana, joka on muuttunut ja muuttuu yksilöstä, ajasta ja paikasta riippuen.

1.3. Tutkimusmenetelmät – aineistona elämäkerralliset haastattelut

Sukupuolihistoriassa ja feministisessä tutkimuksessa muistitiedolla on ollut merkittävä rooli¹⁹, ja tutkimussuuntien voidaan katsoa pyrkivän vastaamaan samantapaisiin kysymyksiin. Katse on usein kohdistettu sellaiseen historiaan, joka poikkeaa vallalla olevista ja näkyvistä diskursseista sekä käsityksistä historiasta suurina tarinoina ja julkisina tapahtumina. Toisin sanoen huomio kohdistetaan muualle kuin yleisesti toiminnan ja toimijuuden keskiössä olevan ja ihmisen kategoriana toimivan valkoisen keski- tai yläluokkaisen heteromiehen historiaan.

Koska tutkielmani aineisto koostuu elämäkerrallisista haastatteluista, jotka keskittyvät yksilöiden omiin kokemuksiin ja elämäntarinoihin, tarkastelen aineistoani mikrohistorian näkökulmasta, jonka mukaisesti laajemmista ilmiöistä voidaan tuottaa uutta tietoa keskittymällä pieniin, marginaalisina esiintyviin asioihin. Tämä voi tuoda esille uudenlaisia näkökulmia, joita laajemman aineiston tarkastelusta ei välttämättä saada samalla tavoin esille.²⁰ Samalla yksilön toimijuus ja kokemukset pystytään rinnastamaan laajempaan yhteiskunnalliseen tilanteeseen ja sosiaalisiin oloihin, mikä yhdistää henkilökohtaisen ja poliittisen sekä yksityisen ja julkisen elämän²¹.

Suullisen historian, biografiatutkimuksen ja sukupuolihistorian menetelmät tarjoavat hyviä lähtökohtia haastatteluaineiston analyysiin. Haastattelutilanteesta syntyvät

¹⁸ Saman tapainen feminismin määritelmä esiintyy myös Sara Evansin teoksessa *Tidal Wave*, ks. Evans, 2003, 3.

¹⁹ Cosslett, Lury & Summerfield, 2000, Introduction.

²⁰ Koskinen-Koivisto & Marander-Eklund, 2016, 337-338.

²¹ Fingerroos & Haanpää, 2006, 30–31; Tornioja-Latola, 2014, 279.

dokumentti on usean erilaisen dialogin tuotos. Haastattelun sisältöön vaikuttavat niin haastateltavan kuin haastattelijan dialogit itsensä kanssa, toistensa kanssa, menneen ja nykyisyyden eri diskurssien kanssa ja mahdollisen tulevan tutkimuksen kanssa.²² Tämän vuoksi tarkastelen aineistoa myös diskurssianalyysin näkökulmia hyödyntäen.

Elämäkerrallisessa aineistossa tärkeäksi kysymykseksi nousee yksilö suhteessa laajempiin konteksteihin ja keskusteluihin. Voidaan puhua kollektiivisesta muistamisesta, jolloin huomio kiinnittyy siihen, miten vallalla olevat diskurssit ja kulttuuriset narratiivit vaikuttavat muistoihin ja lokeroivat ne osaksi suurempaa kertomusta, johon muistot eivät aina edes välttämättä suoranaisesti asetu. Kollektiivinen muistaminen ja suuret kertomukset säilyvät osana ryhmiä ja yhteiskunnallisia instituutioita ja pitävät yllä sosiaalista todellisuutta, jota vasten yksilöt peilaavat henkilökohtaisia muistojaan, omia pieniä kertomuksiaan.²³

Esimerkiksi Julie Stephens on yhdistellyt suullisen muistitiedon, muistamisen teorian ja feministisen muistamisen menetelmiä vuonna 2010 julkaistussa artikkelissaan *Our remembered selves: Oral history and feminist memory*, jossa hän käsittelee 1960-1980-lukujen naisliikettä ja siihen liittyviä muistoja Australiassa. Stephens huomioi, kuinka tämän kaltainen muistitiedon tarkastelu tuo esiin naisliikkeen historian moniäänisyyden ja moninaisuuden, joka on usein jäänyt huomiotta vallalla olevissa naisliikkeen historiankuvauksissa²⁴. Myös omasta aineistostani on löydettävissä samankaltaisia vallalla olevien naisliikemääritelmien ja yksilöiden omien muistojen ja henkilökohtaisten määritelmien välisiä yhtäläisyyksiä ja vastakkainasetteluja.

1.3.1. Muistitietotutkimus – kontekstina mennyt ja nykyaika

Muistitiedolla tarkoitetaan yksilöiden omakohtaisia kokemuksia ja muistoja menneistä tapahtumista. Omassa aineistossani muistitieto viittaa haastatteluina kerättyyn tutkimusaineistoon liittyen 1960-1980-lukujen naisliikeaktivismiin. Aineistot ovat luonteeltaan omaelämäkerrallisia, sillä ne seuraavat sisällöltään haastateltavien elämäntarinaa lapsuudesta aikuisuuteen ja vanhuuteen.

²² McMahan, 2008, 96; Abrams, 2010, 59.

²³ Korkiakangas, 2006, 127; Bornat & Diamond, 2007, 34.

²⁴ Stephens, 2010, 81.

Lynn Abrams huomioi, kuinka muistitieto tai suullinen historia, *oral history*, viittaa niin haastattelun tekemiseen eli informaation keräämiseen menneestä esimerkiksi haastattelujen kautta kuin haastattelun lopputulokseen, haastattelussa luotuun narratiiviin historian tapahtumista²⁵. Muistitiedon kerääminen on siis jo itsessään metodi, joka vaatii tietynlaisia valintoja, näkökulmia ja kysymyksenasetteluja, jotta aineistolähteestä saataisiin haluttu informaatio esille.

Kaikki historian tutkimuksen lähteet ovat subjektiivisia, sillä ne on tuotettu tietystä näkökulmasta tiettyä tarkoitusta varten. Tämän näkökulman ja tarkoituksen tunnistaminen auttaa lähteiden tulkitsemista ja ymmärtämistä. Abramsin mukaan muistitietotutkimuksessa subjektiivisuus korostuu entisestään, sillä tulkinnat menneestä tehdään yksilön henkilökohtaisten kokemusten kautta usein tavoitteena purkaa yleistäviä ja mahdollisesti valta-asemassa olevien näkökulmien mukaisia yksiajan nähtyjä kuvauksia menneistä tapahtumista. Suullinen muistitieto ei kerro vain sitä, mitä yksilöt ovat tehneet, mutta myös mitä he halusivat tehdä, mitä he uskoivat tekevänsä ja mitä he ajattelevat toiminnastaan nyt.²⁶

Tärkeitä käsitteitä muistitiedon tarkastelussa ovatkin juuri subjektiivisuus ja identiteetti, ja tutkimuksessa yksilö nähdään tärkeänä ja keskeisenä historiallisena toimijana²⁷. Nimensä mukaisesti muistoilla on keskeinen rooli tutkimuksen teossa. Muistot ja muistaminen nähdään niin yksilöllisenä kuin kollektiivisena prosessina, sillä yksilön lisäksi muistojen sisältöihin vaikuttavat niin muistelijan lähipiiri ja yhteisöt kuin laajemmin kollektiivinen ja julkinen muistaminen²⁸.

Yksilön omien omaelämäkerrallisten muistojen ja muistamisprosessien lisäksi muistamista voidaan tarkastella useilla eri tasoilla. Muistamisen tapoja ja muistoja luodaan ja ylläpidetään muistelujen lisäksi esimerkiksi erilaisin muistojuhlin, vuosipäivin, patsain, tapahtumin ja muistomerkein. Kollektiivisella tai sosiaalisella muistamisella tarkoitetaan nimensä mukaisesti laajemman ihmisjoukon muistamista ja muistojen ylläpitoa, sekä niiden vaikutuksia yksilöiden muistamiseen. Julkinen tai

²⁵ Abrams, 2010, 2.

²⁶ Abrams, 2010, 22.

²⁷ Fingerroos & Haanpää, 2006, 27, 34; Bornat & Diamond, 2007, 19–20; Sharpless, 2008, 12; Abrams, 2010, 4-5.

²⁸ Abrams, 2010, 79, 88, 98.

virallinen muistaminen eroaa kollektiivisesta muistamisesta siinä, että se on yhteiskunnan tasolla hyväksytty ja sitä pidetään yllä yhteiskunnan toimesta. Eri tasojen muistaminen voi täten olla keskenään ristiriidassa ja sulkea ulkopuolelle tietynlaista muistamista. Eri tasojen muistot voivat myös muuttua ajasta ja paikasta riippuen.²⁹

Koskinen-Koivisto ja Marander-Eklund näkevät kerronnan ja kertomukset, kuten muistelemisen, kognitiivisina ja viestinnällisinä välineinä, ”*jotka mahdollistavat henkilökohtaisten kokemusten mutta myös yhteisesti jaettujen tulkintojen ja merkitysten jakamisen*”. Kertomuksessa kokemuksia käsitteellistetään ja asemoidaan suhteessa muihin kokemuksiin ja kertomuksiin, minkä seurauksena ne heijastelevat yhteisössä vallalla olevia normeja ja ihanteita mutta myös yksilön itsensä persoonaa ja ajatuksia.³⁰ Yksityinen muistaminen ja kollektiivinen muistaminen ovat siis haastattelutilanteessa keskenään vuorovaikutuksessa.

Myös Harmainen ja Pollari puhuvat kollektiivisen ilmiön tutkimisesta tavalla, joka mahdollistaa aikalaistulkintojen henkilökohtaisuuden ja omaleimaisuuden näkymisen. Heille henkilökohtainen lähestymistapa on toiminut tutkimuksen menetelmänä, ”*joka on avannut tutkimuskohteena olevia ilmiöitä ja käsitteitä koskevia ennako-oletuksia*” tehden käsitteistä avoimempia, mutta samalla aineistoa jäsentäviä ja hallinnoivia kattotermejä.³¹ Omassa tutkielmassani keskeisiä tämän tapaisia kattokäsitteitä ovat naisliike ja feminismi. Esimerkiksi juuri elämäkerralliset aineistot tarjoavat keinon tutkia 1960–1980-lukujen feminismiä ilmiönä, jonka kautta yksilö jäsentää omaa kokemustaan sekä kyseisen ajan ja paikan kontekstia. Kuten Kurvinen huomioi, muistelut eivät kerro täsmällisiä tietoja menneestä, mutta luovat kuvaa siitä, millaisia merkityksiä muistelija antaa menneille ilmiöille yhdistäen muisteluhetken ja muistelukohteen ajankohdan arvot sekä jäsenyykset toisiinsa.³²

Muistitietotutkimuksessa keskeistä ei ole vain se, mitä muistetaan vaan myös se, mitä on unohdettu, mitä muistetaan virheellisesti ja miksi. Muistot muuttuvat ajassa, saavat uusia konteksteja ja merkityksiä ulkopuolisista vaikutteista, kuten läheisiltä, yhteisöltä tai laajemmin kulttuurista ja kollektiivisista muistoista. Vaikutusta on myös sillä, kuinka eri

²⁹ Hoffman & Hoffman, 2008, 49-51; Abrams, 2010, 98, 100-101.

³⁰ Koskinen-Koivisto & Marander-Eklund, 2016, 337.

³¹ Harmainen & Pollari, 2014, 259–260, 263.

³² Kurvinen, 2014, 147.

yhteisöt muistavat itsensä ja luovat omaa identiteettiään muistamisen kautta.³³ Omassa aineistossani tämä näkyy esimerkiksi naisliike- tai feminismimääritelmässä, joissa on yksilön omien muistojen ja kokemusten vaikutusten lisäksi nähtävillä vallalla olevien käsitysten vaikutukset. Yksilöiden muistot myös asettuvat mielenkiintoisella tavalla paikoin vastakkain tutkimuskirjallisuuden naisliike- ja feminisminäkemysten kanssa, mikä tukee näkemystä muistamisen eri tasojen ristiriitaisuudesta.

Lisäksi aineistosta nousee esille vahva identifioituminen Yhdysvaltojen eteläosiin ja omaan uskonnolliseen yhteisöön. Muistaminen myös linkittyy vahvasti perheeseen, jonka kautta nousee esiin narratiiveja koskien etenkin lapsuutta, nuoruutta ja naiseutta. Vaikka haastatteluissa käsitellään hyvin eri teemoja haastateltavan ammatista tai aktivismityypistä riippuen, on yhteisiä, kollektiivisia narratiiveja ja muistamisen tapoja hahmotettavissa tarkasteltaessa etenkin kuvauksia ja kokemuksia Yhdysvaltojen eteläisistä osavaltioista. Aineistosta muun muassa nousee esille naisliikeaktivistien kokemus Yhdysvaltojen eteläosien naisliikkeen erillisestä luonteesta verrattuna muun Yhdysvaltojen naisliikkeeseen.

Etenkin 1990-luvulta eteenpäin muistitiedon käytössä huomio on kiinnittynyt kontekstin ymmärtämisen tärkeyden lisäksi myös muistitiedon tekemisen prosesseihin ja muistitiedon muotoon sekä tutkijan rooliin muistitiedon jäsentäjänä ja tulkitsijana³⁴, sillä nämä kaikki vaikuttavat siihen, millaista muistitietoa tuotetaan ja millaisia tulkintoja siitä voidaan tehdä. Samalla esiin nousee myös kysymys tutkijan roolista, sillä tutkijalla on muistitietoaineistoa käyttäessään ”*valta kuvata, tulkita ja arvioida toisen ihmisen elämää*”³⁵. Abrams huomioi, kuinka haastatteluaineiston tekeminen asettaa historiantutkijan mielenkiintoiseen asemaan, sillä tutkija luo haastattelussa itse tutkimusaineistonsa, jolloin, toisin kuin monen muun alkuperäislähteen kohdalla, aineiston voi ohjata vastaamaan haluttuihin kysymyksiin³⁶. Omassa aineistossani tämän kaltaista tilannetta ei kuitenkaan ole syntynyt, sillä en ole itse henkilökohtaisesti osallistunut haastatteluaineiston tekemiseen. Tutkimuksessani tärkeää onkin huomioida

³³ Abrams, 2010, 23, 80-81, 104.

³⁴ Fingerroos & Haanpää, 2006, 31-32; Bornat & Diamond, 2007, 20, 28; McMahan, 2008, 95, 97.

³⁵ Dahlberg & Timosaari, 2014, 109.

³⁶ Abrams, 2010, 24.

haastattelijan rooli ja tavoitteet, sillä ne osaltaan vaikuttavat siihen, millaista muistitietoa haastattelulla on voitu kerätä.

Haastatteluaineistoa tarkasteltaessa tärkeää on huomioida haastattelijan ja haastateltavan välinen valtasuhde³⁷ – haastattelijaa määrittelee kysymykset, mutta haastateltavalla on mahdollisuus vaikuttaa siihen, mitä hän kertoo, miten hän tuo muistojaan esille ja mihin kysymyksiin hän jättää vastaamatta. Haastattelu on aina kommunikaatiotilanne, jossa ihmisten väliset suhteet, henkilökemiat ja keskustelun sujuvuus vaikuttavat haastattelun sisältöön³⁸. Oman aineistoni kohdalla haastattelutilanteen tulkinnat ovat pelkästään äänitteen ja haastattelijan mahdollisesti kirjaamien muistiinpanojen varassa. Fingerroos ja Haanpää kuvaavatkin muistitietoa muistelutilanteessa luotuna konstruktiona, josta tutkimus on edelleen tuotettu, tiettyjä tarkoituspäitä täyttävä rekonstruktio³⁹.

Elämäkerrallisten kontekstien kohdalla on tärkeää huomioida niin muistojen tapahtumahetki kuin muistelun tapahtumahetki⁴⁰. Abrams kuvaileekin suullista muistitietoa ihmisten tavaksi reflektoida menneisyyden subjektiivisia kokemuksia nykyhetken kehikon läpi⁴¹. Oman aineistoni kohdalla tämä tarkoittaa haastateltavien elämäntarinaansa sisältyvien ajanjaksojen huomioimisen lisäksi etenkin 1960-1980-lukujen ja vuosien 2009-2011 ajallisen kontekstin ymmärtämistä. Naisliike- ja feminismimääritelmien tarkastelussa tärkeää on huomioida mahdolliset feministisessä ajattelussa ja aktivismissa tapahtuneiden muutosten vaikutukset siihen, kuinka haastateltavat puhuvat menneestä. Haastateltavat ovat eläneet naisliikkeen aikaansaamia muutoksia edeltävää ja jälkeistä aikaa, mikä on todennäköisesti nähtävillä myös siinä, kuinka he reflektivat ja käsitteellistävät omaa toimintaansa ja aktivismiaan.

1.3.2. Sukupuolentutkimuksen ja sukupuolihistorian menetelmiä

Tutkielmassani sukupuoli voidaan nähdä yhtenä keskeisenä tarkastelukohteena, sillä kaikki tutkimusaineistoni haastateltavat identifioituvat haastatteluiden luettelointitietojen perusteella naisiksi. Naisten muistellessa lapsuuttaan, nuoruuttaan, opiskeluaan ja

³⁷ Daley, 1998, 354–355; Bornat & Diamond, 2007, 27–28, 33; Abrams, 2010, 7, 27. Sama vallankäytön näkemys on esillä myös feministisessä elämäkertatutkimuksessa, ks. Cosslett, Lury, & Summerfield, 2000, Introduction.

³⁸ Abrams, 2010, 14.

³⁹ Fingerroos & Haanpää, 2006, 34–35, 37.

⁴⁰ Fingerroos & Haanpää, 2006, 33; Kurvinen, 2014, 133, 147.

⁴¹ Abrams, 2010, 7.

aktivismiaan nousevat aineistosta mielenkiintoisella tavalla esille niin naisten omakohtainen kokemus sukupuolestaan kuin ympäristön ja yhteiskunnan naiseudelle eri aikoina asettamat normit, oletukset ja rajoitukset.

Joan Scottin mukaan sukupuoli voidaan nähdä sukupuolikäsittteenä (*gender*), jota ilmennetään sukupuolittuneessa kehossa (*sex*). Täten yksilöiden sukupuolikokemukset esimerkiksi naiseudesta eivät ole universaaleja tai pysyviä, vaan ne muuttuvat ajassa ja paikassa. Yksilöt kokevat ja käsittelevät elämäänsä eri tavoin suhteessa sukupuolikokemukseensa, ja yksilöiden sukupuolikokemus voi muuttua esimerkiksi ympäristön ja yhteiskunnan muutosten mukana. Samanaikaisesti yksilöitä tarkastellaan ja heihin kohdistetaan erilaisia normeja ja odotuksia sukupuolesta riippuen.⁴² Nämä normit ovat usein hitaasti muuttuvia, minkä vuoksi ne eivät aina kohtaa yksilön oman sukupuolikokemuksen ja sukupuolen ilmentämistapojen kanssa⁴³. Tämä on nähtävillä myös haastatteluaineistossa, sillä haastateltavat reflektoivat muistelmissaan etenkin 1960-1980-lukujen aikana tapahtuneita muutoksia sukupuolikäsityksissä ja omaa suhtautumistaan omaan sukupuoleensa.

Reflektoinneissa onkin huomioitava myös haastatteluhetken sukupuoleen liittyvien näkemysten ja keskustelujen vaikutus muistelujen sisältöön, sillä naisten asemassa on tapahtunut paljon muutoksia 1960-luvun jälkeen. Tutkimuksessa on siis tärkeää ymmärtää sukupuoli osana ajallista ja paikallista kontekstiaan sekä myös osana yksilön identiteettiä ja kokemusmaailmaa.

Muistelujen ja sukupuolen välinen yhteys on usein esille nouseva teema muistitietoaineistoon pohjaavassa sukupuolihistoriassa. Tutkimuksessa on pystytty osoittamaan muistelujen ja muistojen sukupuolittuneisuus, sillä esimerkiksi eri sukupuolta olevien sisarusten muistot yhden perheen sisällä ovat poikenneet hyvin merkittävästi toisistaan johtuen ajan sukupuolirooleista ja -normeista sekä sukupuolittuneista mahdollisuuksista ja rajoituksista⁴⁴. Naisten muistelmissa perheellä ja suhteella lähipiiriin on usein merkittävä rooli ja elämää jäsenetään näiden roolien

⁴² Scott, 1986, 1056, 1065–1066, 1075. Ks. myös Chanfrault-Duchet, 2000, osa I, luku 3 & Abrams, 2010, 59.

⁴³ Ristkari, Suni & Tyni, 2018, 55-56.

⁴⁴ Purvis, 1992, 290-291; Daley, 1998, 345; Torninoja-Latola, 2014, 284.

kautta⁴⁵. Lisäksi on huomioitu, että naiset käyttävät useammin muistelmissaan lainauksia ja raportointeja muiden puheista ja teoista kuin miehet, jolloin myös puheen tavoissa voi olla sukupuolittuneita eroja, jotka vaikuttavat osaltaan siihen, mitä muistelija kertoo ja miten hän jäsentää mennyttä⁴⁶.

Daleyn mukaan nämä sukupuolten väliset muistelutapojen erot johtuvat sukupuolirooleista ja -odotuksista sekä tiloista, joissa eri sukupuolten edustajilla on tietyssä ajassa ja paikassa ollut mahdollisuus liikkua. Sukupuolittuneet muistot samasta tapahtumahetkestä voivatkin kertoa muiston ajasta, paikasta ja yksilön tilanteesta ja ympäristöstä kuvaten sitä historiallista kontekstia, jossa yksilöillä on ollut mahdollista toimia omasta sukupuolitetusta positiostaan.⁴⁷ Vaikka sukupuolittuneita eroja muistojen jäsentämisen tavoissa onkin havaittavissa, on hyvä myös huomioda se, kuinka tutkimuksen aihe ja haastattelijan kysymykset myös ohjaavat kertojaa puhumaan juuri tietyistä teemoista. Muistitietotutkimuksen luonne vaietun historian esiintuojana myös osaltaan vaikuttaa siihen, että huomio kiinnittyy vahvasti subjektiivisuuteen, yksilön henkilökohtaisiin kokemuksiin, arkeen, tunteisiin ja ihmissuhteisiin, jotka ovat voineet jäädä vähäisemmälle huomiolle muussa historiantutkimuksessa.

Omassa aineistossani mielenkiintoista on juuri 1960-1980-lukujen konteksti, sillä ajanjakso usein nähdään muutoksen ja yhteiskunnallisen murroksen aikana. Samaan aikaan myös sukupuoliroolit olivat murroksessa ajan naisliikeaktivistien pyrkiessä irrottautumaan vanhoista sukupuolittuneista käytännöistä. Täten voisi olettaa, että naisten muisteluista nousee esille erityyppistä narratiivin luontia, joka ei välttämättä ole yhtä tiiviisti kiinni lähipiirissä, perheessä tai haastateltavan suhteessa lähipiirissään olevaan miespuoliseen henkilöön. Voidaankin katsoa, että sukupuolittunut muistelu ja sukupuolen vaikutus muistojen sisältöön muuttuu ajan saatossa johtuen sukupuolirooleissa tapahtuvista muutoksista ja murroksista sekä myös yksilön omasta kokemuksesta siitä, kuinka hän sijoittuu yhteiskunnan normien määräämiin sukupuolirooleihin⁴⁸.

⁴⁵ Ks. esim. Daley, 1998, 345; Bornat & Diamond, 2007, 30; Berger Gluck, 2008, 130; Abrams, 2010, 44.

⁴⁶ Berger Gluck, 2008, 130-133; Abrams, 2010, 28.

⁴⁷ Daley, 1998, 344-346, 352-353.

⁴⁸ Chanfrault-Duchet, 2000, osa I, luku 3.

Sukupuoli ei ole ainut muistelua jäsentävä identiteettikategoria, sillä lisäksi intersektionaaliset erot ovat tärkeitä huomioida aineistoanalyysissä. Intersektionaalisuudella tai risteävillä eroilla tarkoitetaan yksilöiden risteäviä identiteettikategorioita, jotka vaikuttavat heidän mahdollisuuksiinsa ja kokemuksiinsa esimerkiksi sorrosta. Yksilö voi kuulua useaan eri identiteettiin yhtäaikaaisesti, jolloin myös sorron kokemukset risteävät ja ovat erilaisia yksilön identiteeteistä riippuen. Intersektionaaliset erot ja niiden vaikutukset yksilöön myös muuttuvat ajasta ja paikasta riippuen eli ne eivät ole pysyviä ja samanlaisia yksilöiden välillä. Intersektionaaliin eroihin kuuluvat sukupuolen lisäksi muun muassa ikä, uskonto, etnisyys, rotu, vammaisuus, luokka ja seksuaalisuus.⁴⁹ Omassa aineistossani intersektionaalisuuden vaikutuksia voidaan tarkastella yksilöiden elämäntarinoiden lisäksi niin naisliike- ja feminismimääritelmässä kuin aktivismin muodoissa, sillä ne voivat reflektoida yksilön omia kokemuksia ja identiteettiä. Haastateltavat itse myös refleктоivat yksilöiden välisiä eroja muistoissaan.

Aineistoanalyysissä Heini Hakosalon käyttämä ”mahdollisuuksien horisontti” sopii hyvin kuvaamaan muistoja ja niiden sisältöön vaikuttavia ulkoisia ja sisäisiä tekijöitä. Käsitteellä tarkoitetaan niitä mahdollisuuksia, joita toimijalla kussakin elämänsä vaiheessa on käytettävissä. Tämä tekee käsitteestä muuttuvan, sillä horisontti määrittyy historiallisen kontekstin, henkilölle määritetyn identiteetin sekä henkilön omien valintojen kautta.⁵⁰ Muistojen kohdalla tämä tarkoittaa sitä, että yksilön muistoihin vaikuttavat niin ajallinen kuin paikallinen konteksti sekä yksilön asema ja yhteiskunnallinen tilanne. Yksilön omat valinnat myös määrittävät hänen muistojaan ja kokemuksiaan, sillä vain osa horisontin mahdollisista kokemuksista avautuu yksilön omien henkilökohtaisten valintojen perusteella. Tärkeää on myös huomioida, että muistojen jäsentäminen muuttuu sen mukaan, mitä asiaa menneestä henkilö muistelee. Esimerkiksi oman perheen vaiheiden muistelu todennäköisesti eroaa siitä, kuinka henkilö kuvailee vuosiaan feministisen aktivismin parissa.

Muistojen sisältöjen ja niiden välisten erojen tarkastelussa intersektionaalisuus sekä mahdollisuuksien horisontti toimivat yhtenä keinona ymmärtää yksilöiden eri

⁴⁹ Collins & Bilge, 2016, 11-13, 32.

⁵⁰ Hakosalo, 2014, 46-47.

identiteettien ja erilaisten valintojen vaikutuksia heidän kokemuksiinsa ja siihen, kuinka he muistelevat mennyttä. Hakosalo toteaaakin: *”tutkimuksen metodologisena peruskysymyksenä voidaan pitää yhtäältä yksilöllisten valintojen ja toisaalta ei-yksilöllisten ”rakenteiden” tai olosuhteiden vuorovaikutuksen analysoimista.*⁵¹”

1.3.3. Kieli ja merkityssystemit - diskurssianalyysi aineistoanalyysin välineenä

Tekstianalyysissä keskitytään kieleen ja muuhun merkityksenvälitteiseen, sosiaalista todellisuutta tuottavaan toimintaan. Analyysissä huomio kiinnittyy tekstilajin ja tekstin taustojen lisäksi tekstin sisältöihin, kielenkäytön pyrkimyksiin, tekstistä esiin nouseviin avainkäsitteisiin ja -teemoihin, erilaisiin uudelleenmäärittelyihin ja tekstissä luotuihin narratiiveihin.⁵²

Omassa tutkielmassani tekstianalyysin kentältä etenkin diskurssianalyysi tarjoaa hyvän keinon aineiston tarkastelulle. Diskurssianalyysissä kielenkäyttö nähdään todellisuutta rakentavana. Jokinen, Juhila ja Suoninen määrittelevät diskurssit *”verrattain eheiksi säännönmukaisten merkityssuhteiden systeemeiksi, jotka rakentuvat sosiaalisissa käytännöissä ja samalla rakentavat sosiaalista todellisuutta.*”⁵³ Diskursseilla tarkoitetaan siis erilaisia merkityksiä, joita kertomus sisältää. Olemassa on yhtäaikaaisesti useita rinnakkaisia ja keskenään kilpailevia merkityssystemeja, joita käytetään, vahvistetaan tai puretaan kielenkäytössä. Merkityssystemit siis rakentuvat suhteessa toisiinsa ja ne ovat muotoutuneet osana erilaisia sosiaalisia käytäntöjä.⁵⁴

Omassa aineistossani tämä näkyy niin naiseuden määritelmässä kuin feminismin- ja naisliikemääritelmässä, sillä ne pohjaavat vahvasti vastakkainasetteluihin ja rinnastuksiin olemassa olevien määritelmien ja esimerkiksi naiseuteen liitettyjen normien kanssa. Aineistosta voidaankin tarkastella sitä, millä tavoin näitä määritelmiä tuotetaan ja miten ne rakentuvat haastattelutilanteessa. Esimerkiksi naiseuden käsitys voi linkittyä diskursseihin, joissa huomio on sukupuolten positiivisissa määreissä ja sukupuolten valta-aseman murtamisessa tai diskursseihin, joissa keskitytään sorronkokemuksiin, eriarvoisuuteen ja sukupuolten välisiin valta-asemiin.

⁵¹ Hakosalo, 2014, 45.

⁵² Jokinen, Juhila & Suoninen, 2016, 17.

⁵³ Jokinen, Juhila & Suoninen, 2016, 34.

⁵⁴ Jokinen, Juhila & Suoninen, 2016, 26-29.

Diskurssien kentällä onkin nähtävissä niin sisäisiä kuin diskurssien välisiä valtasuhteita, joilla tarkoitetaan useiden rinnakkaisten merkityssystemien yhtäaikaista olemassaoloa. Merkityssystemit ovat aina kontekstisidonnaisia ja hierarkkisessa suhteessa toisiinsa.⁵⁵ Omassa aineistossani tämä tarkoittaa muun muassa usean erilaisen naisliikemääritelmän samanaikaista olemassaoloa, mutta myös vallalla olevia tai olleita diskursseja naiseudesta, joita haastateltavat analysoivat, puoltavat ja vastustavat reflektoidessaan omaa sukupuoltaan. Tutkimuksessa on tärkeää huomioida nämä erilaiset merkityspotentiaalit ja niiden rinnakkainen olemassaolo, sillä ne murtavat yksiselitteisiä ja yksiaänisiä käsityksiä esimerkiksi juuri feminismistä⁵⁶.

Diskurssianalyysissä yksilön identiteetti nähdään muuntuvana, jolloin yhtäaikaisesti yksilölle voi rakentua monta eri minää kontekstista riippuen⁵⁷. Omassa aineistossani tämä voi tarkoittaa esimerkiksi haastateltavan identifioitumista ammatin, naiseuden, äitiyden ja feminismin kautta. Tältä osin diskurssianalyysin keinot yksilön tarkastelussa yhtyvät intersektionaalisten näkemysten kanssa, sillä molemmissa yksilön identiteetit nähdään eipysyvinä ja useisiin samanaikaisiin identiteettikategorioihin tai diskursseihin linkittyvinä. Tällä pyritään välttämään liiallinen tyypittely ja huomioimaan yksilöiden moninaisuus. Diskurssianalyysissä huomio ei kuitenkaan ole ihmisten toiminnan selittämisessä vaan kielen todellisuutta tuottavassa luonteessa ja sen analysoimisessa⁵⁸. Omassa tutkielmassani koen tärkeäksi pohtia sitä, kuinka esimerkiksi aineistosta esiin nousevat feminismimääritelmät suhteutuvat historialliseen kontekstiinsa ja yksilön omaan toimintaan. Huomioni ei siis tule olemaan niinkään kielessä ja sen rakenteissa, vaan yksilöiden toiminnassa ja muistelujen suhteessa menneen tapahtumiin.

Diskurssianalyysi toimii tutkielmassani siis välineenä, jonka kautta haastattelujen sisältöjä voidaan analysoida suhteessa laajempaan naisliikkeen historiaan. Abramsin mukaan suullista muistitietoa kerätessä haastateltavat käyttävät diskursseja ja erilaisia kontekstiin sopivia puheen malleja ankkuroiden täten kertomuksensa tietyn aiheen, teeman, tapahtuman, identiteetin tai ideologian ympärille. Erilaisten diskurssien käyttö

⁵⁵ Jokinen & Juhila, 2016, 87. Ks. myös Abrams, 2010, 42, 48.

⁵⁶ Jokinen, Juhila & Suoninen, 2016, 33.

⁵⁷ Jokinen, Juhila & Suoninen, 2016, 43-45.

⁵⁸ Jokinen, Juhila & Suoninen, 2016, 44.

auttaa muistojen jäsenystä ja niiden ymmärrettäväksi tekemistä.⁵⁹ Samalla haastateltavat myös vahvistavat ja vastustavat olemassa olevia diskursseja esimerkiksi naisliikkeestä.

Diskurssit voivat vaikuttaa muistitiedon lähteen lisäksi tutkijan toimintaan ja analyysiin, sillä tutkija irrottaa tarkastelemansa muistitietoaineiston irti omasta subjektiivisesta kontekstistaan ja saattaa sijoittaa sen kyseenalaistamatta jo ”*valmiina oleviin historiankirjoituksen raameihin*”⁶⁰ – historian kaanoniin. Tällöin tutkimuksen kohteena oleva aineisto voi asettua osaksi valmiina olevia diskursseja ja tukea niitä, olla niiden kanssa vastakkain, tai tukea ja vastustaa näitä yhtäaikaisesti näkökulmasta ja aiheesta riippuen. Tietyt diskurssit voivat myös näkyä ohjaavina kysymyksenasetteluina, minkä vuoksi on hyvä tuntee myös haastatteluaineiston keräämisen konteksti. Omassa aineistossani ohjaava kysymyksenasettelu on esimerkiksi esillä, kun aiheeksi nousevat naisliikemääritelmät ja eteläisen ja pohjoisen naisliikkeen väliset mahdolliset eroavaisuudet.

1.3.4. Vastamuistaminen ja muuttuvat diskurssit

Haastatteluaineistossani mielenkiintoista on juuri vallalla olevien feminismin toiseen aaltoon ja naisliikkeeseen liittyvien diskurssien esiintyminen muistelmissa, niiden vahvistaminen ja vastustaminen. Abrams huomioi, kuinka tämän tapainen uudenlaisten diskurssien etsiminen ja luominen on haasteellista, mutta mahdollista. Vallalla olevat diskurssit ja kollektiivinen muistaminen herkästi sulkevat ulkopuolelleen kehukseensä sopimattomia kertomuksia eikä poikkeavien muistojen kertojalla välttämättä ole tämän vuoksi kunnollista kieltä tai kehystä, jonka kautta jakaa kokemuksiaan. Tärkeää on kuitenkin tiedostaa se, että vallalla olevat muistamisen tavat muuttuvat, mikä mahdollistaa vaiettujen äänien esiin nousemisen.⁶¹

Voidaan puhua vastamuistamisesta, jolla ranskalaisfilosofi Michel Foucault tarkoittaa yksilön muistoja, jotka vastustavat virallista historiaa ja tuovat esiin eriäviä näkökulmia verrattuna vallalla oleviin käsityksiin menneestä. Lisäksi vastamuistaminen vastustaa näkemystä, jossa historian eri aikakaudet nähdään kehityksenä kohti parempaa.⁶² Omassa

⁵⁹ Abrams, 2010, 42, 45-47.

⁶⁰ Abrams, 2010, 29; Jokinen, Juhila & Suoninen, 2016, 31.

⁶¹ Abrams, 2010, 70, 97.

⁶² Foucault & Bouchard, 1977, 160.

aineistossani vastamuistaminen näkyy esimerkiksi tarkasteltaessa niiden naisliikeaktivistien muistelmia, jotka ovat harjoittaneet aktivismia pääosin kotona ja omassa elinpiirissään marssimisen ja muun näkyvämmän aktivismin sijaan. Toisaalta käyttämäni haastatteluaineiston käsitellessä naisliikkeen historian kaanonin ulkopuolelle jääneitä alueita voidaan koko aineiston katsoa tuovan esiin vastamuistamista ja naisliikkeen historian narratiivien laajentamista.

1960-1980-lukujen poliittisia liikkeitä on tutkimuksessa tarkasteltu vastamuistamisen näkökulmasta, mikä on nostanut esiin moniäänisempää kuvaa niin liikkeiden toiminnasta, tavoitteista kuin jäsenistä. Esimerkiksi Penny Lewis huomioi, kuinka käsitys Vietnamin sodan vastaisesta liikkeestä on usein hyvin ylä- ja keskiluokkainen, vaikka todellisuudessa liike oli moniäänisempi kuin yksipuoliset kuvaukset antavat olettaa ja aktivisteihin lukeutui laaja joukko myös työväenluokkaisia ihmisiä.⁶³

Sama huomio on nähtävillä myös naisliikkeessä, joka kuvataan usein keskiluokkaisten, valkoihoisten, heteronaisten feminisminä, joka ei koskettanut esimerkiksi työväenluokkaista tai mustaa väestöä. Todellisuudessa valtavirtaisen naisliikkeen sisällä ja rinnalla vaikutti useita eri ryhmittymiä, jotka kiinnittivät huomioita mitä moninaisimpiin sarron muotoihin ja identiteetteihin.⁶⁴ Liikkeen moninaisuus on nähtävillä myös omassa aineistossani tarkasteltaessa naisten taustoja, mutta myös niitä keskusteluja, joihin feminismi ja naisliike linkittyvät. Huomioitava kuitenkin on, että käyttämäni haastatteluaineisto sisältää yhtä haastattelua lukuun ottamatta vain valkoihoisia naisia, mikä rajaa aineiston kattavuutta merkittävästi. Luokkataustoiltaan noin puolet haastatelluista naisista kertoo olevansa keskiluokkaisesta perheestä, mutta aineisto sisältää myös työväenluokkaisten naisten haastatteluja.

Aineiston pääasiallinen keskiluokkaisuus ja valkoihoisuus ei kuitenkaan tarkoita, etteikö tähän ryhmään kuuluvien naisten haastatteluissa käsiteltäisi myös eri taustaisten naisten näkyvyyttä Tennesseeen naisliikkeessä ja naisten toiminnassa. Huomionarvoista kuitenkin on, ettei suurimmassa osassa haastatteluista naisten välisten erojen käsittely pohjaa haastateltujen henkilökohtaisiin kokemuksiin, vaan kyseisten naisten näkemyksiin ja

⁶³ Lewis, 2013, 5-6.

⁶⁴ Evans, 2003, 15; Bolt, 2004, 164, 179; Hewitt, 2010, 6.

ymmärrykseen eri taustaisten naisten erilaisista tilanteista ja rooleista ajan yhteiskunnassa.

Lisäksi feminismin historiassa on aaltometaforan myötä nähtävillä käsitys feminismin kehityksestä kohti parempaa suuntaa, joka korostuu muun muassa tarkasteltaessa kolmannen aallon feministien usein selkeän negatiivisia näkemyksiä toisen aallon feminismistä⁶⁵. Omassa aineistossani tämän kaltaista vastakkainasettelua ei ole nähtävillä, jolloin aineisto tukee käsitystä vastamuistamisesta keinona purkaa tämän kaltaisia käsityksiä menneestä.

Koska omassa aineistossani keskeisenä kysymyksenä on 1960-1980-lukujen muisteleminen, on tutkielman kontekstina tärkeää huomioida vuosikymmenille ja naisliikkeelle tutkimuskirjallisuudessa määritellyjä keskeisiä piirteitä. Nämä vallalla olevat diskurssit vaikuttavat keskeisesti siihen, kuinka haastateltavat voivat reflektoida omia kokemuksiaan menneestä. Seuraavassa luvussa tarkastelenkin tutkielmani keskeistä historiallista kontekstia suhteuttaen sitä omaan tutkimusaineistooni.

⁶⁵ Henry, 2004, 5; Hewitt, 2010, 2, 4-5.

2. Yhdysvallat, pitkä 1960-luku ja naisliike

Toisen aallon feminismin alku ajoitetaan tutkimuskirjallisuudessa usein 1960-luvun puoliväliin Yhdysvaltoihin ja sen katsotaan jatkuneen 1970–1980-lukujen vaihteeseen. Ajallisesti naisliike nähdään osana tätä ”pitkää 1960-lukua”, jolloin erilaisiin yhteiskunnan ongelmakohtiin puuttuva poliittinen liikehdintä oli aktiivista. Liikkeen taustalla vaikutti etenkin mustien oikeuksia ajava kansalaisoikeusliike, mutta vaikutteita aktivismiin saatiin myös muista aikakauden poliittisista liikkeistä, kuten Vietnamin sodan vastaisesta liikkeestä sekä vasemmisto- ja ympäristöaktivismista⁶⁶.

Omassa tutkielmassani on hyödyllistä tarkastella naisliikettä ja feminismiä niiden pidemmän jatkumon kautta, vaikka päähuomio on pitkän 1960-luvun tapahtumissa. Allured kuvaa tutkimuksessaan naisliikettä käsitteellä *the long women's movement*. Tällä hän tarkoittaa aaltometaforasta irrottautuvaa käsitystä naisliikkeen historian ajallisesta kontekstista, joka rajaa naisliikkeen vain tiettyihin vuosiin. Samalla termi myös kritisoi aaltometaforan feminismiä stereotypisoivaa luonnetta.⁶⁷ Tämänkaltainen määritelmä sopii myös oman aineistoni tarkasteluun, sillä muistelmassa naisliiketoiminta ei pääty 1980-luvulla, vaan se on jatkunut osana naisten muuta toimintaa ja elämää myös haastatteluhetken aikana.

Naisliikkeeseen liittyvien muistojen tarkastelussa on tärkeää huomioida niin naisten asemassa kuin laajemmin yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset pitkän 1960-luvun aikana. Lisäksi oman aineistoni tarkastelussa keskeistä on ymmärtää, kuinka vuosikymmen on näyttäytynyt Yhdysvaltojen eteläosavaltioissa.

2.1. Pitkän 1960-luvun vaikutuksia Yhdysvalloissa

Pitkällä 1960-luvulla tarkoitetaan 1960-luvulle kulminoituvaa ajanjaksoa, joka tutkimuskirjallisuuden painotuksista riippuen määritellään 1950-1980-lukujen välillä tapahtuneeksi yhteiskunnallisen muutoksen ja murroksen ajaksi, jolla on ollut

⁶⁶ Banks, 1990, 6-7; Rowbotham, 1997, 374-376; Hewitt, 2010, 5-6.

⁶⁷ Allured, 2016, 3. Termi pitkä naisliike viittaa käsitykseen niin pitkästä 1960-luvusta kuin pitkästä kansalaisoikeusliikkeestä, jossa kansalaisoikeusliike ajoitetaan 1960-1980-lukujen keskeisten henkilöiden ja tapahtumien perusteella määriteltyjen vuosien sijaan liikkeen pidempiaikaisen jatkumon mukaisesti, ks. lisää Strain, 2017, 10.

pitkäkestoisia vaikutuksia aina nykypäivään saakka⁶⁸. Pitkälle 1960-luvulle ei ole muodostunut selkeää yksioikoista määritelmää, joka kuvastaisi vuosikymmenten keskeisiä piirteitä, vaan erilaiset määritelmät ovat olemassa rinnakkain ollen välillä jopa ristiriidassa keskenään. 1960-luku on esillä yhdysvaltalaisessa keskustelussa tietynlaisena yhteisesti jaettuna kokemuksena, jonka aikana tapahtuneet muutokset näyttävät näkökulmasta riippuen joko positiivisina tai negatiivisina.⁶⁹

Tutkimuskirjallisuudessa pitkän 1960-luvun aiheuttaman yhteiskunnallisen muutoskauden kontekstina Yhdysvalloissa nähdään toisen maailmansodan jälkeinen nopea syntyvyyden kasvu sekä nopea talouskasvu, jotka muuttivat etenkin keskiluokkaisen valkoihoisen väestönosan elämää. Sodan jälkeisiä vuosia kuvataankin usein hyvinvoinnin ja varakkuuden aikana. Samalla yhteiskunnassa pyrittiin palaamaan takaisin sotia edeltäneeseen tilanteeseen, mikä muun muassa tarkoitti paikoin halua palata konservatiivisiin näkemyksiin sukupuolirooleista sekä rassistiseen yhteiskunnan segregaatioon. Vaurastumisen ja muuttuvan kulttuurin vaikutukset eivät siis näkyneet samalla tavoin kaikkien yksilöiden elämässä, mikä nosti esiin vaatimuksia muun muassa mustien oikeuksista, sukupuolten välisestä yhdenvertaisuudesta ja luokkaerojen tasoittamisesta. Marwick huomioikin, kuinka 1950-luvun pienet ja marginaalissa olleet poliittiset liikkeet keräsivät kannatusta 1960-luvulle tultaessa kasvattaen vaikutustaan ja näkyvyyttään.⁷⁰

Pitkän 1960-luvun aikaiset yhteiskunnalliset muutokset näkyivät muun muassa nopeampana tiedonvälityksenä, ihmisten liikkuvuuden lisääntymisenä, nuorisokulttuurin ja erilaisten alakulttuurien kehittymisenä, valtavirtakulttuurin muutoksena, lisääntyneenä kouluttautumisena ja seksuaalisuuden vapautumisena. Näiden vaikutukset näkyivät myös yksilöiden ajatusmaailman ja asenteiden muutoksena, yksilöllisyyden korostumisena ja yksilön oikeuksien nousemisena keskeiseksi osaksi yhteiskunnallista keskustelua. Poliittinen aktivismi muutti käsityksiä Yhdysvalloista tuoden esiin yhteiskunnan

⁶⁸ Esimerkiksi Marwick rajaa aikakauden vuosiin 1958-1974 huomioiden tämän lisäksi näiden vuosien pidempikestoiset vaikutukset. Strainin teoksessa tarkastelu on rajattu saman tapaisesti vuosiin 1955-1973. Ks. lisää Marwick, 1999, 6; Strain, 2017.

⁶⁹ Marwick, 1999, 6; Bloom, 2001, 4, 7; Strein, 2016, 8.

⁷⁰ Marwick, 1999, 6, 24, 36-37; Green, 2010, 1-5.

epäkohtia, joille ryhdyttiin vaatimaan muutosta. Etenkin nuorten näkyvyys ja heidän vaikutuksensa 1960-luvun aktivismiin oli merkittävä.⁷¹

Monet yhteiskunnan marginaalissa olleet ilmiöt nousivat aktivismin kautta näkyvällä tavalla esille pitkän 1960-luvun aikana, johon vaikutti aktivistien moninaisen toiminnan lisäksi niin viestintäteknologian kehittyminen ja sen mahdollistama nopeampi tiedonvälitys kuin aktivismiin kohdistettu laaja mediahuomio⁷². Yhdysvalloissa keskeisiä ajan poliittisia liikkeitä olivat etenkin etelästä alkanut kansalaisyhteiskunta-liike, Vietnamin sodan vastainen liike, ympäristöliike, vasemmistoliike ja naisliike sekä opiskelija-aktivismi, jotka myös usein linkittyivät toisiinsa⁷³.

Pitkän 1960-luvun taustalla vaikuttaneet toisen maailmansodan jälkeiset yhteiskunnalliset muutokset muuttivat myös naisten roolia julkisessa elämässä avaten heille uusia toimintamahdollisuuksia. 1940-luvulla alkanut nopea syntyvyyden kasvu kääntyi laskuun vuoden 1957 paikkeilla, sillä etenkin keskiluokkaiset valkoihoiset naiset menivät naimisiin myöhemmin ja hankkivat vähemmän lapsia, mikä mahdollisti pidemmän ja korkeammalle tähtäävän kouluttautumisen. Tämä osaltaan vaikutti naisten kokemuksiin ja näkemyksiin omista mahdollisuuksistaan esimerkiksi työelämässä. Toisen maailmansodan jälkeen naisista tuli kilpaileva työvoima miesten rinnalle, ja naisten osallistuminen työelämään oli osa julkista keskustelua 1960-luvulle tultaessa.⁷⁴

1950-luvun kotiäiti-ideaali ei enää sopinut tulevien vuosikymmenten laajeneviin mahdollisuuksiin ja muuttuviin käsityksiin, jotka koskivat etenkin työelämää, seksuaalisuutta, sosiaalista elämää ja naiseuden määritelmiä. Huomioitavaa kuitenkin on, että tilanne oli hyvin erilainen eri taustaisten naisten kohdalla, sillä esimerkiksi työväenluokkaisilla, köyhillä ja etnisiin vähemmistöihin kuuluvilla naisilla harvoin oli edes mahdollisuutta valita työn ja kodin välillä – eläminen vaati näiden yhdistämistä, eikä kotiäidiksi jääminen ollut edes mahdollista⁷⁵.

⁷¹ Marwick, 1999, 17-20, 31-36, 112, 534-535; Bloom, 2001, 5-7; Breines, 2001, 24-25; Doan & Haider-Markel, 2015, 380; Moravec, 2015b, 397.

⁷² Marwick, 1999, 12-13.

⁷³ Greene, 2010, 5; Brenner, 2015, 1257; Hunt, 2015, 1081-1083.

⁷⁴ Banks, 1990, 6-7, 211; Rowbotham, 1997, 320, 370, 385; Evans, 2003, 21; Hewitt, 2010, 5-6.

⁷⁵ Rowbotham, 1997, 320-321, 324.

Myöskään keski- ja yläluokkaisten naisten elämä ei edes 1950-luvun koti-ideaalin aikana rajoittunut vain kodin seinien sisälle, sillä erilaiset yhteisöt ja järjestöt mahdollistivat sosiaalisten kontaktien laajenemisen perheen ulkopuolelle. Esimerkiksi naapurustoverkostot, kirkkoryhmät ja koululaisten vanhemmille osoitetut ryhmät tarjosivat naisille mahdollisuuden toimia yhteisöjensä hyväksi kirkoissa, kirjastoissa ja kouluissa. Nämä ryhmät olivat suosittuja etenkin valkoihoisten keskiluokkaisten naisten keskuudessa.⁷⁶ Tämän tapaiset ryhmät ovat selkeästi esillä myös haastatteluaineistossa, ja ryhmät säilyivät keskeisenä naisten kohtaamis- ja toimintapaikkana vielä 1960-luvun jälkeenkin.

Eynon ja Rogers huomioivat, kuinka harvat pitkän 1960-luvun poliittisista liikkeistä jättivät jälkeensä pysyviä instituutioita tai kattavia kirjallisia lähteitä. Aikakauden poliittiset liikkeet linkittyivät tiiviisti toisiinsa, ja aktivismia saatettiin harjoittaa yhtäaikaaisesti useiden eri liikkeiden sisällä keskeisenä tavoitteena yhteiskunnan epäkohtien muuttaminen.⁷⁷ Nämä piirteet ovat nähtävillä myös haastatteluaineistossa naisliikkeen linkittyessä etenkin kansalaisyhteiskuntaan, mutta myös ympäristöliikkeeseen ja sodanvastaiseen liikkeeseen. Myös instituutioiden väliaikaisuus on esillä aineistossa, sillä esimerkiksi Tennesseeessä keskeiseksi naisten työllistymistä ajavaksi keskuksiksi noussut *Knoxville Women's Center* sulki ovensa 1990-luvulla⁷⁸.

Haastatteluaineistossa pitkän 1960-luvun reflektointi näyttäytyy muistoina vuosikymmenten poliittisuudesta. Aikakautta käsitellään etenkin oman poliittisen heräämisen kautta, joka usein liittyy naisliikkeen lisäksi kansalaisyhteiskuntaan ja Vietnamin sodan vastaiseen liikkeeseen. Haastatteluissa käsitellään muun muassa käsityksiä vastakulttuurista, joka pyrki toimimaan vaihtoehtona kapitalismille ja uudenlaiselle kulutuskulttuurille, käsitystä omasta toimijuudesta ja kuuluvuudesta osaksi ajan poliittista liikehdintää, liikkeiden synnyttämää yhteenkuuluvuudentunnetta ja niiden aiheuttamaa yhteiskunnallista muutosta sekä vaikutusta naisten asemaan, muutoksista seurannutta uudenlaista vapautta, huumeita ja poliittisen ilmapiirin muuttumista kohti konservatiivisempaa suuntaa tultaessa 1980-luvulle. Lisäksi haastatteluissa mainitaan

⁷⁶ Rowbotham, 1997, 318; Evans, 2003, 18-19; Allured, 2016, 26.

⁷⁷ Rogers, 1988, 568; Eynon, 1996, 561, 565–566. Liikkeiden välisistä yhteyksistä ks. myös Breines, 2001, 34, 43-44.

⁷⁸ Jane Weeksin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 24.5.2010, U-0420, 33, SOHP. Weeks muistelee keskuksen sulkeneen ovensa vuonna 1996 tai 1997.

muutamia keskeisiä aikakautta tai poliittisia liikkeitä kuvastavia henkilöitä, kuten Martin Luther King Jr. ja presidentti John F. Kennedy.⁷⁹ 1960-1980-lukujen muistelut siis vahvistavat tutkimuskirjallisuuden käsityksiä aikakaudesta, ja haastattelumateriaali tuo myös esille sen, kuinka pitkän 1960-luvun määritelmät ja vaikutukset näkyvät edelleen menneen jäsentämisessä ja sen ymmärtämisessä.

2.2. Suffrageteista kolmannen aallon alkuun – naisliikkeen historiaa Yhdysvalloissa

Termejä toisen aallon feminismi ja naisliike käytetään usein rinnakkain tarkoittamaan samaa 1960-1980-luvulla vaikuttanutta naisten tasa-arvoon tähdännyttä aktivismia ja poliittista liikehdintää. Aikakaudella naisaktiivisuuden tavoitteena oli sukupuolten välinen yhdenvertaisuus niin työelämässä kuin kotona. Naiseutta ja sukupuolten välistä eriarvoisuutta käsiteltiin useista eri näkökulmista, mikä johti liikkeen pirstaloitumiseen ja useiden eri feminististen liikkeiden ja ryhmittymien syntymiseen. Aktivistit ottivat termin ”toisen aallon feminismi” käyttöön 1960-luvun lopulla, ja myöhemmin termi vakiintui niin median käytössä kuin historiantutkimuksessa⁸⁰.

Feminismin ensimmäinen aalto Yhdysvalloissa sijoitetaan vuosiin 1848-1920, jolloin keskeisinä kysymyksinä olivat naisten äänioikeustaistelut ja äänioikeuden saaminen. Toinen aalto sijoitetaan 1960-1980-luvuille. Kolmannen aallon alku nähdään 1990-luvulla ja sen lähtökohtana on nähty olevan etenkin toisen aallon kritiikki.⁸¹ Ensimmäinen ja toinen aalto ajoitetaan vuosiin, jolloin naisliikeaktivismi näkyi järjestäytyneenä toimintana ja näkyvinä protesteina. Huomioitava kuitenkin on, että yksilöiden henkilökohtaisen aktiivisuuksien alku- ja päätepisteitä ei voida osoittaa yhtä selkeästi tiettyihin vuosiin, mikä nousee esille myös omassa tutkimusaineistossani.

2.2.1. Suffragettien ja naisliikkeen välissä – 1960-1980-lukujen naisliikkeen taustat

Vaikka naisliikeaktivismi nousikin näkyvästi esille etenkin 1960-luvun puolivälistä eteenpäin, on huomioitava, ettei naisten tasa-arvoon tähtäävä aktivismi kadonnut 1900-

⁷⁹ Ks. esim. Suzanne Pharrin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 27.5.2010, U-0416, 31; Merikay Waldvogelin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 27.5.2010, U-0419, 1, 4-5; Gaye Evansin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 4.8.2010, U-0481, 12-16, 22; Mimi Pickeringin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 5.8.2010, U-0493, 9-10, SOHP.

⁸⁰ Henry, 2004, 7, 24, 52-53, 58.

⁸¹ Hewitt, 2010, 1-5; Moravec, 2015a, 259.

luvun alun äänioikeustaistelujen päätyttyä. Suffragettien ja naisliikkeen välissä naisten oikeuksia ajava hiljainen ja useimmiten laajemmatta huomiotta jäänyt keskustelu kyti Yhdysvalloissa erilaisissa aktiivisissa naisjärjestöissä. Esimerkiksi haastatteluaineistostakin esiin nouseva *The League of Women Voters* aloitti toimintansa vuonna 1920 tarkoituksenaan toimia kansallisena järjestönä, joka tarjoaisi naisille tietoa ja koulutusta politiikasta sekä valvoisi naisten etuja päätöksenteossa⁸². Lisäksi etenkin työväenluokkaiset naiset olivat aktiivisia työväenliikkeen toiminnassa jo 1930-luvulla ja vaativat taloudellista tasa-arvoa huomioiden etenkin sukupuolten välisen epätasa-arvon⁸³. Suffragettiliikkeen jälkeen naiset siis jatkoivat toimintaansa ja työskentelyä kohti tasa-arvoa aktivismin tapahtuessa muulla tavoin kuin näkyvissä protesteissa ja selkeässä yhtenäisessä tavoitteessa.

1960-1980-lukujen naisliikkeen alkupisteenä on pidetty niin presidentti John F. Kennedyn vuonna 1961 perustamaa *Presidential Commission on the Status of Women* -toimikuntaa⁸⁴ kuin Betty Friedanin vuonna 1963 julkaisemaa teosta *The Feminine Mystique*⁸⁵. Molemmat kiinnittivät huomiota naisten toimijuuteen ja näkyvyyteen poliittisella kentällä ja työelämässä tarjoten naisille mahdollisuuksia, malleja ja tilaa yhteiskuntakriittiselle keskustelulle, sukupuoliroolien uudelleen määrittelylle ja laajemmalle järjestäytymiselle. Samaan aikaan naiset alkoivat kiinnittää huomiota näkymättömään asemaansa muissa ajan poliittisissa liikkeissä kuten radikaaliopiskelijapiireissä ja kansalaisoikeusjärjestöissä⁸⁶. Sukupuolikysymys näkyi myös yliopistoissa kasvavana kiinnostuksena muun muassa naistutkimukseen ja naishistoriaan, minkä seurauksena näille järjestettiin omia oppisuuntiaan⁸⁷.

⁸² Steenbergen, 2015, 361-362. Järjestö on edelleen toiminnassa.

⁸³ Allured, 2016, 5.

⁸⁴ Banks, 1990, 207-208; Jeydel, 2004, 22; Steenbergen, 2015, 362, 371; Moravec, 2015b, 400. Toimikunta kiinnitti huomiota naisten heikompaan taloudelliseen, poliittiseen ja lailliseen asemaan pyrkien vaikuttamaan tasa-arvoisemman päätöksenteon ja toiminnan puolesta mm. erilaisin julkaisuin ja tutkimuksin. Tämä nosti laajemmin esille kysymyksiä naisiin kohdistuvasta sukupuolitetusta sorrosta.

⁸⁵ Friedan, 1963; Rowbotham, 1997, 367; Marwick, 1999, 89; Walters, 2005, 80; Love, 2006, xiii.

Friedanin teos kuvataan usein keskeisenä teoksena, joka muutti naisten käsityksiä itsestään ja ajoi heidät naisliikkeen pariin.

⁸⁶ Rhodes, 2005, 26-27; Walters, 2005, 81-83; Ulrich, 2007, 196-197.

⁸⁷ Ulrich, 2007, 208-220. Ulrich kirjoittaa "naisten renessanssista", jossa renessanssi tarkoittaa olemassa olevan tiedon uudelleen löytymistä. Ennen yliopistoissa tapahtunutta sukupuolikäännettä naisten rooli esimerkiksi historiassa oli muutamia yksittäisiä poikkeuksia lukuun ottamatta näkymätön ja esimerkiksi tietous feministisen ajattelun juurista oli monille tuntematonta. Käännös tarkoitti myös esimerkiksi arkistojen uudelleen järjestelyä siten, että naisaiheet olivat helpommin löydettävissä.

Tämän sukupuolikysymysten kasvavan näkyvyyden, sukupuoliroolien kyseenalaistamisen ja muotoutuvan naisliikeaktivismin seurauksena muodostettiin useita erilaisia naisjärjestöjä – ensimmäisten joukossa *National Organization for Women* (NOW) Washingtonissa vuonna 1966, jossa muun muassa Betty Friedan toimi perustajajäsenenä ja aktiivisena toimijana. NOW:n alkuperäisenä tavoitteena oli toimia poliittisena painostusryhmänä, joka pyrki takaamaan naisille samat oikeudet työelämässä ja yhteiskunnassa kuin miehille, mutta etenkin 1970-luvulla huomio alkoi kiinnittyä enenevässä määrin naisten reproduktiivisiin oikeuksiin sekä seksuaalipoliittisiin kannanottoihin.⁸⁸

2.2.2. ”Henkilökohtainen on poliittista” – naisliikeaktivismia 1960-1980-luvuilla ja naisliikkeeseen kohdistunut kritiikki

NOW:n rinnalle alkoi muodostua hyvin pian muita järjestöjä sekä ruohonjuuritason ryhmiä, joiden aktivismi ja huomio kiinnittyivät tiettyihin rajattuihin teemoihin, kuten reproduktiivisiin oikeuksiin, seksuaalisuuteen, akateemisiin naisiin ja naisten näkymiseen politiikassa ja päätöksentekoaikavälissä.⁸⁹

Työelämän tasa-arvoistamisen lisäksi naisliikeaktivistit ajoivat vallalla olevien nais- ja miesroolien muuttamista ja murtamista. Yksi tunnetuimmista ja näkyvimmistä sukupuolirooleja vastustavista protesteista järjestettiin Atlantic Cityssä vuonna 1968 Miss America -kisan aikana. Protestin toteutti *New York Radical Women*. Protestin aikana aktivistit muun muassa kruunasivat lampaan ja heittivät naisten alistamista representoivia esineitä, kuten korkokenkiä, kihartimia ja rintaliivejä, roskakoriin, joka oli nimetty vapautumisen roskakoriksi (*freedom trash can*). Protesti sai laajan mediahuomion ulkomaita myöten, ja osia protestista näytettiin myös televisiossa.⁹⁰ Atlantic Cityn protestiin liittyvä lehtikirjoittelu loi haastatteluissakin esillä olevan myytin ”rintaliivejä polttavista feministeistä” lehtien repiessä otsikkoja ja kritisoidessa aktivistien toimintaa⁹¹.

Mielenosoitusten ja protestien lisäksi aktivismia tapahtui myös suljettujen ovien takana. Ajan naisliikeaktivismiin liitetään alun perin radikaalifeminismin piirissä syntynyt,

⁸⁸ Banks, 1990, 235; Rowbotham, 1997, 373; Marwick, 1999, 679–680, Walters, 2005, 80; Ulrich, 2007, 194-195.

⁸⁹ Banks, 1990, 213-214.

⁹⁰ Walters, 2005, 83–84.

⁹¹ Rhode, 1995, 693; Evans, 2003, 40; Bolt, 2004, 167.

sittemmin laajemmin toisen aallon feminismiä kuvaava lausahdus ”henkilökohtainen on poliittista”, sillä monet aikaisemmin vaietut aiheet koskien naisten elämää ja tasa-arvoa nousivat esille yhteiskunnalliseen keskusteluun. Yksi tunnetuimmista toimintamuodoista olivat vasemmistopiireissä alkaneet, mutta radikaalifeministien tunnetuiksi tekemät naisten tietoisuuden lisäämiseen tähtäävät ryhmät, *consciousness-raising groups* (CR-ryhmät), joissa naiset jakoivat henkilökohtaisia kokemuksia elämästään ja siitä, mitä on olla nainen. Monille aikalaisfeministeille ryhmätapaamiset olivat silmiä avaava kokemus, sillä he huomasivat ensimmäistä kertaa heidän henkilökohtaisina pitämiensä ongelmien olevan osa laajempaa, useita naisia koskettavaa ilmiötä. Kodin, lastenhoidon ja avioelämän sukupuolittuneen luonteen lisäksi keskusteluissa nousi esiin useita aiemmin tabuina pidettyjä aiheita, kuten lähisuhdeväkivalta, abortti, avioero, seksi ja seksuaalisuus.⁹²

Näiden teemojen ympärille alkoi myöhemmin rakentua erilaisia aktivistien muodostamia organisaatioita kuten naisten keskuksia, tukipuhelimia, aktiivisia aborttiverkostoja ennen ja jälkeen abortin laillistamisen vuonna 1973, terveydenhoitoklinikoita, julkaisuja, kuten kirjoja, lehtiä ja pamfletteja, kirjakauppoja ja kurssitoimintaa⁹³.

Kuten muutkin ajan poliittiset liikkeet, myöskään naisliike ei koskaan toiminut yhtenä yhtenäisenä järjestönä, vaan jo alusta asti siihen muodostui radikaalimpia siipiä sekä useita erilaisiin tavoitteisiin tähtääviä liikkeitä ja järjestöjä. Täten feminismi näyttäytyi kattokäsitteenä, joka piti sisällään kirjon hyvin erilaisia aktivismin ja feministisen ajattelun muotoja. Tämä erilaisten intressien törmäminen omalta osaltaan hajotti järjestöjä sisältä päin.⁹⁴

On kuitenkin huomioitava, että sisäiset ristiriidat ja liikkeen pirstaloituminen saavat usein turhan korostetun aseman toisen aallon feminismin historiankirjoituksessa. Esimerkiksi Hewitt huomioi, kuinka erimielisyyksistä syntyneet uudet järjestöt eivät välttämättä edes kokeneet olevansa vastakkain muiden feminististen liikkeiden kanssa. Liikkeen pirstaloituminen myös mahdollisti laajemman feminismikäsitteen muodostumisen

⁹² Rowbotham, 1997, 378; Evans, 2003, 121-122; Rhodes, 2005, 1, 16-17, 35; Jolly, Russell & Cohen, 2012, 212.

⁹³ Evans, 2003, 130; 153-154; Love, 2004, xiv-xv.

⁹⁴ Banks, 1990, 216; Rowbotham, 1997, 379-380; Marwick, 1999, 685; Hewitt, 2010, 6.

näkökulmien keskittyessä tasa-arvokysymyksen ja naisten vapautumisen eri puoliin.⁹⁵ Aikakaudella muodostuikin laaja kirjo muutakin feminististä toimintaa ja lukemattomia erilaisia ryhmiä, jotka linkittivät aktivisminsa ja näkökulmansa muun muassa rotuun, koulutukseen, luokkaan, seksuaalisuuteen ja ammattiin⁹⁶.

Alun kasvavan suosion jälkeen naisliike alkoi kokea vastustusta ja epäluuloa niin liikkeen sisältä kuin ulkopuoleltakin. Yhdysvaltojen poliittinen ilmapiiri muuttui konservatiivisemmaksi tultaessa kohti 1980-lukua, mikä vaikutti naisliikkeen suosioon heikentävästi. *Equal Rights Amendment* (ERA) -lakikeskustelu nousi esiin yhtenä keskeisenä kiistana naisliikkeen vastustajien ja kannattajien välillä. Lakialoitteella pyrittiin vastustamaan etniseen taustaan ja sukupuoleen pohjaavaa syrjintää. Etenkin NOW otti keskeiseksi tavoitteekseen ERA:n ratifioinnin kampanjoiden näkyvästi sen puolesta. Monet konservatiivit ja naisliikettä vastustavat tahot asettuivat ERA:a vastaan. Vastustus oli huomattavan aktiivista Yhdysvaltojen eteläosavaltioissa.⁹⁷ ERA:n kaatuminen oli merkittävä takaisku naisliikkeelle, eikä samanlaista koko liikkeen moninaista kirjoa yhdistävää tavoitetta enää muodostunut⁹⁸.

Etenkin seksuaali- ja aborttikysymykset jakoivat mielipiteitä myös naisliikkeen sisällä, mikä heijastui eri liikkeiden ja ryhmien vähenemisiin jäsenmääriin. Kiistaksi nousivat myös näkemuserot sukupuolirooleista. Osa feministeistä vaati sukupuoliroolien sekä sukupuolittuneiden käsitysten ja määreiden hylkäämistä nähden tämän keinona tavoittaa yhdenvertainen asema miesten kanssa. Osa taas koki naiseuden ja feminiinisiksi luokitellut piirteet vahvaksi osaksi omaa identiteettiään. Erimielisyydet naisten asemasta, rooleista ja mahdollisuuksista näkyivät niin uusien ryhmien muodostumisena kuin naisliikkeiden jäsenmäärän vähenemisenä.⁹⁹

1980-luku kuvataankin usein feministisen aktivismin taantumakautena¹⁰⁰. Etenkin 1960-1980-lukujen naisliikkeen keskiluokkaisuudesta ja valkoihoisuudesta tuli jo omana aikanaan yksi keskeinen osa liikkeeseen kohdistunutta kritiikkiä. Esimerkiksi NOW:n sisällä radikaali- ja lesbofeministit olivat tyytymättömiä Friedanin näkemyksiin

⁹⁵ Hewitt, 2010, 6.

⁹⁶ LeGates, 2012, 5.

⁹⁷ Banks, 1990, 1990, 215; Rowbotham, 1997, 371-373.

⁹⁸ Evans, 2003, 171-172, 187; Jeydel, 2004, 143.

⁹⁹ Banks, 1990, 215; Rowbotham, 1997, 393.

¹⁰⁰ Henry, 2004, 13.

pohjautuvaan maltillisempaan aktivismiin ja vaativat radikaalimpia toimenpiteitä vastustamaan institutionaalistunutta miesvaltaa ja naisten alisteista asemaa¹⁰¹. Myös 1990-luvulla kolmannen aallon kritiikki kohdistui juurikin valtavirtaisen naisliikkeen yksiäänisyyteen ja sen näkemysten vanhanaikaisuuteen, mutta toinen aalto nähtiin myös puritaanisena etenkin suhtautumisessaan seksiin ja seksuaalisuuteen. Keskeiseksi kolmannen aallon feminismin teoriaksi muotoutui intersektionaalisuuden käsite, ja huomio alkoi kiinnittyä yhä enenevässä määrin risteävien sarron muotojen analyysiin.¹⁰²

Tarkasteltaessa feminismin historiaa ja yleisesti naishistoriaa kritiikki on kohdistunut siihen, kuinka biografiat ja tutkimukset usein ovat keskittyneet vain naisiin, jotka ovat omana aikanaan erottuneet ”muista naisista” ollen täten tietyllä tapaa poikkeustapauksia sukupuolensa edustajien joukossa. Tämä on luonut yksinkertaistavaakin narratiivia, jossa esimerkiksi feminismin historia näyttäytyy sarjana voittoja kohti naisten voimaantumista.¹⁰³ Samalla feminismi ja naisliike määrittävät vain julkisten saavutusten kautta¹⁰⁴, kuten on nähtävissä myös toisen aallon feminismin narratiivin kohdalla. Tämän tyyppisten selkeästi julkisten, näkyvien ja tunnettujen voittosarjojen narratiivien voidaan katsoa myös luoneen vallitsevan käsityksen feminismin aalloista¹⁰⁵.

2.3. Jotain liberaalia, jotain radikaalia – feminismin ideologian historiaa

Aaltometaforaan mukailevan naisliikkeen tapahtumahistorian lisäksi feminismiä voidaan tarkastella myös sen ideologisen kehityksen kautta, jolloin huomio kiinnittyy feminismimääritelmien kirjoon ja niiden käsityksiin muun muassa sukupuolista, niiden välisestä tasa-arvosta ja siitä, kuinka yhdenvertaisuuden tavoite on saavutettavissa. Aaltometaforan mukaisen feminismin historian keskittyessä naisten järjestäytyneeseen aktivismiin, jonka se määrittelee alkaneeksi suffragettiiliikkeestä 1800-luvulta, voidaan feministisen ajattelun alku ajoittaa paljon varhaisemmaksi ajaksi, aina antiikin profefeminismiin saakka¹⁰⁶. Keskeinen kysymys feminismissä on sukupuolinäkökulmasta riippumatta sukupuolten välinen valta-asema ja sukupuolittunut

¹⁰¹ Rowbotham, 1997, 438, Marwick, 1999, 686, 721.

¹⁰² Henry, 2004, 11; Fernandes, 2010, 103.

¹⁰³ Caine, 1994, 247–249; Hewitt, 2010, 3; Gilmore, 210, 248–249; Stephens, 2010, 82.

¹⁰⁴ Caine, 1994, 250.

¹⁰⁵ Ks. esim. Hewitt (ed.), 2010.

¹⁰⁶ LeGates, 2012, 7, 27–32.

sorto¹⁰⁷. Esimerkiksi toisen aallon feminismin aikana keskeisiä eri näkökulmia korostavia liikkeitä olivat liberaalifeminismi, radikaalifeminismi, kulttuurifeminismi ja lesbofeminismi.

Feminismin historiantutkimuksesta nousee esille erilaisia feminismin traditioita, jotka ovat tiivistettävissä näkökulmiin, joissa joko korostetaan sukupuolten välistä samankaltaisuutta tai sukupuolten välisiä eroja. Sukupuolten samankaltaisuutta korostavissa näkökulmissa huomio on sukupuolinormien ja niiden välisten erojen rakentumisessa ulkoisten tekijöiden vaikutuksesta, jolloin sukupuolten välistä epätasa-arvoa voidaan parantaa muun muassa poliittisten oikeuksien saavuttamisen ja lakimuutosten keinoin yhteiskunnan rakenteiden sisältä käsin. Tutkimuskirjallisuudessa tätä suuntaa nimitetään tasa-arvofeminismiksi tai liberaalifeminismiksi. Sukupuolten erilaisuutta korostavissa näkökulmissa keskeisenä näkökulmana on naisten ja naispiirteiden näkeminen parempina miehiin ja miehisyteen nähden. Näissä näkökulmissa on paikoin myös esillä pyrkimys irrottautua yhteiskunnan rakenteista, sillä juuri niiden nähdään aiheuttavan sukupuolittuneisuutta ja täten sukupuolten välistä epätasa-arvoa ja miesvaltaisuutta. LeGates nimeää tämän suunnan kulttuurifeminismiksi, jossa korostuu sukupuolittuneiden rakenteiden murtaminen. Banksin tutkimuksessa suuntausta kutsutaan uskonnolliseksi feminismiksi.¹⁰⁸

Näiden kahden suunnan lisäksi Banks määrittelee kolmannen suuntauksen, sosialistisen feminismin, joka kritisoi traditionaalisia käsityksiä sukupuolirooleista ja perheestä, korostaa yhteisöllisyyttä, vapaata rakkautta ja vapaampaa seksuaalisuutta. Näistä kolmesta sosialistisen feminismin traditio on pysytellyt Yhdysvalloissa pienen feministivähemmistön aatteena.¹⁰⁹ Sosialistisen feminismin juuret ovat etenkin kommunitaristisessa sosialismissa¹¹⁰.

¹⁰⁷ Evans, 2003, 3.

¹⁰⁸ Banks, 1990, 7-8; LeGates, 2012, 5-6.

¹⁰⁹ Banks, 1990, 7-8. Esimerkiksi tiettyjen pitkän 1960-luvun aikaisten lesbofeminististen ryhmien voidaan katsoa edustaneen sosialistisen feminismin traditiota; niissä pyrittiin muodostamaan erilaisia kommuuneja, naiseskeisiä, usein yhteiskunnasta irrottautuneita asuinmuotoja, jotka pohjasivat käsityksiin naisten voimaantumisen, yhteisöllisyyden ja yhteisön hierarkiattomuudesta. Ks. lisää Stein, 1997, 2, 109; Allured, 2016, 17.

¹¹⁰ Kommunitarismi kritisoi liberalismia, liberalistisia arvokäsityksiä, individualismia ja käsitystä yksilöiden oikeuksista. Se korostaa yhteisöllisyyttä, yhteisön sisäisiä arvoja ja sääntöjä, perhettä ja perinteisiä yhteisöjä. Feministisessä kommunitarismissa korostuu lisäksi naisten oikeudet ja vaatimukset niiden täyttymisestä. Ks. lisää Kittay, 2001.

Feminismin historian tutkimuksen kentällä ei siis ole selkeää konsensusta siitä, kuinka monta erilaista feminismin traditiota länsimaisen feminismin historiassa on nähtävillä. Todennäköistä onkin, että eri aikakausien aktivistien ja feminististen ajattelijoiden näkemykset ovat yhdistelleet useita eri piirteitä ja käsityksiä sukupuolesta ja sen merkityksestä. On myös huomioitava, että ajattelumallit linkittyvät aina oman aikakautensa näkemyksiin sukupuolista. Lisäksi termit ovat usein jälkikäteen tutkimuskäyttöä varten määriteltyjä. Keskeistä kuitenkin on näiden piirteiden esiintyminen muun muassa naisliikkeen toimijoiden näkemyksissä, jolloin voidaan katsoa niiden muotoutuneen osaksi vallalla olevia feminismidiskursseja. Myös omassa aineistossani on nähtävillä piirteitä erilaisista käsityksistä naisliikkeen ja feminismin tavoitteista sekä niiden suhteutumisesta sukupuolisuuteen ja sukupuolten väliseen valta-asemaan.

1960-1980-lukujen feminismin kirjossa on nähtävillä piirteitä kaikista Banksin ja LeGatesin määrittelemistä sukupuolikäsityksistä. Sorron kokemusta, vapautumista, oikeuksien toteutumista ja sukupuolikäsityksiä käsiteltiin niin naisryhmien keskusteluissa, kirjoituksissa, manifesteissa kuin erilaisissa konferensseissa. Esimerkiksi Rhodes huomioi, kuinka jo naisliikkeen eri nimityksissä on nähtävillä selkeitä eroja siinä, miten tasa-arvoon pyrittiin ja miten naisliike ylipäänsä nähtiin esimerkiksi julkisessa keskustelussa. Alun perin naisten *vapautumisen* kautta nimitetty *women's liberation* liike muuttui pian etenkin julkisessa keskustelussa muotoon *women's rights*, naisten *oikeudet*.¹¹¹

Naisten oikeuksia ajavan liikkeen lähtökohtana voidaan nähdä olleen liberaalifeministiset näkökulmat sukupuolten samankaltaisuuteen ja oikeudet nähtiin mahdolliseksi saavuttaa yhteiskunnan rakenteiden sisällä naisten päästessä tasa-arvoisiksi miesten rinnalle. Termiä liberaalifeminismi käytetäänkin tutkimuskirjallisuudessa tarkoittamaan myös 1960-1980-lukujen feminismiä, joka pyrki tasa-arvoon muun muassa järjestötoiminnan, päätöksenteon ja poliittisen painostuksen, kuten NOW:n, kautta. Vapautumiseen pohjaavassa feminismissä lähtökohtana oli muuttaa ympäröivän yhteiskunnan normeja ja järjestystä. Keskeisenä kysymyksenä oli sortavien rakenteiden murtaminen, ei siis näiden rakenteiden sisällä tai rajoissa toimiminen. Tätä nimitetään tutkimuskirjallisuudessa usein

¹¹¹ Rhodes, 2005, 3.

radikaalifeminismiksi, johon liitetään ruohonjuuritason aktivismi, näkyvät tempaukset kuten erilaiset katuprotestit ja -esitykset sekä keskittyminen sorron kokemukseen yksilön näkökulmasta.¹¹²

Radikaalifeministi Bonnie Krepsin sitaatti vuodelta 1968 tiivistää hyvin liikkeiden välillä nähdyt keskeiset erot: *“We, in this segment of the movement, do not believe that the oppression of women will be ended by giving them a bigger piece of the pie.... We believe that the pie itself is rotten”*¹¹³. Eri ryhmittymien väliset näkemuserot huomioitiin siis jo omana aikanaan. Toisaalta on kuitenkin myös huomioitava, että vaikka aktivismin ja feministisen ajattelun kirjo oli laaja 1960-1980-luvuilla, keskitty feminismiin historiaa käsittelevä tutkimuskirjallisuus usein juuri keinotekoiseenkin kahtia jaettuun näkemukseen liberaali- ja radikaalifeminismistä, joissa liberaalifeminismi nähdään ”valtavirtaisena” ja radikaalifeminismi marginaali-ilmionä. Etenkin Ulrich painottaa, ettei selkeää liikkeiden erottelua pystytä tekemään eikä se ole myöskään kannattavaa, sillä usein aktivistit liikkuvat erilaisten feminististen ryhmien välillä ja ryhmien painotuserot myös muuttuivat ja yhtenäistyivät vuosien saatossa.¹¹⁴ Lisäksi näkemykset ”valtavirtafeminismin” ja muun naisliikkeen vastakkainasettelusta luo jopa vääristynyttä kuvaa naisliikkeen hierarkiasta, jossa pienemmät liikkeet ja ryhmät jäävät herkästi huomiotta.¹¹⁵

Jälkikäteen luodut määritelmät eivät siis välttämättä kuvasta ajan feminismiin kirjon todellista tilannetta. Esimerkiksi Allured huomioi, kuinka juuri tämänkaltainen naisliikkeen ja feminismiin historiankirjoitus on jättänyt eteläyhdyshyövaltalaisen feminismiin naisliikkeen kaanonin ulkopuolelle, sillä feminististereotyytiat, ideologialle muodostuneet määritelmät ja naisliikkeelle luotu aikajana eivät ole asettuneet yksiin alueella tapahtuneen aktivismin kanssa¹¹⁶. Tätä näkemystä puoltaa osittain myös oma haastatteluaineistoni.

Feministisen ajattelutavan historiassa esiintyvien suuntausten piirteitä on nähtävillä myös omassa tutkimusaineistossani naisten reflektoidessa aktivismissään ja naisten tasa-arvoon

¹¹² Banks, 1990, 227; Ulrich, 2007, 200; Hewitt, 2010, 6.

¹¹³ Rhodes, 2005, 27.

¹¹⁴ Ulrich, 2007, 200–201.

¹¹⁵ Hewitt, 2010, 6.

¹¹⁶ Allured, 2016, 6, 12.

tähtävää ajatteluaan. Aineistosta nousee esille selkeitä tiettyä suuntausta puoltavia mielipiteitä kuin myös useiden eri piirteiden yhdistelmiä ja joidenkin piirteiden kyseenalaistamista. Huomionarvoista kuitenkin on, ettei suurin osa naisista itse puhu feminismistä tai naisliikkeestä näillä termeillä, vaan naiset reflektoivat omia kokemuksiaan, jotka sisältävät eri määritelmien piirteitä ja täten linkittyvät tutkimuskirjallisuudessa esillä oleviin feminismiin diskursseihin.

Aineistoanalyysissä on kuitenkin hyödyllistä käyttää tutkimuskirjallisuudessa esiintyviä määritteitä, sillä ne ovat luoneet pohjaa niille diskursseille, joita vasten naiset peilaavat omia näkemyksiään ja muistojaan. Määritelmät on kuitenkin hyvä nähdä avoimina kattokäsitteinä, jotka eivät välttämättä sulje toisiaan ulkopuolelle. Huomioitavaa on myös se, että feministien omat määritelmät ”radikaalista ja liberaalista feminismistä” saattavat olla hyvin ristiriidassa sen kanssa, kuinka tutkimuksessa näistä on kirjoitettu. Tutkijan rooli termien määrittelijänä voi siis omalta osaltaan muuttaa käsityksiä kapeakatseisemmiksi ja rajoittaa yhteyksien löytymistä eri aktivismimuotojen, ryhmien ja yksilöiden välillä.

2.4. Yhdysvaltojen eteläosavaltiot ja pitkä 1960-luku – narratiivi olemattomasta naisliikkeestä ja naisliikkeen vastustajista

Tutkimuskirjallisuudessa huomioidaan, kuinka Yhdysvaltojen eteläiset osavaltiot usein nähdään vastakkaisena, ”muuna” ja ”toisena” verrattuna Yhdysvaltojen muihin osavaltioihin ja alueisiin. Alueen nähdään asettuvan vastakkain muutoksen kanssa ja olevan täten vuosia muita Yhdysvaltoja jäljessä. Yhdysvaltojen eteläosien kuvauksissa on nähtävillä romanttissävyyteistä nostalgiaa, kaipuutta ja halua palata menneisiin hyviin aikoihin, jotka etelässä ovat vielä läsnä. Samanaikaisesti etenkin kansalisoikeusliikkeen aikaisina ja jälkeisinä vuosina romanttinen kuva on murtunut huomion kiinnittyessä alueella vallalla olevaan rasismiin. Esimerkiksi koulujen segregaatoin lakkauttamista vastusteettiin näkyvästi etelässä, ja Ku Klux Klanin väkivaltainen ja rasistinen toiminta aktivoitui entisestään.¹¹⁷

Toisen maailmansodan jälkeinen talouskasvu ja hyvinvoinnin lisääntyminen näkyivät myös etelässä. Ihmisten tulotaso nousi, kaupungistuminen kiihtyi ja työmahdollisuudet

¹¹⁷ Larsen, 1990, 133-134; Cox, 2011, 5-7, 164-166; Fisher & Smith, 2012, 3; Allured, 2016, 11.

lisääntyivät teollisuuden määrän kasvaessa alueella. Kuitenkin samanaikaisesti yli 40 prosenttia maan köyhästä väestöstä asui eteläosavaltioissa, mikä nähtiin keskeisenä taloudellisena ongelmana. Lisäksi koulutuksen taso, terveydenhoito ja tulotaso olivat edelleen matalammat verrattuna muihin Yhdysvaltoihin.¹¹⁸

Pitkän 1960-luvun poliittinen aktivismi näkyi etenkin kansalaisoikeusliikkeen aktiivisessa toiminnassa alueella, sillä sen toiminta alkoi juuri etelässä 1950-luvulla¹¹⁹. Myös muilla ajan poliittisilla liikkeillä oli jalansijaa alueella, ja muutokset muualla Yhdysvalloissa heijastuivat myös etelään. Esimerkiksi opiskelija-aktivismi näkyi myös eteläosavaltioiden yliopistoissa keskittyen rasismien vastaisen aktivismin lisäksi muun muassa vasemmistoaktivismiin ja sodan vastaiseen toimintaan¹²⁰. Lisäksi Allured, Fisher ja Smith huomioivat, kuinka etenkin ruohonjuuritason aktivismilla on ollut keskeinen roolinsa alueella¹²¹.

Eri liikkeiden näkyvyys etelässä sekä ruohonjuuritason aktivismi nousevat esille myös haastatteluaineistosta. Lisäksi haastateltavat reflektoivat mielenkiintoisella tavalla kokemuksiaan etelästä suhteessa muun muassa naisliikeaktivismiinsa. Etelän kuvauksissa on nähtävillä niin negatiivisiin stereotyyppioihin pohjaavia muistoja kuin myös hyvinkin romanttissävyyisiä kuvauksia etenkin eteläyhdysvaltalaisesta luonnosta ja yhteisöllisyydestä.¹²²

Naisliikeaktivismia tapahtui siis myös pohjoisen suurimpien kaupunkien ulkopuolella, mutta tästä huolimatta etelässä naisliike pysytteli marginaali-ilmiönä ja vain harva nainen identifioitui feministiksi¹²³. Haastatteluaineistosta voidaan havaita, kuinka etelässä naisliikeaktivismista ei muotoutunut samanlaisia feministisiä ryhmittymiä kuin suuremmissa kaupungeissa, vaan aktivismi tapahtui usein muihin asioihin keskittyvien organisaatioiden, kuten kirkon tai terveydenhuollon, sisällä.

¹¹⁸ Zieger, 2012, 1-2. Ks. myös Larsen, 1990, 137-138.

¹¹⁹ Zieger, 2012, 5-6; Cooper, 2017, 2.

¹²⁰ Turner, 2010, 9.

¹²¹ Fisher & Smith, 2012, 3; Allured, 2016, 11.

¹²² Ks. esim. Wanda Sobieskin haastattelu, haastatelijana Jennifer Donnally. 25.5.2010, U-0418, 5; Merikay Waldvogelin haastattelu, haastatelijana Jennifer Donnally. 27.5.2010, U-0419, 5, 21; Sandy Elledgen haastattelu, haastatelijana David Cline. 19.5.2010, U-0469, 34-35; Gaye Evansin haastattelu, haastatelijana Jessie Wilkerson. 4.8.2010, U-0481, 7-8, SOHP.

¹²³ Ownby & Bercaw, 2009, 2; Allured, 2016, 11.

Alluredin lisäksi myös Ownby ja Bercaw huomioivat, kuinka eteläyhdysvaltalaisnaisten feminismikäsitteykset usein eroavat pohjoisyhdysvaltaisten näkemyksistä¹²⁴. Myös omassa aineistossani osa haastateltavista erottaa oman naisliikeaktiivisminsa ja feminismimääritelmänsä ”laajemmasta”, suuriin kaupunkeihin keskittyneestä feminismistä, vaikka todellisuudessa eri alueiden feministit eivät välttämättä ole niin suuressa ristiriidassa keskenään kuin naisten henkilökohtaisista muistoista ja määritelmistä voisi päätellä. Keskeistä ei kuitenkaan ole haastateltujen naisten määritelmien ja pohjoisyhdysvaltalaisen feminismien eroavaisuuksien etsiminen ja osoittaminen todeksi vaan se, että haastateltavat ovat kokeneet eri alueiden feministien ja naisliikkeiden eron toisistaan. Yhtäläisyyksistä huolimatta muistoista muodostuva kokemus alueellisista eroista on todellista haastateltaville naisille.

Allured huomioi, kuinka etelässä suhtauduttiin kyseenalaistavasti pohjoisesta tulleisiin ”jenkkeihin”, jotka halusivat opettaa feminismiä ja naisliikeaktiivismia Louisianassa. Todellisuudessa liikkeellä oli jo omat toimintamuotonsa, eikä pohjoisyhdysvaltaista väliintuloa pidetty toivottuna. Toiminta nähtiin usein etelää vähättelevänä ja alentavana.¹²⁵ Samankaltainen pohjoisen ja etelän vastakkainasettelu on nähtävillä myös omassa haastatteluaineistossani, vaikkakin negatiivisia mainintoja etelään tulleista ”feminismikouluttajista” ei ole nähtävillä.

Myös uskonnolla on näkyvä rooli haastatteluaineistossa. Peacock huomioikin, että protestanttinen kristinusko ja etenkin pienet herätyskristilliset liikkeet ovat alueella suosittuja, ja eteläyhdysvaltalaiseen stereotypiaan usein liitetäänkin vahva uskonnollisuus ja kiinteät suhteet omaan uskonnolliseen yhteisöön¹²⁶. Lisäksi uskonnon rooli on keskeisessä osassa eteläyhdysvaltalaisnaisten stereotyyppioita¹²⁷. Myös Allured huomioi uskonnon keskeisen roolin eteläyhdysvaltalaisessa feministisessä aktivismissa nähden sen linkittyvän yksilön käsityksiin hyvästä uskonnollisuudesta¹²⁸.

¹²⁴ Ownby & Bercaw, 2009, 2; Allured, 2016, 12. Toisin kuin Allured, Ownby ja Bercaw eivät kuitenkaan anna tästä näkemyksestä varsinaisia esimerkkejä tekstissään. Toisaalta Allured myöhemmin kumoaa liiallisen vastakkainasettelun pohjoisen ja etelän välillä todeten feministien lopulta tähänneen samoihin tavoitteisiin, vaikka toimintatavoissa usein oli eroavaisuuksia, ks. Allured, 2016, 19.

¹²⁵ Allured, 2016, 2-3. Myös Marwick huomioi, kuinka etenkin rasismikysymyksessä moni eteläosavaltioissa asuva piti pohjoisyhdysvaltalaisia tekopyhinä, sillä rasismia tapahtui myös pohjoisen suurissa kaupungeissa. Ks. lisää Marwick, 1999, 195, 217.

¹²⁶ Peacock, 2007, 24.

¹²⁷ Burton, 2009, 190-191.

¹²⁸ Allured, 2016, 11.

Tarkasteltaessa sukupuolisuutta eteläyhdyshyväntalalaisessa kontekstissa on huomioitava, että alue oli 1960-1980-luvuilla hyvin patriarkaattinen. Eteläyhdyshyväntalaisen naisen perustyypinä nähtiin valkoihoinen, yläluokkainen, hienostunut nainen, joka puolusti niin miesvallan olemassaoloa kuin rassistista järjestelmää. Naiseuden malli sulki siis ulkopuolelleen niin työväenluokkaiset kuin muut kuin valkoihaiset naiset, joihin liitettiin vahvoja negatiivisia stereotyyppioita kouluttamattomuudesta, vääränlaisesta seksuaalisuudesta ja aggressiivisuudesta. Naisihanne linkittyi täten myös intersektionaalisiin kysymyksiin. Naiseuden stereotyyppiaan kuului performatiivisuus – oikeanlainen pukeutuminen, puhetapa ja käytös, sekä oman elinpiirin rajoittuminen perheeseen ja kotiin. Perheen ja kodin ulkopuolella naisten oletettiin ottavan osaa erinäisiin harrastuksiin, kauneuskilpailuihin ja naisille suunnattuihin klubeihin.¹²⁹ Haastatteluaineistossa osa haastateltavista reflektoi omaa sukupuolisuuttaan käyttäen näitä eteläyhdyshyväntalaisen naiseuden stereotyyppioita, jolloin niiden olemassaolo on huomioitava aineistoa käsiteltäessä, vaikka samanaikaisesti stereotyyppioihin on suhtauduttava kriittisesti, sillä ne harvoin vastaavat yksilöiden todellista tilannetta tai kokemusta itsestä.

Cooperin mukaan eteläyhdyshyväntalaisuus ja eteläyhdyshyväntalainen identiteetti (*southerner, southern identity*) näkyvät muun muassa siinä, kuinka yksilöt muodostavat omaa arvomaailmaansa sekä ymmärtävät omaa kuulumistaan ja yhteyttään sosiaaliseen ja fyysiseen ympäristöönsä. Identiteetti on kuitenkin aina yksilöllinen, eikä se todennäköisesti asetu stereotyyppisiin kuviin etelästä.¹³⁰ Toisin sanoen ympäristö on huomioitava tarkasteltaessa yksilön käsityksiä esimerkiksi juuri feminismistä. Tarkastelussa on kuitenkin aina myös muistettava alueen monimuotoisuus ja moniäänisyys – ei siis vain yksiääniset stereotyyppiat. Koska omassa aineistossani haastateltavat reflektoivat omia kokemuksiaan ja näkemyksiään eteläyhdyshyväntalaisuuden kautta, on kokemus eteläyhdyshyväntalaisen identiteetin olemassaolosta ja siihen kuulumisesta hyvä huomioida aineistoanalyysissä.

Alluredin teosta lukuun ottamatta käyttämässäni tutkimuskirjallisuudessa Yhdysvaltojen eteläosavaltiot mainitaan naisliikkeen osalta vain puhuttaessa liikkeen vastustajista,

¹²⁹ Allured, 2012, 267-269; Walker, 2009, 22-23.

¹³⁰ Cooper, 2017, 3.

ERA-kampanjan kritisoijista ja abortin vastaisesta aktivismista¹³¹. Pääosin eteläosavaltiot jäävät kuitenkin täysin mainitsematta. Myös maininnat muusta naisten aktivismista, jonka voidaan katsoa puoltaneen naisliikkeen tavoitteita, ovat vähäisiä¹³², vaikka Alluredin teos ja oma tutkimusaineistoni osoittavat naisliikkeen vaikuttaneen myös eteläosavaltioissa.

Naisliikkeen ja naisliikeaktiivisuuden näkyvyys oli haastatteluaineiston perusteella esillä etenkin etelän suuremmissa kaupungeissa, joista niin naisliikkeen kuin muidenkin ajan yhteiskunnallisesti vaikuttavien poliittisten liikkeiden vaikutukset levisivät myös ympäröiville seuduille kaupunkien ulkopuolelle. Allured tekee saman havainnon osoittaen naisliikkeen olleen aktiivista New Orleansissa, josta liike levisi ympäröiville alueille. Allured myös huomioi, kuinka juuri tämän kaltainen liikkeen levittäytyminen on osaltaan vaikeuttanut alueen feminismin tutkimista, sillä sen alkulähteitä on ollut vaikea jäljittää liikkeen toimiessa hajanaisissa ruohonjuuritason organisaatioissa eri puolilla Louisianaa. Lisäksi eteläyhdysvaltalaisfeministeillä ei ollut samanlaisia resursseja esimerkiksi kirjallisten aineistojen, kuten kirjojen, lehtien ja manifestien painattamiselle eikä myöskään samanlaista mediahuomiota ympärillään kuin suurimpien kaupunkien feministeillä, mikä on vaikuttanut liikkeen näkyvyyteen, mutta myös jäljelle jääneisiin lähteisiin.¹³³

Oma aineistoni tukee Alluredin näkemyksiä eteläyhdysvaltalaisen feminismin olemassaolosta ja monimuotoisuudesta. Allured huomioi eteläyhdysvaltalaisen feminismin olleen harvoin radikaalia eikä aktivismilla vaadittu yhteiskunnan murttamista vaan tasa-arvon toteutumista olemassa olevan yhteiskunnan sisällä. Allured käyttää Louisianan feministeistä termiä *white glove activists* ja *stealth feminists* viitaten sosiaalisia normeja hyödyntävään aktivismiin, jota naiset harjoittivat saavuttaakseen tasa-arvoa ja yhteiskunnan epäkohtien parantamista. Naiset pukeutuivat, käyttäytyivät ja puhuivat tavalla, jota heiltä odotettiin, vaikka samanaikaisesti he rikkoivat näitä normeja vaatimalla naisten aseman muuttumista.¹³⁴

¹³¹ Evans, 2003, 65, 172; Bolt, 2004, 179.

¹³² Yksi harvoista maininnoista liittyy Appalakkien eteläosien työväenluokkaisten naisten aktivismiin, joka siis sisältää muutakin kuin naisliikeaktivismia, ks. MacLean, 2010, 367.

¹³³ Allured, 2016, 5, 13.

¹³⁴ Allured, 2016, 5-6.

Lähteiden vähäisempi määrä ja aikalaisfeministien haastava löydettävyys on todennäköisesti osaltaan vaikuttanut aiemman historian tutkimuksen vaikenemiseen eteläyhdysvaltalaisesta feminismistä. Muistitiedon hyödyntäminen näyttötyy siis toimivana keinona kartoittaa naisliikettä ja feminismiä tällä alueella, sillä yksilöiden näkemykset ja kokemukset tuovat laajan naisliikkeen historian lisäksi esiin myös liikkeen moniäänisyyden ja siihen liittyvät henkilökohtaiset kokemukset. Sharpless huomioikin, kuinka muistitiedolla on usein näkyvä merkitys tarkasteltaessa paikallisia identiteettejä ja paikallishistoriaa. Samalla muistitieto myös laajentaa käsityksiä menneen eri tapahtumista muuallakin kuin niiden keskeisillä tapahtumapaikoilla.¹³⁵

Tutkielmani seuraavissa luvuissa käsitteänkin tutkimusaineistossani esiintyviä kuvauksia naisliikeaktivismista ja sen laajasta kirjosta Tennesseeen osavaltiossa sekä haastateltujen naisten feminismi- ja naisliikemääritelmiä suhteessa tutkimuskirjallisuudessa esillä oleviin määritelmiin.

¹³⁵ Sharpless, 2008, 16–17.

3. “*We did an awful lot*”¹³⁶ – naisliikeaktivismi Tennesseen osavaltiossa

Haastatteluaineistossani Tennesseen pitkän 1960-luvun aikaisen naisliikkeen historia näyttäytyy hyvin moniäänisenä ja vaihtelevana, sillä yksilöstä riippuen naisliikeaktivismi ja feminismi linkittyvät haastatteluissa muun muassa keskusteluihin naisten representaatioista, reproduktiivisista oikeuksista, työelämämahdollisuuksista ja näkyvyydestä politiikassa, päätöksenteossa ja uskonharjoittamisessa. Tässä luvussa käsittelen muistojen perusteella muodostuvaa naisten mahdollisuuksien horisonttia, jonka voidaan nähdä vaikuttavan keskeisesti heidän aktivistisen toimintansa taustalla. Tämän jälkeen käsittelen muistoista esiin nousevaa tennesseeläisen naisliikeaktivismin kirjoja, joka keskittyi etenkin järjestö- ja ruohonjuuritason aktivismiin, sekä naisten aktivismin jatkumoa ja naisliikkeen ajatusmallien leviämistä.

Kuten Caine huomioi artikkelissaan, feminismin suurista nimistä irrottautuva näkökulma voi tuoda esiin niitä aikakauden naisliikkeen teemoja, jotka eivät nousseet suurten näkyvien kampanjoiden keskiöön¹³⁷. Oma aineistoni tukee tätä näkökulmaa ja rikkoo edelleen käsityksiä yksipuolisesta ja yksiaänisestä pitkän 1960-luvun naisliikkeestä, sillä yksilöiden muistoissa korostuu feminismin ja ylipäänsä poliittisen aktivismin henkilökohtainen luonne, joka ei aina asetu yksin tutkimuksessa käytettyjen määritelmien kanssa. Lisäksi aineisto tukee feminismin aallot -metaforalle asetettua kritiikkiä, sillä haastatteluista nousee esille, kuinka naiset ovat jatkaneet aktivismiaan ja naisten aseman parissa työskentelyä naisliikkeen ”huippuvuosien” jälkeen.

Käytän naisten toiminnasta paikoin termiä aktivismi, mutta on huomioitava, etteivät kaikki naiset kuvaa toimintaansa aktivismina eivätkä sanat ”aktivismi” tai ”aktivisti” ylipäänsä esiinny useimmissa haastatteluissa. Lisäksi puhun naisten toiminnasta ja aktivismista naisliikkeen piiriin kuuluvana, vaikka kaikki naiset eivät ole kokeneet kuuluneensa osaksi laajempaa yhdysvaltalaista naisliikettä¹³⁸. Huomionarvoista onkin, kuinka haastatteluarkisto on käyttänyt määrittelyvaltaa sen tallettaessa U16.-projektinimen alle myös sellaisten naisten haastatteluja, jotka kokivat feminismin ja

¹³⁶ Jane Weeksin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 24.5.2010, U-0420, 18, SOHP.

¹³⁷ Caine, 1994, 249, 252. Ks. myös Ulrich, 2007, 207 ja Stephens, 2010, 81.

¹³⁸ Ks. esim. Kay Reynoldsin haastattelu, haastattelijana David Cline. 21.5.2010, U-0472, 39-40; Betty Andersonin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 15.8.2010, U-0473, 17-18, SOHP.

naisliikkeen itselleen vieraksi. Keskeistä haastatteluissa kuitenkin on naisten tasa-arvoon tähtäävän toiminnan näkyminen, mikä siis vastaa feminismiin ja naisliikkeen näkemyksiä ja voidaan näin laskea naisliikeaktiivisuuden piiriin.

3.1. ”It’s not like powerful women weren’t there¹³⁹” – haastatteluaineistosta muodostuva naisten mahdollisuuksien horisontti

Kun tarkastellaan haastateltujen naisten mahdollisuuksien horisonttia, on keskeistä huomioida, että suurin osa on etniseltä taustaltaan valkoihoisia ja syntynyt keskiluokkaiseen perheeseen 1940-luvulla. 25 haastatellusta 13 kuvaa perhetaustaansa keskiluokkaiseksi ja kahdeksan työväenluokkaiseksi. Yläluokkaan itsensä määritteleviä naisia ei ole omassa haastatteluaineistossani. 1940-luvulla on syntynyt 14 haastateltavaa, 1920- ja 1930-luvuilla molemmilla kolme ja 1950-luvulla neljä. Yhdestä haastattelusta puuttuu haastateltavan syntymävuosi.

Tutkimusaineistoni siis omalta osaltaan vahvistaa näkökulmaa yhdysvaltalaisen naisliikkeen valkoihoisuudesta ja keskiluokkaisuudesta. Tarkasteltaessa poliittisen aktivismin yksilöltä vaativia resursseja Banks huomioikin, kuinka länsimaissa juuri valkoihoisilla ja keski- tai yläluokkaisilla naisilla on usein ollut parhaat mahdollisuudet ottaa osaa naisliikkeen toimintaan. Banks painottaa koulutuksen, vapaa-ajan ja poliittisten taitojen merkitystä, jotka usein olivat helpommin saavutettavissa tähän ryhmään kuuluville naisille. Lisäksi hän huomioi, kuinka näiden naisten kohdalla sorron kokemukset johtuivat suurimmilta osin yksinomaan naiseudesta, kun taas esimerkiksi työväenluokkaiset naiset kokivat risteäviä sorron muotoja luokan ja sukupuolen kautta, ja mustat naiset muun muassa rodun, sukupuolen ja usein myös luokan kautta.¹⁴⁰

Tällöin siis pääasiallisesti naisten asemaan keskittyvä aktivismi on todennäköisesti puhutellut juuri valkoihoista, keski- ja yläluokkaista naisväestöä. Haastatteluaineistoni naisilla on näiden lähtökohtien perusteella ollut hyvät mahdollisuudet osallistua naisliikkeen toimintaan. Lisäksi kyseiset naiset ovat olleet nuoria aikuisia naisliikkeen huippuvuosina 1960-1980-luvuilla, jolloin naisliikkeen keskeiset vaatimukset

¹³⁹ Aisha Brownin ja Amira Inas Haqqin haastattelu, haastattelijana Joey Fink. 11.8.2010, U-0525, 12, SOHP.

¹⁴⁰ Banks, 1990. 5.

sukupuolten välisestä tasa-arvosta opinnoissa, kotona ja työelämässä ovat olleet heille ajankohtaisia ja puhuttelevia.

Mielenkiintoisesti Tennesseeen naisliikkeen keski- ja yläluokkainen luonne huomioidaan myös omassa haastatteluaineistossani. Esimerkiksi Martha Begalla toteaa Knoxvillen naisliikkeen olleen keski- ja yläluokkaisten naisten liike, ja hän näkee, että sellaisena se myös koettiin muun muassa työväenluokkaisten ja mustien naisten keskuudessa, minkä seurauksena muihin sosiaaliluokkiin ja etnisyyksiin kuuluvia naisia oli haastavampi saada mukaan aktivistiseen toimintaan¹⁴¹. Toisaalta esimerkiksi omassa aineistossani on sen keskiluokkaisuudesta, valkoihoisuudesta ja heteroseksuaalisuudesta huolimatta esillä se, kuinka moninaisia näkemyksiä yksilöillä on naisliikkeestä ja feminismistä heidän samankaltaisista taustoistaan huolimatta. Naisliike ja feminismi linkittyvät yksilöiden muistelmissa hyvin erilaisiin elämäntilanteisiin ja erilaisiin keskusteluihin naisten tasa-arvosta, vapautumisesta ja voimaantumisesta eikä aineistosta täten voida, eikä edes kannata, muodostaa yksiselitteistä valkoihoisen, keskiluokkaisen ja heteroseksuaalisen eteläyhdysovaltaisnaisen naisliike- ja feminismikäsitystä.

Pitkä 1960-luku nousee haastatteluissa esille aikana, jolloin yhteiskunnallinen kuohunta ja siinä tapahtuneet muutokset ovat vaikuttaneet naisten käsityksiin omista mahdollisuuksistaan ja tavoitteistaan sekä siitä, mitä he ovat halunneet tulevaisuudeltaan. Monille haastateltavista aikakausi näyttäyty poliittisen heräämisen aikana, jolloin yhteiskunnan erilaiset ongelmat ovat nousseet laajemman keskustelun kohteeksi. Lisäksi koulutuksen ja työelämän avautuminen naisille näyttäyty haastatteluissa keskeisenä käänntekeväna seikkana heidän elämässään. Tämä on mahdollistanut myös oman aktivistisen toiminnan, sillä osa haastateltavista muistaa kokeneensa sen tyypillisenä ja jopa oletettuna toimintatapana kyseisenä vuosikymmenenä.¹⁴² 1950-luvulla syntynyt Susan Williams toteaaakin reflektoidessaan pitkää 1960-lukua: ”*I say, one thing is I grew up at the tail end of the '60s and '70s. I graduated from high school in '73 so I was kind of on the tail end of that so I wasn't so active in stuff but I saw a lot of movement as a*

¹⁴¹ Martha Begallan haastattelu, haastattelijana Joey Fink. 13.5.2011, U-0524, 20-21, SOHP.

¹⁴² Ks. esim. Brenda Bellin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 19.7.2009, U-0476, 4-7; Polly Murphyn haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 25.5.2010, U-0492, 19-20; Aisha Brownin ja Amira Inas Haqqin haastattelu, haastattelijana Joey Fink. 11.8.2010, U-0525, 16, 24, 26, SOHP.

*young person, so I think that sort of gave me the idea that people should take things on and work on them.*¹⁴³”

Lisäksi yhtenä naisten mahdollisuuksien horisonttia määrittävänä tekijänä voidaan nähdä se ympäristö, jossa naiset toimivat. Eteläyhdyshäydysvaltalaisuus näyttäytyykin haastatteluaineistossa keskeisenä mahdollisuuksien horisonttia kontekstoivana tekijänä. Haastateltavat naiset reflektoivat käsityksiään etelästä suhteessa sen stereotyyppisiin määritelmiin ja omiin kokemuksiinsa sekä usein myös suhteessa omaan aktivismiinsa¹⁴⁴. Muistelmissa alue näyttäytyy pääosin konservatiivisena. Esimerkiksi Annette Anderson reflektoi haastattelussaan positiivisia kokemuksiaan etelästä, mutta tuo myös esiin näkemyksensä alueen jälkeenyjääneisyydestä ja muutosvastaisesta poliittisesta ilmapiiristä muihin Yhdysvaltoihin, tai ”kansalliseen normiin” verrattuna luoden täten eroa Yhdysvaltojen eri osien välille: *”I liked then being close to the mountains [and still do]. I like the special culture of Appalachia: the music, the crafts. [- -] I’ve always liked Knoxville for the interesting mix of people that we happen to get in contact with. I like my work as a volunteer with the League of Women Voters, with my church. But I find it, still, really frustrating to be in a place where I think, in general, political leaders are narrow-minded [- -] wanting to go back to something that never existed, [to] some mythical time when things were entirely different and they think better. [- -] Well, I imagine in the late [19]60s, Knoxville was about twenty years behind Chicago, say, the national norm, an ordinary place, and I think it probably still is. So, if there’s been change, I think it’s been American change, not Appalachian change. I’m not a great optimist about significant change in east Tennessee. [- -] it’s very frustrating to try to be an agent of that change.*¹⁴⁵”

Haastatteluissa kuitenkin nostetaan esille myös liberaalien arvojen näkyminen alueella. Esimerkiksi Jane Weeks muistelee hänen kotikasvatuksensa olleen suvaitsevaa muun muassa mustaa väestöä kohtaan, jonka hän näkee vaikuttaneen omaan myöhempään toimintaansa ja ajattelutapaansa.¹⁴⁶ Weeks myös huomioi Knoxvilleen alueen

¹⁴³ Susan Williamsin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 10.7.2009, U-0498, 1, SOHP.

¹⁴⁴ Ks. esim. Bee DeSelmin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 24.5.2010, U-0415, 8-9; Wanda Sobieskin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 25.5.2010, U-0418, 5; Merikay Waldvogelin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 27.5.2010, U-0419, 5, 21; Sandy Elledgen haastattelu, haastattelijana David Cline. 19.5.2010, U-0469, 13, SOHP.

¹⁴⁵ Annette Andersonin haastattelu, haastattelijana Joey Fink. 13.8.2010, U-0523, 9, 31, 33, SOHP.

¹⁴⁶ Jane Weeksin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 24.5.2010, U-0420, 2. Suvaitsevasta kasvatuksesta ks. myös Brenda Bellin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 19.7.2009, U-0476, 1-2; Sandy Elledgen haastattelu, haastattelijana David Cline. 19.5.2010, U-0469, 2-3, SOHP.

moniäänisyyden sen konservatiivisesta stereotypiasta huolimatta: ”*You know, again, another thing about Knoxville and the South: there are always those who felt that the racial prejudice was wrong. There have always been those people, and there were some here in Knoxville.*”¹⁴⁷ Etelä-Yhdysvaltojen konservatiivisesta ja rasisisesta stereotypiasta huolimatta osalla naisista on siis ollut jo nuoresta iästä lähtien malli yhteiskunnan valtarakenteiden kyseenalaistamiselle, ja he kokevat sen vaikuttaneen keskeisesti heidän myöhempään (naisliike)aktivismiinsa.

Tutkimusaineistossa paikallinen konteksti linkittyy muihin naisten mahdollisuuksiin vaikuttaviin identiteetteihin, ja etenkin naiseus näyttäytyy hyvin keskeisenä haastateltujen naisten mahdollisuuksien horisonttia määrittävänä tekijänä. Esimerkiksi Connie White reflektoi haastattelussaan ajan naiskuvan ja eteläyhdysvaltalaisuuden vaikutusta omaan ajattelutapaansa tiivistäen keskeisesti, kuinka ne voivat vaikuttaa yksilön ajatusmaailmaan: ”*Well, I think I see everything through those eyes. I mean I think we all sort of shape our own reality in a lot of ways, and I do see everything through those eyes [- -] I think my compassion comes from having those experiences. [- -] I think I see people’s struggles. I think I see behind their actions sometimes, and I’m more able to do that. I’m more able to reach out. I’m more able to be tolerant. [- -] I’m always a farm girl from Roane County, and that’s always a part of me, and I don’t want it to go away.*”¹⁴⁸

Naiseuden muistoissa ovatkin keskeisesti esillä haastateltujen naisten lapsuudessa ja nuoruudessa vallalla olleet sukupuolille asetetut kapeat roolit ja normit, jotka osa naisista muistaa kokeneensa kyseenalaistamattomina totuuksina, kun taas osa pyrki kapinoimaan niitä vastaan muun muassa vastustamalla avioliittoa tai hakeutumalla aloille, joita ei nähty naisille sopivina. Haastateltavat naiset muistelevat, kuinka heidän tulevaisuutensa mahdollisuudet koostuivat naimisiin menosta, perheen perustamisesta ja kotiäitiydestä.¹⁴⁹ Myös ne naiset, jotka eivät muista kotinsa kasvatuksen olleen sukupuolittunutta muistavat esimerkiksi avioitumisen olleen tärkeä kysymys heidän vanhemmilleen¹⁵⁰. Gaye Evans muistelee lapsuutensa naiskuvan olleen hyvin yksipuoleinen ja konservatiivinen: “*I was*

¹⁴⁷ Jane Weeksin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 24.5.2010, U-0420, 38, SOHP.

¹⁴⁸ Connie Whiten haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 16.8.2010, U-0497, 21, SOHP.

¹⁴⁹ Ks. esim. Wanda Sobieskin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 25.5.2010, U-0418, 1-2; Gaye Evansin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 4.8.2010, U-0481, 3, 7-8; Marsha Useltonin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 22.5.2010, U-0496, 2-3, 8-9, SOHP.

¹⁵⁰ Kay Reynoldsin haastattelu, haastattelijana David Cline. 21.5.2010, U-0472, 41-42; Marian Grooverin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 25.5.2010, U-0485, 1-2, 6, SOHP.

directionless, I mean, it's terrible now, when I think about it, it was a directionless thing. I think for women in my generation, it was like, in the South, in that particular setting, it was more like going to college until you got married, because then you were expected to drop everything else. I mean, it was part of how women were socialized in that time, was basically, everything was to prepare you to get married. It was more like, you go to college, and then you'll get married. But I didn't finish, and my father was very disappointed in that.¹⁵¹”

Mielenkiintoisesti tutkimuskirjallisuudessa esiin nousseet eteläyhdyshäydysvaltalaisnaisten stereotyyppit eivät ole kovin näkyvästi esillä haastatteluaineistossani, mutta mainintoja niistä on nähtävillä naisten reflektoidessa omia kokemuksiaan sukupuolittuneesta ympäristöstään. Esimerkiksi Gaye Evansin eteläyhdyshäydysvaltalaisen hienostonaisen kuvailu mukailee tutkimuskirjallisuuden stereotyyppioita, ja hän muistelee, kuinka hänen kaltaisiltaan valkoihoisilta, keskiluokkaiseen perheeseen syntyneiltä naisilta vaadittiin hienotunteisuutta, luokkatietoisuutta ja sovittelevaa luonnetta sekä osallistumista niin debytanttitanssiaisiin kuin teekutsuille. Haastattelussa hän tuo esiin inhonsa tätä naiskuvaa kohtaan leikkien oksentavansa.¹⁵²

Haastatteluista nousee mielenkiintoisella tavalla esiin käsitys alueen matriarkaattisesta luonteesta. Matriarkaatin käsite, jolla tarkoitetaan äidin- tai naisvaltaa esimerkiksi suvun tai yhteisön sisällä, on edelleen paikoin esillä alueellisena myyttinä tarkasteltaessa etelä-Yhdysvaltoja käsittelevää tutkimuskirjallisuutta. Tutkimuskirjallisuudessa on osoitettu alueen olleen miesvaltaista matriarkaattikäsitteistä huolimatta¹⁵³, mutta kahdessa aineistoni haastattelussa on esillä, kuinka haastateltaville naisille itselleen käsite on näyttäytynyt todellisena esimerkiksi oman perheen toiminnassa vahvojen naisten, kuten äitien ja isoäitien kautta. Esimerkiksi afroamerikkalais- ja cherokeeataustainen Aisha Brown muistelee, kuinka hänen isoäitinsä olivat tämänkaltaisia matriarkaattisia johtohahmoja. Lisäksi hän näkee matriarkaatin käsitteen olleen esillä ruohonjuuritason organisaatioissa, joissa naisten rooli oli aktiivinen ja he myös usein toimivat järjestöjen

¹⁵¹ Gaye Evansin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 4.8.2010, U-0481, 3, SOHP.

¹⁵² Gaye Evansin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 4.8.2010, U-0481, 7-8. Ks. myös Marsha Useltonin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 22.5.2010, U-0496, 8-9, SOHP.

¹⁵³ Chapman, 2009, 178-183.

johtotehtävissä¹⁵⁴. Matriarkaatin käsite ja naisvallan näkeminen omassa lähipiirissä on siis osaltaan tuonut esiin naisten mahdollisuuksia. Lisäksi näihin muistoihin liittyy keskeisesti käsitys vahvoista naisista, jolloin ne ovat myös laajentaneet vallalla olleita naiskuvia ja täten lisänneet ymmärrystä naisten mahdollisuuksista omassa toimintaympäristössään.

Naiset myös refleктоivat mahdollisuuksiaan nykyajan nais- ja sukupuolikäsityksistä käsin, mikä tuo esille naisten asemassa melko lyhyenkin ajan sisällä tapahtuneet laajat muutokset. Esimerkiksi Marsha Uselton muistelee, kuinka vähättelevästi häneen suhtauduttiin, kun hän päätti haluavansa opiskella lakia. Uselton refleктоi, kuinka hän ei tuolloin kokenut kohteluaan poikkeukselliseksi. Haastattelussa hän kuitenkin pohtii, kuinka ajalle tyypillinen seksistinen kohtelu oli niin normalisoitua, etteivät naiset edes välttämättä huomanneet sen olemassaoloa ja vaikutuksia heidän tulevaisuuteensa ja valintoihinsa, eivätkä täten myöskään osanneet kyseenalaistaa sitä. Uselton myös toteaa, kuinka nykykäsitysten valossa naisten rajoitetut mahdollisuudet näyttäytyvät vierailta: *“I guess it’s hard for your generation to think what it would be like to be told you can teach, or nurse, or keep house well.”*¹⁵⁵

Samantapainen näkemys roolien vähäisyydestä ja näkymättömyydestä on esillä myös muissa aineistoni haastatteluissa. Esimerkiksi Annette Anderson refleктоi omaa astumistaan työelämään 1950-luvulla todeten: *“I’m thinking that, as one of your questions implied, when I was not able to work in the city’s Department of Research and Budget, there were no models. There were no examples of people [naiset] at high levels in the city administration at that time”*.¹⁵⁶ Naisliikkeen aikaan saamat muutokset naisten asemassa näkyvät siis myös siinä, kuinka naiset pohtivat niin omia kuin myöhemmin syntyneiden naisten tilanteita ja eroavaisuuksia siinä, millaisia odotuksia ja millaisia rajoitteita heille on asetettu ja myös millaisen elämän he kokevat itselleen mahdolliseksi.

Huomionarvoista kuitenkin on, että rajoitteista ja niiden normiksi saavuttamasta asemasta huolimatta naiset muistelevat, kuinka he ovat pohtineet ja kyseenalaistaneet näitä

¹⁵⁴ Sandy Elledgen haastattelu, haastattelijana David Cline. 19.5.2010, U-0469, 34-35; Aisha Brownin ja Amira Inas Haqqin haastattelu, haastattelijana Joey Fink. 11.8.2010, U-0525, 12, 38, SOHP.

¹⁵⁵ Marsha Useltonin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 22.5.2010, U-0496, 2-3, 8-9, SOHP.

¹⁵⁶ Annette Andersonin haastattelu, haastattelijana Joey Fink. 13.8.2010, U-0523, 27. Raynolds refleктоi roolien puuttumista myös myöhemmin haastattelussa, ks. s. 41-42, SOHP.

sukupuolirooleja jo nuoruudessaan. Ymmärrys tästä kyseenalaistamisen mahdollisuudesta on usein tullut perheen sisältä. Esimerkiksi 1950-luvulla syntynyt Susan Williams muistelee, kuinka hänen kasvatuksessaan ja nuoruudessaan on nähtävillä vaikutteita naisten vapautumisesta ja sukupuoliroolien murtamisesta, joiden hän pohtii pohjaavan niin naisliikkeen vaikutukseen kuin perheessään olleiden vahvojen, uraa luoneiden naisten esimerkkiin ja ylipäänsä lähisukunsa liberaaliin ajatusmaailmaan¹⁵⁷.

Haastatteluaineiston perusteella monen haastatellun naisen perheessä ja suvussa on ollut naisia, jotka eivät ole toimineet sukupuolittuneiden roolien mukaisesti tai jotka muista syistä esiintyvät naisten kuvailuissa ”vahvoina naisina.” Osa haastateltavista refleктоikin, kuinka nämä naiset ovat mahdollistaneet heille sukupuoliroolien kyseenalaistamisen ja toisenlaisten tulevaisuusnäkökymien suunnittelun. Lisäksi keskeiseksi nousevat niin koulussa kuin työelämässä vastaan tulleet erilaiset itseään toteuttaneet naiset, kuten opettajat, mentorit ja muut aktivistit.¹⁵⁸

Lähipiirin tuella ja verkostoitumisella muiden naisten ja aktivistien kanssa onkin muistelujen perusteella ollut keskeinen rooli siinä, kuinka mahdollista aktivismin toteuttaminen on ollut. Vahvojen naisroolien lisäksi haastatteluissa nousee esille muun muassa aviopuolisoiden tuen keskeisyys ja osa naisista mainitsee tämän tärkeänä seikkana, joka on vaikuttanut heidän omaan toimintaansa ja rohkeuteensa toteuttaa aktivismiaan. Esimerkiksi Marsha Uselton muistelee: *“Bren and I were taking women’s self defense about that time, to become more empowered. And [Terry] [aviomies] would hide behind a pillow when I’d come home, because I wanted to practice on him. So no, he was, he was supportive.”*¹⁵⁹

Verkostoituminen alueen muiden naisten kanssa taas on todennäköisesti mahdollistanut normeja rikkovan naiskäsityksen pohdinnan leviämisen yhä laajemmalle naisjoukolla

¹⁵⁷ Susan Williamsin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 10.7.2009, U-0498, 6-8, SOHP.

¹⁵⁸ Ks. esim. Sandy Elledgen haastattelu, haastattelijana David Cline. 19.5.2010, U-0469, 2, 34-35; Polly Murphyn haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 25.5.2010, U-0492, 11, 21; June Rostanin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 6.7.2009, U-0494, 4-6; Corinne Rovettin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 11.8.2010, U-0495, 14; Susan Williamsin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 10.7.2009, U-0498, 5, 8; Aisha Brownin ja Amira Inas Haqqin haastattelu, haastattelijana Joey Fink. 11.8.2010, U-0525, 7-8, SOHP.

¹⁵⁹ Marsha Useltonin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 22.5.2010, U-0496, 7. Aviomiesten tuesta ks. myös Jane Weeksin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 24.5.2010, U-0420, 48-49; Sylvia Woodsin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 26.5.2010, U-0499, 2; Martha Begallan haastattelu, haastattelijana Joey Fink. 13.5.2011, U-0524, 23, SOHP.

sanan kiriessä suusta suuhun. Naisten erilaiset kerhot ja klubit, joita muodostettiin jo ennen naisliikkeen toiminnan alkua, ovat osaltaan mahdollistaneet tiiviiden verkostojen muotoutumista. Myös uskonnolla on ollut keskeinen rooli Tennesseeen alueella, ja moni nainen pohtiikin omaa oikeudentunnon käsitettä ja aktivistista heräämistä oman uskonnollisuutensa kautta. Esimerkiksi *Knoxville Women's Centerin* pohja oli protestanttisen kirkon pappien vaimojen kokoontumisissa, joissa he käsitelivät omaa näkymätöntä asemaansa kirkossa, ja myöhemmin myös laajemmin naisten heikompaa asemaa yhteiskunnassa.¹⁶⁰

Lisäksi verkostot ovat ylipäänsä mahdollistaneet aktivistisen toiminnan toteutumisen alueella, jossa aktivismia on paikoin vastustettu rankastikin. Esimerkiksi uransa lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten parissa tehnyt Dianne Levy toteaa: *"I never was alone. I didn't do this work alone, and although my friends, allies, supporters have changed over the years [- -] I had people I could always call on anything, and that was critical, that I had someone always that was safe for me to talk to, because I was doing things that were way outside the realm of anything normal."*¹⁶¹

Tärkeää on huomioida, että tämän kaltainen verkostoituminen on ollut mahdollista etenkin keski- ja yläluokkaisille naisille. Haastatteluaineistossa on kuitenkin nähtävillä, kuinka esimerkiksi myös työväenluokkaiset naiset muodostivat erilaisia verkostoja työpaikoillaan, jotka eivät välttämättä linkittyneet vain naisliiketoimintaan vaan myös esimerkiksi työväenliikkeeseen. Esimerkiksi Marian Groover muistelee kokemuksiaan tehdastyöstä ja ammattiliittotoiminnasta Tennesseeessä ja kuinka hän pyrki parantamaan naisten ja tätä kautta myös muiden työntekijöiden työolosuhteita, kun taas Brenda Bell muistelee osallistuneensa työväen koulutusohjelmaan, jossa huomio oli etenkin naisten näkyvyydessä työväenliikkeessä: *"What we did was focus on women's issues and the role of women in the labor movement, both here within the programs that we did in Knoxville [- -]."*¹⁶²

¹⁶⁰ Jane Weeksin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 24.5.2010, U-0420, 14-16, SOHP.

¹⁶¹ Dianne Levyn haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 17.8.2010, U-0489, 53, SOHP.

¹⁶² Nancy Scottin haastattelu, haastattelijana haastattelijana Jennifer Donnally. 26.5.2010, U-0417, 11, 13; Brenda Bellin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 19.7.2009, U-0476, 14; Marian Grooverin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 25.5.2010, U-0485, 8-10, 14, 19-20, SOHP.

Lisäksi etenkin ruohonjuuritason järjestötoiminta nousee keskeiseksi alueelliseksi piirteeksi, kun tarkastellaan alueen aktivismitapoja ja naisten mahdollisuuksia osallistua aktivistiseen toimintaan. Voidaankin katsoa erilaisten ruohonjuuritason organisaatioiden mahdollistaneen myös naisliikeaktiivisuuden toteutumisen, sillä naisten asemaa parannettiin hyvin erilaisten järjestöjen piirissä, ja monilla haastateltavista onkin pohja moninaisesta järjestötoiminnasta. Haastatteluista nousee myös esille selkeä käsitys naisten suuresta määrästä eri ruohonjuuritason organisaatioissa ja niiden johtotehtävissä. Esimerkiksi Marian Colette reflektoi naisten verkostoitumisen ja liikkeelle saamisen merkitystä Appalakkien alueen ruohonjuuritason toiminnassa: *”Getting a lot of women to reconnect with other women [- -] a lot of women just had no contact with other women outside of their family. So we got people together, and they got involved in programs for their children. [- -] many of them stayed involved.”*¹⁶³

Haastatteluissa on siis selkeästi esillä, kuinka naisten omat valinnat ovat olleet hyvin riippuvaisia heitä ympäröivän kulttuurin naisrooleista ja -malleista ja naisten omien verkostojen muodostumisesta, mutta myös ympärillä olevien yksilöiden suhtautumisesta etenkin roolien vastaiseen toimintaan ja naisliikeaktiivisuuteen. Lapsuuden ja nuoruuden naiskuvat herättävät osassa naisista selkeitä negatiivisiakin tunnereaktioita, mutta huomionarvoista on, että rajoittavat naisroolit eivät kuitenkaan ole tehneet feminististä aktivismia mahdottomaksi. Lisäksi alueella jo vaikuttaneet järjestöt ja ruohonjuuritason organisaatiot tarjosivat naisille mahdollisuuden osallistua aktivismitoimintaan ja keskittyä näiden toiminnan sisällä naiskysymyksiin.

3.2. ”It was just like bubbles exploding¹⁶⁴” – Tennesseen naisliikeaktiivisuuden kirjo

Haastatteluaineiston perusteella Tennesseen naisliikkeen ja naisaktiivisuuden kirjo on ollut laaja, ja se on keskittynyt samoihin teemoihin, mitä tutkimuskirjallisuudessa on pitkän 1960-luvun naisliikkeen osalta käsitelty. Aktiivisissa on huomioitu naisten tasa-arvo työelämässä, naisten representaatiot, tiukkojen sukupuoliroolien negatiiviset vaikutukset

¹⁶³ Marian Coletten haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 13.8.2010, U-0479, 23. Ks. myös esim. Jane Weeksin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 24.5.2010, U-0420, 26-27; Marie Cirillon haastattelu, haastattelijana David Cline. 26.5.2010, U-0468, 25-28; Susan Williamsin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 10.7.2009, U-0498, 11-13; Annette Andersonin haastattelu, haastattelijana Joey Fink. 13.8.2010, U-0523, 15-16, 21, SOHP.

¹⁶⁴ Jane Weeksin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 24.5.2010, U-0420, 12-13, SOHP.

ja pyrkimys irrottautua niistä, reproduktiiviset oikeudet ja kysymykset lähisuhdeväkivallasta. Aktivismi ei kuitenkaan muistoissa linkity tiettyihin feministisiin ideologioihin. Keskeistä aktivismissa on ollut työskentely jo olemassa olevien yhteiskunnan rakenteiden ja järjestöjen sisällä. Vaikutteita naisliikeaktivismiin on saatu Yhdysvaltojen muista osista ja muilta naisliikeaktiiveilta. Ideat ovat siirtyneet myös yksilöiden liikkumisen myötä, sillä esimerkiksi Gaye Evans aloitti naisliiketoimintansa asuessaan Kaliforniassa¹⁶⁵, kun taas June Rostan muistaa osallistuneensa ensimmäisen kerran naisliikkeen toimintaan ollessaan opiskelemassa Italiassa ja jatkaneensa toimintaa palatessaan takaisin Tennesseeen¹⁶⁶. Ideat eivät siis ole pitkän 1960-luvun aikana liikkuneet vain osavaltioiden tasolla vaan myös eri valtioiden rajojen yli.

Huomionarvoista on, ettei Tennesseeen alueelle haastatteluaineiston perusteella muodostunut samanlaisia selkeästi toisistaan erillisiksi identifioituneita naisliikeryhmiä kuin esimerkiksi New Yorkissa. Pitkän 1960-luvun naisliikkeen historiassa usein esiintyviä laajoja naisten protesteja ja marsseja ei myöskään haastatteluaineistoni perusteella järjestetty Tennesseeen osavaltiossa edes sen suurimmissa kaupungeissa, kuten Knoxvilleillessä. Vain yhdessä haastattelussa mainitaan Tennesseeen yliopistossa järjestetty mielenosoitus ERA-kampanjan puolesta¹⁶⁷. Haastatteluissa todetaankin, ettei aktivismi Tennesseeessä ollut kaduilla näkyviä protesteja ja marsseja¹⁶⁸.

Teoreettisilta näkökulmiltaan erillisten naisliikeryhmien sijaan Tennesseeen alueella on haastattelujen perusteella ollut tyypillistä naisten paikoin yksilöllinen, paikoin erilaisissa naispiireissä tai järjestöissä tapahtuva tasa-arvoon tähtäävä toiminta, joka keskittyi etenkin heidän omiin elin- ja toimintaympäristöihinsä, kuten koteihin, kirkkoihin, työelämään tai kouluun. Naisliikeaktivismia on esimerkiksi toteutettu työpaikkojen taukotiloissa puhumalla feminismistä ja feministeistä muille työntekijöille: ”*What I did was, I started talking to people in break rooms about feminists, and it was a hot-button issue. They’d say, ‘We don’t want our wives to do that,’ and I said ‘You don’t want your*

¹⁶⁵ Gaye Evansin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 4.8.2010, U-0481, 12-13, 17-19, SOHP.

¹⁶⁶ June Rostanin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 6.7.2009, U-0494, 3-4, SOHP.

¹⁶⁷ Nancy Scottin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 26.5.2010, U-0417, 9, SOHP.

¹⁶⁸ Marian Coletten haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 13.8.2010, U-0479, 10; Marsha Useltonin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 22.5.2010, U-0496, 28, SOHP.

*wife to work? [- -] to have money? [- -] to vote? You don't want your wife to decide what she wants to do? [- -] that's all a feminist is.*¹⁶⁹”

Haastateltujen naisten toiminta ei välttämättä aina ollut järjestäytynyttä tai pyrkinyt lähtökohtaisesti identifioitumaan osaksi naisliikettä, mutta naisten parissa työskentelyn tavoitteena on ollut naisten voimaantuminen ja tasa-arvoistuminen. Aktivismi tarkoittaakin useissa haastatteluissa jalkautumista erilaisten naisten keskuuteen ja toimintaa erilaisten alueen ongelmakohtiin puuttuvien järjestöjen sisällä. Haastatteluista nousee esille näkemys naisten järjestöissä, kokouksissa, tapaamisissa ja pienryhmissä tapahtuneesta tiedostetusta sekä tiedostamattomasta naisliikkeen aktivismin piiriin lukeutuvasta toiminnasta, jossa naisten ymmärrys omasta asemastaan ja yhteiskunnan epätasa-arvosta ovat laajentuneet¹⁷⁰. Susan Williams toteaa omasta toiminnastaan naisten parissa: *”I was going out more and people were like, “Are you part of the women’s movement?” or “Do you work on women’s issues?” I’m like, it seems like I do, [- -] and it wasn’t the answer that they were thinking, because you weren’t in a women’s group, because I never was in a women’s group.*¹⁷¹”

Vaikka haastatteluaineisto todistaa, että myös Yhdysvaltojen eteläosissa tapahtui feminististä aktivismia ja naisliikkeellä oli vaikutusta Tennesseeen osavaltion naisten asemaan, elämään ja näkemyksiin, on aineistosta haastavaa osoittaa, kuinka yleistä aktivismi oli ja kuinka paljon liikettä todella kannatettiin alueella. Rajatusta aineistosta ei nouse esiin samanlaisia useita erillisiä naisliikkeen osia tai ryhmiä kuin suuremmissa kaupungeissa. Aineisto kuitenkin osoittaa, että aktivismi oli paikoin hyvin järjestäytynyttä, ja sen kautta muodostui erilaisia pitkäaikaisia järjestöjä kuten *Knoxville Women’s Center*. Tarkkoja tai edes arvoituja jäsen- tai kävijämääriä ei muistoista kuitenkaan nouse esille.

Haastatteluissa esiintyvät muistot naisliikkeestä ja naistoiminnasta ovat pääosin positiivisia. Naiset muistelevat olleensa innostuneita ja motivoituneita osallistumaan tasa-arvon ja naisten aseman parantamiseen tähtäävään toimintaan, ja monissa haastatteluissa

¹⁶⁹ Marian Grooverin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 25.5.2010, U-0485, 24, SOHP.

¹⁷⁰ Ks. esim. Marian Coletten haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 13.8.2010, U-0479, 13-15; Gaye Evansin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 4.8.2010, U-0481, 34; June Rostanin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 6.7.2009, U-0494, 14-16; Susan Williamsin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 10.7.2009, U-0498, 40, SOHP.

¹⁷¹ Susan Williamsin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 10.7.2009, U-0498, 10, SOHP.

muistot aktivismin kirjosta saavat naiset nauramaan ja kuvaamaan näitä tapahtumia hauskoina. Lisäksi haastattelutilanteet myös herättävät herkistymisen tunteita.¹⁷² Haastatteluissa on kuitenkin myös esillä väsymisen ja epätoivon tunteita, negatiivisia muistoja, kun järjestötoiminta ei olekaan sujunut halutulla tavalla, ja naisten kokemuksia loppuun palamisesta ja sen negatiivisista vaikutuksista heidän terveyteensä¹⁷³. Esimerkiksi Dianne Levy reflektoi kokemustaan tyhjän päälle jäämisestä aktivismin loputtua, ja kokee useiden yhteisöjen sisällä aktivismiaan toteuttaneiden henkilöiden olevan samankaltaisessa tilanteessa: ”*It’s hard to make a living in Appalachia. If I had taken the tiniest bit of care of myself as I took care of so many people-- [- -] Somebody should have been giving me the same kind of advice I was giving everybody else. [- -] We’re struggling. It’s really quite--. It’s a challenge.*”¹⁷⁴

3.2.1. Naisten tasa-arvoon tähtäävä toiminta järjestöjen sisällä

Kuten muualla Yhdysvalloissa, myös Tennesseeen alueella vaikutti suuria kansallisia naisten tasa-arvokysymyksiin keskittyviä järjestöjä, kuten NOW ja *The League of Women Voters*, joilla oli omat osastonsa osavaltiossa¹⁷⁵. Lisäksi alueelle muodostui naisille keskeisiä paikallisia toimijoita, kuten voittoa tavoittelematon *Knoxville Women’s Center* sekä erilaiset naisten terveysklinikat ja turvatalot, jotka eivät varsinaisesti nimenneet toimintaansa feministisen aktivismin piiriin kuuluviksi, mutta jotka työskentelyllään vaikuttivat selkeästi naisten asemaan ja tasa-arvoistumiseen. Haastattelujen perusteella osa näiden piirissä toimineista naisista koki itsensä osaksi naisliikettä ja identifioituu haastattelussa feministiksi.¹⁷⁶

¹⁷² Ks. esim. Wanda Sobieskin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 25.5.2010, U-0418, 17-19; Merikay Waldvogelin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 27.5.2010, U-0419, 9-10; Marsha Useltonin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 22.5.2010, U-0496, 10-11; Martha Begallan haastattelu, haastattelijana Joey Fink. 13.5.2011, U-0525, 19, 33, SOHP.

¹⁷³ Ks. esim. Jane Weeksin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 24.5.2010, U-0420, 26, 33-34; Gaye Evansin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 4.8.2010, U-0481, 43-45; Dianne Levyn haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 17.8.2010, U-0489, 17-19, SOHP.

¹⁷⁴ Diane Levyn haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 17.8.2010, U-0489, 50, SOHP.

¹⁷⁵ Ks. esim. Bee DeSelmin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 24.5.2010, U-0415, 7-9; Nancy Scottin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 26.5.2010, U-0417, 11; Wanda Sobieskin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 25.5.2010, U-0418, 4-5, SOHP.

¹⁷⁶ Knoxville Women’s Centeristä ks. esim. Bee DeSelmin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 24.5.2010, U-0415, 13, 15, 31-32; Nancy Scottin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 26.5.2010, U-0417, 8-10; Wanda Sobieskin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 25.5.2010, U-0418, 6-7; Merikay Waldvogelin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 27.5.2010, U-0419, 6-8, 23, SOHP. Naisten terveysklinikoista ja turvataloista ks. esim. Corinne Rovettin haastattelu, haastattelijana Jessie

Haastatteluaineistosta nousee esiin, kuinka eri alueiden feministit ja naisliikeaktivistit ovat paikallisen verkostoitumisen lisäksi pyrkineet tukemaan toistensa toimintaa myös osavaltioiden rajojen yli. Esimerkiksi *Knoxville Women's Center* teki yhteistyötä useiden muiden alueella toimineiden (nais)järjestöjen kanssa ja sai näiltä tukea omalle toiminnalleen. Lisäksi yhdysvaltalaiselle naisliikkeelle keskeinen New Yorkissa perustettu feministinen järjestö *Women's Action Alliance* nousee aineistosta esiin naiskeskuksen rahallisena tukijana ja toiminnan mahdollistajana, sillä järjestöstä lähetettiin tukihenkilö avustamaan muun muassa erilaisten naisten työllistymistä tukevien projektien kanssa.¹⁷⁷ Alueella myös toimi erilaisia ruohonjuuritason toimijoita yhdistäneitä kattojärjestöjä, kuten Washingtonissa perustettu *Rural American Women, Appalachian Volunteers* ja *Women's Alliance*, jotka keskittyivät etenkin Appalakkien alueen syrjäseutujen kehittämiseen ja elinolojen parantamiseen.¹⁷⁸

Keskeisiksi alueen naisten asemaa parantaviksi järjestöiksi nousevat haastatteluaineiston perusteella lukuisat Tennesseen alueella toimineet ruohonjuuritason organisaatiot, joissa naisilla on ollut hyvin näkyvä ja aktiivinen rooli¹⁷⁹. Tämä todennäköisesti on myös nostanut toiminnassa esiin naiskeskeisiä kysymyksiä muun muassa terveydenhuollossa ja toimeentulossa. Esimerkiksi kansalaisopisto *Highlanderissa* juuri naisten aktiivinen toiminta ja vaatimukset muuttivat organisaation toimintatapoja naisten tarpeita paremmin huomioivimmiksi. Kansalaisopisto järjesti muun muassa lastenhoitoa ja lastenleirejä, mikä helpotti naisten osallistumista opiston toimintaan¹⁸⁰. Muistojen perusteella feminismi tai naisliike eivät kuitenkaan nouse keskeisiksi aatteiksi ruohonjuuritason järjestöjen sisällä, ja muistelijat kokevat, ettei naisliike puhutellut etenkään Appalakkien syrjäisillä alueilla asuneita naisia, vaikka toiminnalla tähdättiin naisten aseman

Wilkerson. 11.8.2010, U-0495, 11-12, 15, 18; Dianne Levyn haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 17.8.2010, U-0489, 17, 27-28, 51-52, SOHP.

¹⁷⁷ Jane Weeks haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 24.5.2020, 20-21, 23, SOHP.

¹⁷⁸ Marie Cirillon haastattelu, haastattelijana David Cline. 26.5.2010, U-0468, 25-26, 31-32; Gaye Evansin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 4.8.2010, U-0481, 32-34, SOHP.

¹⁷⁹ Betty Andersonin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 15.8.2010, U-0473, 21; Marian Coletten haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 13.8.2010, U-0479, 3; Connie Whiten haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 16.8.2010, U-0497, 18-19, SOHP.

¹⁸⁰ Brenda Bellin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 19.7.2009, U-0476, 15-16, 26-27; Lucy Henighanin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 20.5.2010, U-0486, 19-20; June Rostanin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 6.7.2009, U-0494, 8, SOHP.

parantamiseen: ”*And that’s where some of those conversations happened [- -] ”Oh, yeah, I believe in women’s lib, but I’m not a feminist,” you know, those conversations.*”¹⁸¹”

Kuten Alluredinkin tutkimuksessa, uskonnollisuuden ja kirkon rooli ovat näkyvästi esillä useissa aineistoni haastatteluissa, ja etenkin pienempien, aatemaailmaltaan liberaalien kirkkojen muistetaan olleen naisliiketoiminnan tukijoita ja myös turvallisina ja luotettuina pidettyjä yhteistyökumppaneita. Brenda Bell huomioikin, kuinka monet alueen aktivisteista tulivat uskonnollisista tausoista ja näkee tämän seikan keskeisenä eteläyhdyshäydysvaltalaisen aktivismin piirteenä¹⁸². Esimerkiksi *Knoxville Women’s Center* sai alkunsa pappien vaimojen toiminnasta, ja toiminta saatiin aloittaa kirkon tiloissa. Lisäksi moni naisten uskonnollinen ryhmä kokoontui naiskeskuksen tiloissa.¹⁸³ Metodistikirkon julkaisema *Motive*-lehti taas käsitteli keskeisiä pitkän 1960-luvun poliittisia kysymyksiä, kuten naisliikeaktivismia sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeuksia¹⁸⁴.

Myös pahoinpidellyille naisille kohdistettu palvelunumero käytti alkuun episkopaalisen kirkon puhelinumeroa, kunnes kirkko maksoi palvelunumeron erillisestä puhelulinjasta. Kun haastattelija kysyy tarkentavia kysymyksiä kirkon roolista puhelupalvelun toiminnassa, haastateltava korostaa kirkon luomaa turvallisuuden tunnetta: ”*Because that was a safe thing.*” Moni alueen ruohonjuuritason toimijoista ja organisaatioista sai myös rahoitusta kirkoilta *Commission on Religion in Appalachia* -järjestön (CORA) kautta. Tukea saaneista järjestöistä ja toimijoista moni oli naisten perustamia¹⁸⁵, mutta huomioitava on, että ne eivät välttämättä olleet naisliikkeen alaisia. Haastatteluaineisto siis osoittaa uskonnollisuuden ja etenkin alueen ajatusmalleiltaan liberaalien pienkirkkojen olleen keskeisessä roolissa aktivismin mahdollistamisessa. Lisäksi on mahdollista, että kirkon naistoiminnalle osoittama tuki on myös osaltaan vähentänyt naistoimintaan kohdistunutta kritiikkiä, kun huomioidaan alueen

¹⁸¹ Gaye Evansin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 4.8.2010, U-0481, 34, SOHP.

¹⁸² Brenda Bellin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 19.7.2009, U-0476, 6-7, SOHP.

¹⁸³ Jane Weeksin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 24.5.2010, U-0420, 7, 14-15. Uskonnon keskeisyydestä ks. myös Sandy Elledgen haastattelu, haastattelijana David Cline. 19.5.2010, U-0469, 5, 12, 31-32; June Rostanin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 6.7.2009, U-0494, 18, SOHP.

¹⁸⁴ Brenda Bellin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 19.7.2009, U-0476, 4-5, SOHP. Lehti lopulta lakkautettiin, sillä se ei saanut enää rahoitusta ”liian radikaaleista mielipiteistä johtuen.”

¹⁸⁵ Gaye Evansin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson, 4.8.2010, U-0481, 31-32; Sandy Elledgen haastattelu, haastattelijana David Cline. 19.5.2010, U-0469, 12-13, SOHP.

uskonnollinen luonne. Kirkot ovat voineet toimia täten keskeisinä keskustelun avaajina, mutta myös tietynlaisina naistoiminnan legitimoijina liikkeen ulkopuolisten silmissä.

Haastattelut osoittavat, kuinka naisliike ei pysytellyt vain tiettyjen osavaltioiden sisällä tai vain suurimmissa kaupungeissa, vaan toiminta levittäytyi muualle Yhdysvaltoihin eri yksilöiden, järjestöjen ja organisaatioiden toimesta. Mielenkiintoista on etenkin huomiota siitä, kuinka paikalliset pienemmät toimijat pyrkivät yhdistämään voimavarojaan muodostamalla kansallisia kattojärjestöjä, jotka pystyivät suuremman jäsenmäärän ja organisoitumisensa takia ajamaan syrjäalueiden naisten asemaa aktiivisesti ja keskitetysti. Esimerkiksi Marian Colette muistelee työtään raskaana olleiden naisten ja lasten terveyden parissa Appalakkien alueella 1980-luvun alussa todeten työn todella olleen jalkautumista naisten keskuuteen, sillä työ tapahtui kotivierailuina, ja alueen naiset asuivat kaukana toisistaan eri puolilla Appalackeja. Työmäärän kasvaessa toimintaan otettiin mukaan muita paikallisia naisia, kunnes vuonna 1985 he muodostivat *Whitley County Communities for Children* -järjestön, joka laajeni raskaana olevien naisten ja lasten terveyteen keskittyneestä toiminnasta muun muassa aikuisten koulutukseen, lastenhoitoon ja maatalousprojekteihin. Järjestö toimi 15 vuotta.¹⁸⁶

Järjestöt pyrkivät myös aktiivisesti tavoittamaan alueen muita toimijoita luodakseen kattavan tukiverkoston niin palveluiden käyttäjille kuin myös tarjoajille. Esimerkiksi Gaye Evans kuvailee alueen ruohonjuuritason toimijoiden verkostoitumista *Women's Alliance* -järjestössä: ”*It became a larger group of core women, and then from that, trying to draw on those tentacles that people had in the region. Because we had a pretty good network of groups, and broadened into a real, bigger group of women--.*” Järjestössä on nähtävillä myös radikaalifeminismin tyypillisiä piirteitä, sillä se pyrki johtotähdettömyyteen ja ei-hierarkkiseen rakenteeseen. *Women's Alliance* on myös harvoja aineistosta esiin nousevia selkeästi feministiseen ideologiaan sitoutuneita ruohonjuuritason järjestöjä Tennesseeen alueella.¹⁸⁷

¹⁸⁶ Marian Coletten haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 13.8.2010, U-0479, 15-16, 23, SOHP.

¹⁸⁷ Gaye Evansin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 4.8.2010, U-0481, 32-34, SOHP.

3.2.2. Työelämä, naisten kouluttautuminen ja ERA

Kuten pitkän 1960-luvun naisliikkeessä yleensäkin, myös Tennesseeen alueella yksi keskeinen naisliikeaktiivisuuden kohteista oli naisten asema työelämässä. Aineistoni 25 haastattelusta työelämäkysymykset nousevat esiin 21 haastattelussa. Muistot liittyvät etenkin naisten kokemuksiin sukupuoliserjinnästä, seksismistä, palkkaeroista, äitiysvapaiden olemattomuudesta ja raskaana olevien naisten vaikeuksista tehdä töitä, sekä ylennysten saantien mahdottomuudesta, mutta esille nousee myös tilanteita, joissa naiset ovat edistäneet naisten tasa-arvoistumista työelämässä ja rikkoneet näin ollen lasikattoja. Naisten työolojen parantamiseen tähdättyä toimintaa harjoitettiin työpaikkojen sisällä, mutta myös organisoidummin eri järjestöjen, poliittisten toimien, työväenliittojen ja työväenliikkeen kautta.¹⁸⁸

Työelämämuistelmissa etenkin *Knoxville Women's Center* nousee keskeiseksi alueen naisten työllisyyteen vaikuttaneeksi järjestöksi, joka pyrki laajentamaan naisten työmahdollisuuksia ja avustamaan muun muassa työhön astumisessa tarjoamalla vaateapua sekä järjestämällä erilaisia koulutuksia, yritystukea naisten pienyrityksille ja ohjausta työhaastatteluihin. Muistoissa juuri työelämään kohdistunut tukitoiminta nousee keskeiseksi naiskeskuksen toimintamuodoksi. Lisäksi naiskeskuksen tiloissa tarjottiin tukea seksuaalista häirintää kokeneille naisille, ja tiloissa myös kokoontui muistojen perusteella useita erilaisia feministisiä ja ei-feministiseen ideologiaan sitoutuneita naisryhmiä, kuten synnyttäneille naisille suunnattu imetykseen liittyvä tukijärjestö *La Leche League*. Jane Weeks myös muistelee naiskeskuksessa käyneen myös hetkellisesti alueen radikaalifeministejä.¹⁸⁹

Aktivismia tapahtui myös oppilaitosten sisällä. Haastatteluissa on esillä, kuinka naiset osoittivat mieltään nais- ja miesopiskelijoiden eriarvoisen kohtelun lopettamiseksi, sillä naisten täytyi pukeutua mekkoihin ja heillä oli tarkat ajat, jolloin heidän tuli iltaisin olla takaisin asuntoloissaan¹⁹⁰. Naiset myös muistelevat, kuinka heidän opiskeluaikanaan

¹⁸⁸ Ks. esim. Bee DeSelmin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 24.5.2010, U-0415, 12-13, 28, 32; Nancy Scottin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 26.5.2010, U-0417, 6-7, 11-12, 14-15; June Rostanin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 6.7.2009, U-0494, 14-16, SOHP.

¹⁸⁹ Nancy Scottin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 26.5.2010, U-0417, 8-9; Wanda Sobieskin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 25.5.2010, U-0418, 7-9, 15; Jane Weeksin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. U-0420, 8-10, 29; Sylvia Woodsin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 26.5.2010, U-0499, 15-17, SOHP.

¹⁹⁰ June Rostanin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 6.7.2009, U-0494, 1-2, SOHP.

yliopistoissa järjestettiin naistutkimuksen kursseja, joiden he kokevat vaikuttaneen omaan aktivismiinsa sekä etenkin ymmärrykseensä naisten asemasta ja naisten tasavertaisuuteen tähtäävän työn keskeisyydestä. Luennoilla käsiteltiin muun muassa keskeisiä toisen aallon feminismiin tekstejä ja keskusteltiin sukupuolten välisestä epätasa-arvosta. Lisäksi osa haastatteluaineistoni naisista on ollut naistutkimuskurssien opettajina. Eräs haastateltavista myös mainitsee, kuinka hän teki opinnäytetyönsä tarkastellen sukupuolisuutta ja seksuaalisuutta mainoskuvastossa.¹⁹¹

Oppilaitosten kurssien lisäksi naisille järjestettiin erilaisia koulutuksia, joissa käsiteltiin muun muassa työelämätaitoja, lähisuhdeväkivaltaa, itsepuolustusta ja terveyteen liittyviä kysymyksiä. Esimerkiksi *Knoxville Women's Center* järjesti naisille *Assertiveness Training* -koulutusta, jonka tavoitteena oli vahvistaa naisten itsetuntoa: *"That's interesting; people don't do that anymore do they? [Laughter] That's so funny! That is so funny. Assertiveness training, it was a behavioral methodology for people to learn how to clearly express their ideas and their emotions; without being defensive, being clear, being non-judgmental."*¹⁹² Yhteiskunnan eriarvoistavien rakenteiden murtamisen sijaan Tennesseeen naisliikkeen voidaankin nähdä pyrkineen voimaannuttamaan alueen naisia hyvinkin yksilöllisellä tasolla, jonka seurauksena he ovat saattaneet toiminnallaan rikkoa vallalla olleita naiskäsitteitä.

Keskeiseksi koko naisliikettä yhdistäväksi tavoitteeksi noussut ERA:n ratifiointi nousee esiin kahdeksassa oman aineistoni haastattelussa, ja haastatellut naiset muistavat puoltaneensa ERA:a. Myös *Knoxville Women's Center* otti osaa ERA-kampanjointiin lähettämällä Washingtoniin keskuksen edustajan painostamaan päättäjiä. Naiskeskuksella ei ollut varaa maksaa matkaa Washingtoniin, joten se pyysi ihmisiä kirjoittamaan keskukselle kirjeitä, mutta postimerkin sijaan laittamaan kirjeeseen mukaan postimerkin hinnan. Näin naiskeskus sai kerättyä tarpeeksi rahoitusta ostaakseen yhdelle keskuksen edustajista lentolipun Washingtoniin.¹⁹³ ERA:n käsittely haastatteluissa tuo

¹⁹¹ Ks. esim. Nancy Scottin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 26.5.2010, U-0417, 7-8; Jane Weeksin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 24.5.2010, U-0420, 31-32; Corinne Rovettin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 11.8.2010, U-0495, 3, 6; Connie Whiten haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 16.8.2010, U-0497, 7-8, SOHP.

¹⁹² Marhta Begallan haastattelu, haastattelijana Joey Fink. 13.5.2011, U-0524, 12. Ks. myös Merikay Waldvogelin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 27.5.2010, U-0419, 13; Jane Weeksin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 24.5.2010, U-0420, 28, SOHP.

¹⁹³ Wanda Sobieskin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 25.5.2010, U-0418, 16, SOHP.

myös esille, kuinka suuret kampanjat ovat näyttäneet käännteentekevinä sen suhteen, miten ympäristö on suhtautunut naisliikkeeseen. Esimerkiksi Nancy Scott muistelee Tennesseeen osavaltion olleen ensin ERA:n ratifioinnin puolella, mutta mielipiteet muuttuivat, kun ERA:n ymmärrettiin sisältävän myös kysymyksiä rahasta. Scottin mukaan ERA myös muutti ihmisten käsityksiä naisliikkeestä ja sen vaikutuksista: ”*You know, it was just great as a universal concept [- -] No one wants to give up power, and men don't want to give up power either. They finally started seeing the women's movement more as something that was, rather than being something good for women, it would be something bad for them [- -].*”¹⁹⁴

3.2.3. Reproduktiiviset oikeudet ja seksuaalipoliittiset kysymykset

Naisten reproduktiiviset oikeudet mainitaan 12 haastattelussa, ja pääasiassa maininnat keskittyvät kysymykseen abortista. Haastatellut naiset muistavat puoltaneensa naisten vapaudenvalintaa abortin suhteen. Naiset muistelevat niin omia henkilökohtaisia kokemuksiaan kuin tuttavanaistensa kokemuksia abortista ennen ja jälkeen abortin laillistamisen vuonna 1973. Haastatteluissa on esillä synnytyskokemuksia, joissa synnytysolosuhteet ovat olleet heikot huonon terveydenhuollon ja tiedonkulun vuoksi etenkin Appalakkien alueella, sekä myös kokemuksia, joissa lääkärit ovat toimineet täysin synnyttäjän toiveita kuuntelematta.¹⁹⁵

Aborttikysymys on näkyvästi esillä etenkin haastateltaessa naisten terveystieteiden työkennellyttä Corinne Rovettia. New Yorkista lähtöisin oleva Rovetti muistaa kiinnostuneensa jo nuorena naisten terveydestä ja reproduktiivisista oikeuksista, ja hän päätti jäädä itä-Tennesseeen työkennelläkseen naisklinikalla. Haastattelussa Rovetti muistelee aikaa ennen abortin laillistamista ja sitä, kuinka Tennesseeen alueella tehtiin siitä huolimatta paikallisen lääkärin toimesta abortteja, jotka olivat naisille usein traumaattisia kokemuksia. Tennesseeen osavaltiossa vaikutti myös ainakin kaksi valtakunnallista aborttiverkostoa, joita ylläpidettiin vapaaehtoistoiminnalla, mutta jotka olivat lähtökohdiltaan hyvin erilaiset: feministiseen ideologiaan sitoutunut, Chicagossa

¹⁹⁴ Nancy Scottin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 26.5.2010, U-0417, 9, SOHP. ERA:sta ks. myös esim. Bee DeSelmin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 24.5.2010, U-0415, 18, SOHP.

¹⁹⁵ Marian Coletten haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 13.8.2010, U-0479 13-15; Gaye Evansin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 4.8.2010, U-0481, 20-21; Polly Murphyn haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 25.5.2010, U-0492, 12-13, SOHP.

perustettu *The Jane Collective* ja eri uskontojen edustajista muodostettu, New Yorkissa toimispistettään pitänyt *Clergy Consultation Service on Abortion*, jonka Tennesseeen yhteyshenkilönä Rovetti muistelee olleen juutalainen rabbi. Muistot tuovat esille, kuinka aborttikeskustelu sekä valtakunnalliset ja paikalliset aborttiverkostot vaikuttivat myös Tennesseeen osavaltiossa, joka usein kuvataan muiden eteläosavaltioiden tavoin reproduktiivisia oikeuksia vastustavana alueena. Vuoden 1973 jälkeen osavaltioon alkoi aueta omia naisklinikoita.¹⁹⁶

Gynekologipalveluiden, aborttien ja muiden naisten terveyteen liittyvien toimenpiteiden lisäksi klinikat tarjosivat koulutusta yhteisönsä jäsenille sekä pyrkivät vaikuttamaan asenteisiin muun muassa aborttikysymyksessä: ”*But one of our goals is about teaching respect and self-respect. And empowering women to be able to make decisions that are right for them, that provide them with dignity and integrity, and help them to know that that’s a right that they have. [- -] to help women feel comfortable about themselves, about their bodies, about decisions that they need to make for themselves. [- -] Now we don’t push that down people’s throat, but that political awareness, and raising that political awareness for them, is important.*”¹⁹⁷ Naisklinikan toiminta keskittyi pitkän 1960-luvun aikana tuomaan alueen naisille esiin heidän oikeutensa valita. Klinikaa voidaan nähdä toimineen feminististen näkökulmien mukaisesti, mutta aktivismityö kohdistui vahvasti tiedottamiseen sekä yksilöihin, palveluiden luokse hakeutuneisiin naisiin, eikä muistoissa ole esillä, että klinikka olisi osallistunut esimerkiksi mielenosoituksiin tai muihin aborttia puoltaviin tapahtumiin.

Mielenkiintoista on, että vaikka abortti ja synnytys nousevat esiin monissa aineistoni haastatteluissa, muita naisten seksuaalisuuteen liittyviä kysymyksiä ei varsinaisesti käsitellä haastatteluaineistossani Corinne Rovettin haastattelua lukuun ottamatta. Tähän todennäköisesti vaikuttaa Rovettin tausta naisklinikkatyöskentelyssä. Muistellessaan pitkää 1960-lukua hän toteaa: ”*So remembering at that point in time, that birth control had just become legal [- -] So this was ’71, and the whole women’s revolution, the sexual revolution of women claiming their sexuality, being able to talk about that. [- -] It was*

¹⁹⁶ Corinne Rovettin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 11.8.2010, U-0495, 12, 18, 28-30, SOHP. Molemmat toimijat pyrkivät tarjoamaan naisille mahdollisuuden turvalliseen aborttiin, mutta siinä missä *Janen* toiminta pyrittiin pitämään salassa, oli CCS:n toiminta huomattavasti näkyvämpää. Ks. lisää Brown, 2012, 74-80.

¹⁹⁷ Corinne Rovettin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 11.8.2010, U-0495, 27, 33-34, SOHP.

the time of free love [- -] Lots of exploration happening at that time. And the pill did bring a sense of freedom [- -] for sexuality to be a freeing and expressive part, not just a reproductive right, but a part of our human being and part of our human experience¹⁹⁸.”

Seksuaalikysymysten vähäistä näkyvyyttä aineistossani kuvaa myös se, kuinka tutkimuskirjallisuudessa naisten asemaa ja seksuaalisuutta keskeisesti muuttaneeksi kuvattua ehkäisy pilleriä käsitellään vain kahdessa aineistoni haastattelussa¹⁹⁹.

Haastatteluissa ei myöskään ole mainintoja pitkän 1960-luvun lopulla naisliikkeen sisällä käydyistä niin kutsutuista seksisodista, joissa vastakkain asettuivat näkemykset seksin, ja etenkin pornografian, naisia halventavasta luonteesta ja seksiposiitiiviset näkemykset, joissa kritisoitiin anti-pornografisesti ajattelevien feministien puritaanisina nähtyjä näkökulmia. Samoihin aikoihin yhdeksi keskeiseksi naisliikettä jakavaksi kysymykseksi nousivat myös seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen näkyvyys ja oikeudet.²⁰⁰ Etenkin seksuaalivähemmistöjen näkyvyyttä naisliikkeessä käsitellään muutamissa haastatteluissa pitkän 1960-luvun aikana lesbouteen liitettyjen negatiivisten määreiden kautta, mutta myös näkemyksenä haastateltujen naisten suvaitsevasta suhtautumisesta vähemmistöjä kohtaan. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt mainitaan aineistoni 13 haastattelussa. Huomionarvoista kuitenkin on, että näkemykset eivät aina linkity suoraan pitkän 1960-luvun käsittelyyn.²⁰¹

Haastateltujen naisten muistojen perusteella Tennesseeen naisliikeaktivismi ei siis keskittynyt kysymyksiin seksuaali- tai sukupuolivähemmistöjen asemasta tai oikeuksista, mutta huomioitavaa on, että kysymysten vähäiseen näkyvyyteen aineistossa todennäköisesti vaikuttaa se, ettei tutkimusaineistoni haastatelluista naisista nouse esille avoimesti seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuuluvia henkilöitä.

¹⁹⁸ Corinne Rovettin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 11.8.2010, U-0495, 3-4, SOHP.

¹⁹⁹ Polly Murphyn haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 25.5.2010, U-0492, 21; Corinne Rovettin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 11.8.2010, U-0495, 3-5, SOHP.

²⁰⁰ Seksisodista ks. esim. Rowbotham, 1997, 464-465, 467-468; Stein, 1997, 2, 15, 79. Kiistakysymys on myös vaikuttanut kritiikkiin, jota feminismiin kolmas aalto kohdisti toista aaltoa kohtaan, ks. Henry, 2004, 89, 115.

²⁰¹ Ks. esim. Nancy Scottin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 26.5.2010, U-0417, 10-11; Jane Weeks haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 24.5.2010, U-0420, 28-29; Merikay Waldvogelin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 27.5.2010, U-0419, 20-21; Brenda Bellin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 19.7.2009, U-0476, 4-5; Gaye Evansin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 4.8.2010, U-0481, 28-29, SOHP.

3.2.4. Naisiin kohdistunut väkivalta

Toisen aallon feminismiin esiin nostama kysymys naisten kohtaamasta lähisuhdeväkivallasta on esillä myös omassa aineistossani. Tennesseessä toimi muun muassa *Rape Crisis Center* sekä Tennesseeen eri osiin levittäytynyt *battered women* -turvaverkosto ja palvelunumero. Myös alueen poliiseja koulutettiin kohtaamaan väkivaltaa kohdanneita naisia. Naisiin kohdistuvaan väkivaltaan keskittynyt aktivismi linkittyi usein muihin alueella vaikuttaneisiin toimijoihin. Esimerkiksi *Rape Crisis Center* oli Nuorten Naisten Kristillisen Yhdistyksen, YWCA:n rahallisesti tukema keskus, kun taas pahoinpideltyjen naisten palvelunumero toimi kirkon alaisuudessa.²⁰²

Pahoinpideltyjen naisten tukiverkosto toimi aktiivisesti myös Tennesseeen alueella. Tukiverkoston toiminnan voidaan nähdä olleen vahvasti feministiseen ideologiaan sitoutunutta, sillä sen pyrkimyksenä oli muuttaa yhteiskunnan rakenteita naisiin kohdistuvaa väkivaltaa vastustaviksi. Toiminnan aloittanut Dianne Levy kuvaakin toimintaa radikaaliksi ja poliittiseksi, jonka keskiössä oli näkemys naisten heikommasta asemasta yhteiskunnassa: *"I mean we were probably some of the most radical folks around [- -] We were a radical bunch of women and we were demanding justice, and we learned how to work the system because that's how we were going to get things done. [- -] The battered women's movement was political and we knew that we were political. [- -] We did analysis and we spent time figuring it out. We were able to identify ourselves as women, whether we were battered or not, we knew that if we weren't battered it was the luck of the draw--."*²⁰³

Keskeistä toiminnalle oli pyrkimys saada verkostoon mukaan naisia, jotka olivat itse kokeneet väkivaltaa ja täten pystyivät toimimaan kokemusasiantuntijoina ja tukihenkilöinä samassa tilanteessa oleville naisille. Lisäksi keskeistä oli pyrkiä muuttamaan ympäröivän yhteiskunnan asenteita ja rakenteita, jotka tuona aikana mahdollistivat esimerkiksi aviomiesten toteuttaman pahoinpitelyn. Tärkeitä yhteistyökumppaneita olivat muut naisiin kohdistuvaan väkivaltaan keskittyneet keskuksat. Verkoston toiminta alkoi ensin suusta suuhun tiedonjakona alueen naisten kertoessa toisilleen Levyn toiminnasta pahoinpideltyjen naisten oikeuksien puolesta.

²⁰² Bee DeSelmin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 24.5.2010, U-0415, 36; Sandy Elledgen haastattelu, haastattelijana David Cline. 19.5.2010, U-0469, 13-14, SOHP.

²⁰³ Diane Levyn haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 17.8.2010, U-0489, 36-37, 50-51, SOHP.

Toiminta alkoi laajeta vapaaehtoisten ja lahjoitusten toimesta, ja kasvoi lopulta osavaltioiden rajat ylittäväksi järjestäytyneeksi toiminnaksi, joka turvaverkoston lisäksi järjesti tiedotuskampanjoita, koulutti ihmisiä ja jakoi tietoa naisiin kohdistuvasta väkivallasta ja sen ehkäisemisestä. Keskeistä oli myös painostustyö, jota kohdistettiin etenkin alueen päättäjiin sekä pyrkimys muuttaa osavaltion lakeja.²⁰⁴

Levy tekee selkeän eron pahoinpideltyjen naisten liikkeen (*battered women*) ja lähisuhdeväkivaltaan kohdistuvan työn (*domestic violence work*) välille. Levyn mukaan pahoinpideltyjen naisten liike oli selvästi poliittinen ja sen tavoitteena oli luoda naisille turvaverkko ja turvallinen ympäristö, joiden kautta he pystyisivät palaamaan koteihinsa. Toiminta keskittyi pahoinpitelyn mahdollistavan ympäristön ja kulttuurin muuttamiseen sekä pahoinpitelevän yksilön rankaisemiseen. Lähisuhdeväkivaltatyön keskiössä taas ovat Levyn mukaan naisille suunnatut turvatalot, jotka hän kyseenalaistaa vahvasti: ”*I thought the shelter was a waste of time and money because our goal should be--. When a woman or a family's been assaulted and been driven out of their home, why are the victims of a crime put in a shelter? The community has a responsibility to make the community safe for families so that women and children should be able to go back home and be safe at home. [- -] there isn't a battered women's movement today. It's now domestic violence work and it is comfortably now social work.*”²⁰⁵

3.2.5. Aktivismi kodin sisä- ja ulkopuolella

Haastatteluaineisto tuo myös esille niitä feministisen aktivismin muotoja, jotka herkästi jäävät julkisen muistamisen ulkopuolelle. Haastateltavat muistavat, kuinka he ovat toteuttaneet omassa yksityiselämässään, kuten kodeissaan, naisliikkeen esiin nostamia ajatuksia naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta. Naiset ovat muun muassa vaatineet kotitöiden jakamista. Aktivismi on esillä myös etenkin lastenkasvatuksessa, sillä haastatellut naiset kertovat, kuinka he ovat pyrkineet kasvattamaan lapsensa ilman stereotyyppisiä sukupuolirooleja. Esimerkiksi Marsha Uselton muistaa laulaneensa iltaisin tyttärelleen laulua, jossa hän luetteli tyttärelleen useita mahdollisia tulevaisuuden

²⁰⁴ Diane Levyn haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 17.8.2010, U-0489, 18-19, 27-37, SOHP.

²⁰⁵ Diane Levyn haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 17.8.2010, U-0489, 18, 50, SOHP.

ammatteja, kun taas Marian Groover reflektoi pyrkineensä kasvattamaan tyttärensä omalla feministisellä esimerkillään ja toteaakin näkevänsä paljon itseään tyttäressään.²⁰⁶

Naisten henkilökohtaiset taistelut liittyivät myös heidän tyttönimeensä. Muistoissa on esillä, kuinka naiset avioituessaan halusivat pitää tyttönimensä²⁰⁷. Osa naisista taas muistelee, kuinka he pitkän 1960-luvun aikana avioeron jälkeen halusivat vaihtaa sukunimensä takaisin tyttönimeensä ja joutuivat muun muassa konsultoimaan tämän vuoksi psykologia ja hakemaan entiseltä aviomieheltään suostumusta nimen vaihtoon. Haastatteluissa esiin nousevat myös pitkän 1960-luvun aikana yleistyneet keskustelut naisten halusta luopua Miss ja Mrs. etuliitteistä ja ottaa näiden tilalle käyttöön Ms., joka ei siis perustunut naisten siviilisäätyyn.²⁰⁸ Naisten tasa-arvopyrkimykset ovat siis paikoin keskittyneet hyvin henkilökohtaiseen toimintaan, jolla on kuitenkin saatettu nähdä olevan laajempiakin vaikutuksia. Esimerkiksi Marian Groover muistelee työskennelleensä tehtaassa raskaana ollessaan työnantajan jatkuvista kielloista huolimatta ja toteaa pyrkineensä omalla esimerkillään vaikuttamaan myös muiden naisten asemaan työpaikalla: *”And I knew, I had learned enough--see, everything for me was a learning process, that if they agreed to one thing for me, then it would cover all these other women that were there.”*²⁰⁹

Yksi naisliikkeen toimintamuodoista myös Tennesseeessä on ollut naisten CR-ryhmät, jotka haastattelujen perusteella järjestettiin usein jotakin tietynlaista, rajattua naisryhmää varten. Esimerkiksi Knoxvilleen perustettu äitien ryhmä nousee esiin muutamissa haastatteluissa. Ryhmä oli hyvin vapaamuotoinen ja kokoontui naisten omissa kodeissa, eikä keskusteluissa niinkään keskitytty kysymyksiin sorrosta, naisliikkeestä tai yhteiskunnan sukupuolittuneisuudesta, vaan huomio oli naisten arjessa, arjen kokemuksissa, lasten kasvatuksessa ja kotitöiden jakamisessa. Myös muiden kuin äitien naisryhmät näyttävät haastattelujen perusteella olleen hyvin samankaltaisia,

²⁰⁶ Marian Grooverin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 25.5.2010, U-0485, 29, 31-32; Lucy Henighanin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 20.5.2010, U-0486, 27; Marsha Useltonin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 22.5.2010, U-0496, 3-4, 10-11, Aisha Brownin ja Amira Inas Haqqin haastattelu, haastattelijana Joey Fink. 11.8.2010, U-0525, 20-21, SOHP.

²⁰⁷ Marian Grooverin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 25.5.2010, U-0485, 7, 28-29, SOHP.

²⁰⁸ Polly Murphyn haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 25.5.2010, U-0492, 22-24, SOHP. Tyttönimen pitämisestä avioitumisesta huolimatta ks. myös Connie Whiten haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 16.8.2010, U-0497, 8, SOHP. Naisten etuliitteistä ks. Jane Weeksin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 24.5.2010, U-0420, 39, SOHP.

²⁰⁹ Marian Grooverin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 25.5.2010, U-0485, 8-11, SOHP.

vapaamuotoisia tapaamisia, joissa keskityttiin erilaisiin naiseuteen liittyviin kysymyksiin. Haastatteluissa ryhmätapaamisia usein kuvataan voimaannuttavina.²¹⁰ Esimerkiksi Marsha Uselton muistelee, kuinka he lohduttivat erästä avioeron kokenutta naista. Muistossa on esillä, kuinka CR-ryhmät vaikuttivat naisten sosiaalisiin verkostoihin ja yhteenkuuluvuuden tunteeseen ja kuinka ne mahdollistivat keskustelut aiheista, joista oli ennen vaiettu: *”And we all got up and gave her a hug. And that was the first time I really had hugged anybody. Isn’t that funny now? I mean I hug everybody. But it was like we were talking about marital relationships in public, I mean in this group. All the way through college, you just didn’t. [- -] that was the first time we’d ever done that.”*²¹¹

Myös naisten järjestämät lukupiirit nousevat esiin etenkin haastatteluissa, joissa käsitellään *Knoxville Women’s Centerin* toimintaa, sillä naiskeskuksen tiloissa järjestettiin naisten *Monday Night Book Club*. Näissä tapaamisissa ei keskitytty vain feministisiin teoksiin, vaan päähuomio oli naisten yhdessä olemisessa ja tekemisessä. Huomionarvoista on, että usein naisten toiminnassa tärkeäksi seikaksi muistojen perusteella nouseekin yhdessä oleminen ja tekeminen, naisten verkostojen ja ystävyiden muodostuminen sekä yhteisten kokemusten jakaminen.²¹² Mielenkiintoisesti naiset myös haastatteluissa reflektoivat, kuinka he eivät alun perin välttämättä edes ajatelleet toiminnan olevan CR-ryhmämäistä, sillä ryhmä aloitti toimintansa muistojen perusteella heti 1960-luvun alkuvuosina, jolloin naisten asemaan keskittynyttä kirjallisuutta oli vaikeasti saatavilla. Jane Weeks toteaaakin: *”Actually, it was a ‘consciousness-raising’ group but we didn’t know. That word hadn’t come into common use at that time [- -] but that’s what we were doing. It was just like bubbles exploding. It was just phenomenal. [- -] The only book coming out was Betty Friedan’s.”*²¹³

Toisaalta alueelle muotoutui myös marxistiseen ideologiaan sitoutuneita lukupiirejä, jotka, toisin kuin muut muistoissa esiintyvät naisten lukupiirit, keskittyivät juuri kysymyksiin sorrosta ja sen muodoista. Brenda Bell muistelee, kuinka he muodostivat

²¹⁰ Wanda Sobieskin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 25.5.2010, U-0418, 7-8; Lucy Henighanin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 20.5.2010, U-0486, 8, 18-19; Polly Murphyn haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 25.5.2010, U-0492, 17; Marsha Useltonin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 22.5.2010, U-0496, 3, 6-7, 22, SOHP.

²¹¹ Marsha Useltonin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 22.5.2010, U-0496, 6, SOHP.

²¹² Wanda Sobieskin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 25.5.2010, U-0418, 7; Ks. myös Marian Coletten haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 13.8.2010, U-0479, 23, SOHP.

²¹³ Jane Weeksin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 24.5.2010, U-0420, 12-13, SOHP.

1960-1970-luvun vaihteessa naisille oman marxistisen lukupiirinsä, joka keskittyi poliittisiin ja taloudellisiin kysymyksiin. Bell muistaa tärkeäksi kokemuksen siitä, että lukupiiriin osallistuneet naiset saivat itse pohtia ja ymmärtää poliittisia kysymyksiä. Lisäksi hän kuvaa ryhmää feministiseksi: ”*Well it was like a study group, a women’s study group, but it had a very strong sense of, we want to bring our understanding as feminists to this. [- -] There were doctrinaire groups operating in Nashville at that time but the groups I was part of were not associated with any arm of a revolutionary movement. [- -] It was important to talk about issues of class as well as gender and race [- -].*”²¹⁴

Radikaalifeminismin piirissä suosituiksi nousseet CR-ryhmät eivät Tennesseeen alueen haastatteluaineiston perusteella näyttäneet naisten muistoissa radikaalifeministiseen aktivismiin kuuluvina. Tämän sijasta ne kuvataan yhtenä osana naisliikkeen toimintaa ja keskeisenä tapana naisten verkostoitumiselle sekä kokemusten jakamiselle. Esimerkiksi Gaye Evans perusti ensimmäisen CR-ryhmän ollessaan Kaliforniassa, mutta jatkoi ryhmätoimintaa muuttaessaan takaisin Tennesseeen. Hän reflektoi mielenkiintoisella tavalla CR-ryhmien toimintaa suhteessa naisten voimaantumiseen sekä naisliikeaktivismiin: ”*This probably sounds inflated and pompous to say that they were really revolutionary, but in a way they really were. Because it was the only time, for all of us, it was the only time we ever really got to talk about those, or had a chance to even explore with each other [- -] Or talking about people who had been sexually abused, or raped--. I mean, that was never, ever talked about. So it truly was a liberating experience for people [- -] And the sad part of it was that often it didn’t go anywhere. You just shared all that, and then you felt personally empowered, but it didn’t necessarily lead to any action, which is always the case with us, with ‘lefties’, right?*”²¹⁵

Vaikka Tennesseeen alueella aktivismi ei näkynytään naisten järjestäminä marsseina, on muistojen perusteella alueella järjestetty myös näkyviä naisaktivismitempauksia. Esimerkiksi Wanda Sobieski muistelee, kuinka NOW:n Knoxvilleen alajärjestössä oli tapana järjestää joka kuukausi jokin tempaus tai mediatapahtuma. Sobieski muistelee, kuinka naisten asemaan liittyvän kirjallisuuden saaminen oli haastavaa, joten järjestöön

²¹⁴ Brenda Bellin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 19.7.2009, U-0476, 12-13, SOHP.

²¹⁵ Gaye Evansin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 4.8.2010, U-0481, 22-23, SOHP.

kuuluneet naiset alkoivat julkaista omia tekstejään naisten asemasta ja tulostaa ja monistaa niitä jaettaviksi. Lisäksi naiset käyttivät uskontoa keinona tuoda tasa-arvokeskustelua esille. He muun muassa jakoivat naisten asemaa käsitteleviä papereita ihmisten auton tuulilaseihin, joissa he perustelivat, etteivät esimerkiksi abortti, ERA tai NOW:n toiminta olleet vastakkain kristinuskon näkemysten kanssa. Lisäksi järjestön naiset ottivat mallia Martin Lutherista ja kiinnittivät Halloweenin aattona Knoxvillen kirkkojen oviin omat teesinsä, joissa he olivat muuttaneet Lutherin käsitykset tuomaan esiin naisten asemaa kirkossa. ERA-kampanjan aikana erilaisten ulkotapahtumien yhteydessä järjestön naiset taas jakoivat lapsille ilmapalloja, joissa oli teksti ERA NOW. Sobieski muistelee näkyvien tempausten herättäneen mielenkiintoista dialogia etenkin kirkon ja NOW:n välille.²¹⁶

Brenda Bell taas muistelee, kuinka vuoden 1968 Miss America -protestin innoittamina hän ja joukko muita naisia järjestivät pienimuotoisen mielenosoituksen Vanderbiltn kauneuskilpailun aikana. Naiset piiloutuivat auditorioon, jossa kilpailu pidettiin, pukeutuivat noidiksi ja ennen kilpailun alkua juoksivat auditorion läpi heitellen lentolehtisiä, joissa luki ”*All women are beautiful.*” Bell kuitenkin myös painottaa heidän kunnioittaneen kauneuskilpailuun osallistuneiden naisten päätöstä eivätkä he häirinneet kauneuskilpailua muilta osin.²¹⁷ Erilaisten mielenilmausten ja mielenosoitusperformanssien vaikutukset näkyivät siis myös Tennesseeen alueella ja vaikuttivat hyvinkin suoraan naisten järjestämiin mielenosoitustempauksiin.

Haastatteluaineisto osoittaa, kuinka Tennesseeen osavaltion naisliikeaktivismi ei keskittynyt vain keskiluokkaisten valkoihoisten naisten asemaan liittyviin kysymyksiin, vaan toiminta levittäytyi järjestöjen, ruohonjuuritason toimijoiden ja yksittäisten naisten aktivismin kautta koskettamaan hyvin laajoja kysymyksiä naisten asemasta ja tasa-arvoistumisesta niin kotona kuin kodin ulkopuolella. Lisäksi aineisto myös osoittaa, kuinka yksilöt ovat usein keskittyneet toiminnassaan vain yhteen naisten tasa-arvoon liittyvään teemaan, kuten työelämään tai reproduktiivisiin oikeuksiin. Aktivismissa keskeistä oli erilaisten, usein feminismiin sitoutumattomien järjestöjen sisällä tapahtunut naistoiminta. Huomionarvoista on, että suurten naisliikekampanjoiden, kuten ERA:n

²¹⁶ Wanda Sobieskin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 25.5.2010, U-0418, 17-19, SOHP.

²¹⁷ Brenda Bellin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 19.7.2009, U-0476, 36, SOHP.

ratifioinnin lisäksi toiminta keskittyi vahvasti paikallisiin kysymyksiin ja paikallisiin ongelmiin, ja usein toiminnalla pyrittiin tavoittamaan heikossa asemassa olevia naisia hyvin yksilöllisellä tasolla naisten terveysklinikoilla, turvataloissa tai naiskeskuksissa.

3.3. Tennesseen osavaltion ”valkohanskainen feminismi”

Näkyvien protestien ilmenemisestä huolimatta keskeistä alueen aktivismitavoissa on haastattelujen perusteella Alluredin kuvaama ”valkohanskainen feminismi.” Moni naisista muistelee, kuinka he huomasivat toimintansa saavan paremmin kannatusta ja kuinka heidät otettiin tosissaan, kun he ulkonäöllään ja käytöksellään vastasivat poikkeavista naisnäkökulmistaan huolimatta sitä konservatiivista naisihannetta, joka pitkän 1960-luvun aikana oli vielä vallalla. Naiset muistavat ajalleensa omista näkemyksistään huolimatta ihokarvansa, pukeutuneensa ajalle tyypillisen feminiinisesti ja käyttäneensä rintaliivejä, jotta he saavuttaisivat aktivismillaan tavoittelemansa muutokset.²¹⁸ Naiset jopa käyttivät käsityksiä feminiinisyydestä neuvotteluvalttina, kuten Polly Murphy muistaa tehneensä omalla työpaikallaan keskustellessaan erään työntekijän huonosta käytöksestä: ”*I said 'I'll tell you what. I will shave my legs, and will keep them shaved. [- -] And shave under my arms. And I will never wear those jeans again. If you never treat a family like that. ' [- -] I shaved them in her office. And she got better.*”²¹⁹

Tennesseen alueen aktivismissa tyypillisenä piirteenä voidaankin nähdä tietyllä tapaa liberaalifeministinen käsitys tasa-arvoon tähtäävästä toiminnasta yhteiskunnan jo olemassa olevien rakenteiden sisältä käsin, sillä radikaali- tai kulttuurifeministisiä kannanottoja koko yhteiskunnan rakenteiden murtamiseksi ei ole Bellin mainitsemaa marxilaista lukupiiriä ja Levyn *battered women* -toimintaa lukuun ottamatta nähtävillä. Esimerkiksi Sandy Elledge muistelee, kuinka hänelle opetettiin jo pienenä hunajan toimivan etikkaa paremmin, kun tavoitteena on ihmisten mielipiteiden muuttaminen, ja reflektoi, kuinka aktivismissa usein on keskeistä myös aktivismikohteen sisäpuolelta tuleva painostus²²⁰. Myös Martha Begalla näkee alueen aktivismin toimineen pääsääntöisesti olemassa olevien rakenteiden ja toimintamallien sisältä käsin: ”*I think*

²¹⁸ Ks. esim. Sandy Elledgen haastattelu, haastattelijana David Cline. 19.5.2010, U-0469, 27; Dianne Levyn haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 17.8.2010, U-0489, 16; Marsha Useltonin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 22.5.2010, U-0496, 8; Martha Begallan haastattelu, haastattelijana Joey Fink. 13.5.2011, U-0524, 25-26, SOHP.

²¹⁹ Polly Murphyn haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 25.5.2010, U-0492, 24, SOHP.

²²⁰ Sandy Elledgen haastattelu, haastattelijana David Cline. 19.5.2010, U-0469, 27, SOHP.

*change has occurred more here from within systems than it has from without. Although I think you need both.*²²¹” Myös ne naisliikeaktivistit, jotka eivät muuttaneet tapojaan naisstereotyyppien mukaisiksi muistavat, kuinka heidän toimintaansa seuranneet henkilöt kommentoivat, että he saavuttaisivat enemmän muuttamalla käytöstään tai ulkonäköään naisrooleihin sopivimmiksi²²².

Yhteiskunnan olemassa olevien rakenteiden sisäpuolelta tapahtuva aktivismi on nähtävillä etenkin *Knoxville Women’s Centerin* naisten toiminnassa, sillä he toteuttivat aktivismiaan alueen muiden järjestöjen ja toimijoiden jäseninä: *”They became members of the school board and were very active in their own church groups. These were all women who were dying to do something. [- -] They went off in many different directions.*²²³” Lisäksi naiskeskus kuvastaa selvällä tavalla Alluredin kuvailemaa valkohanskaista aktivismia, sillä *Knoxville Women’s Center* ei muistojen perusteella ottanut kantaa keskeisiin naisliikettäkin jakaneisiin kysymyksiin muun muassa abortista tai seksuaalivähemmistöjen oikeuksista, sillä se tahtoi pysytellä avoimena ja puhuttelevana toimijana alueen kaikille naisille, vaikka vaatimuksia kannanotoista esitettiin järjestön sisä- ja ulkopuolelta median ja keskuksen ”radikaalimpien naisten” toimesta. Haastattelijan kysyessä, kokiko keskuksen yhtenä perustajajäsenenä toiminut Jane Weeks kantaa ottamattomuuden mahdollistaneen järjestön tehokkaamman toiminnan, Weeks vastaa myöntävästi: *”That’s my opinion, and that’s why I insisted we take that position [- -] Because at that time, as I said, they were still criticizing us. That’s a bunch of radical, bra-burning women. They were out to take your jobs; they were out to take men’s jobs.*”²²⁴

Muistoissa on esillä myös se, kuinka alueelliset erot ovat näkyneet jo pelkästään naisten oikeuksia ajavan toiminnan käytännöissä ja laajuudessa, jolloin aktivismissa mukana olleet naiset ovat joutuneet perustelemaan toimintansa merkityksellisyyttä sen usein huomattavasti pienemmästä skaalasta huolimatta. Esimerkiksi Tennesseeen maaseudulla naisille suunnattuun *battered women’s* palvelunumeroon tuli 1970-luvulla 17 puhelua

²²¹ Martha Begallan haastattelu, haastattelijana Joey Fink. 13.5.2011, U-0524, 14, SOHP.

²²² Marian Grooverin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 25.5.2010, U-0485, 3, 6-8, 21, SOHP.

²²³ Jane Weeksin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 24.5.2010, U-0420, 22, SOHP.

²²⁴ Jane Weeksin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 24.5.2010, U-0420, 29-30. Ks. myös Nancy Scottin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 26.5.2010, U-0417, 10-11; Merikay Waldvogelin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 27.5.2010, U-0419, 15-16, SOHP.

kuukaudessa, mikä pienen määrän vuoksi herätti suurempien kaupunkien toimijoiden huomion, sillä esimerkiksi Michiganin Detroitissa puheluita tuli muistelijan muistojen perusteella kuukaudessa jopa 17 000. Haastateltava muistelee joutuneensa selittämään alueellisia eroja sukupuolten välisessä valta-asemassa, sillä syrjäalueilla vaimot saatettiin edelleen nähdä miehen omaisuutena. Lisäksi hän muistaa kertoneensa, kuinka pienillä paikkakunnilla kysymykseksi ovat nousseet myös pienet piirit ja täten suurten kaupunkien mahdollistaman anonymiteetin turvan puuttuminen: *"I had to go through the whole cultural milieu and the fact that everybody knew everybody else and it was so much harder to have a safe place in a small area where everybody knew everybody and everybody knew everybody's business."*²²⁵

Allured huomioikin, kuinka juuri etelän yhteisöllisyys on luonut paineita myös aktivisteille, sillä radikaaleja ja näyttäviä mielenilmauksia ja toimintatapoja on vältelty siinä pelossa, että ne vaikuttaisivat niin omaan kuin läheisten elämään negatiivisella tavalla²²⁶. Myös omassa aineistossani on esillä mainintoja naisten oman tai muiden henkilöiden aktivismin negatiivisista vaikutuksista esimerkiksi työelämään tai omaan turvallisuuteen. Kay Reynolds muistelee erään naisen menettäneen työpaikkansa, kun hänen työnantajilleen selvisi hänen olleen marssimassa sodan vastaisen liikkeen järjestämässä mielenosoituksessa, ja Dianne Levy muistelee avoimesti pelänneensä oman ja tyttärensä turvallisuuden puolesta hänen työskennellessään pahoinpideltyjen naisten parissa: *"It was so dangerous because it was dangerous for women that were helping women. I mean rape crisis workers got killed, battered women's advocates got killed; it was not unusual. We were shot every year. People died every year."*²²⁷

Tätä taustaa vasten on mielenkiintoista, kuinka Tennesseeen alueen naisliikkeen vastustajat mainitaan lopulta vain muutamissa haastatteluissa, vaikka tutkimuskirjallisuuden perusteella naisliikkeen vastustajat olivat etelässä näkyvämmässä roolissa muihin Yhdysvaltoihin verrattuna. Haastateltavat muistavat kohdanneensa pilkantekoa sekä naistoiminnan kyseenalaistamista, mutta esiin ei nouse vastustajien muodostamia järjestäytyneitä ryhmiä tai naisliikettä vastustaneita näkyviä tempauksia.

²²⁵ Sandy Elledgen haastattelu, haastattelijana David Cline. 19.5.2010, U-0469, 13, SOHP.

²²⁶ Allured, 2016, 5-6.

²²⁷ Kay Reynoldsin haastattelu, haastattelijana David Cline. 21.5.2010, U-0472, 8; Dianne Levyn haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 17.8.2010, U-0489, 47-48, SOHP. Ks. myös Sylvia Woodsin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 26.5.2010, U-0499, 4, SOHP.

Naisten työllisyyteen liittyvissä kysymyksissä vastustus on ollut selkeää, sillä esillä on ollut ajatus siitä, että naiset veisivät miesten työpaikat. Myös raskaana olleiden naisten oikeudet työelämässä nousevat yhdeksi näkyväksi kiistakysymykseksi, jota työnantajat vastustivat selvästi.²²⁸

Keskeiseksi järjestäytyneen vasta-aktiivisuuden kohteeksi nousee kuitenkin abortti, ja haastatteluissa huomioidaan niin republikaanien aborttivastaisuus kuin naisten terveysklinikoille kohdistuneet mielenosoitukset ja hyökkäykset. Toisaalta on myös huomioitava, että varsinainen järjestäytynyt abortinvastainen aktiivisuus alkoi vasta 1980-luvun puolella, ja alkuun klinikoiden ulkopuolella oli vain yksittäisiä, rauhallisia protestoijia. Keskeistä myös on, että abortin vastustaminen on jatkunut Yhdysvalloissa näkyvästi myös nykypäivänä, ja tämä huomioidaankin haastatteluissa.²²⁹

Mielenkiintoisesti suurimassa osassa haastatteluista ei esiinny Alluredin tutkimuksessa esillä olevaa negatiivista näkemystä ”pohjoisen ylimielisistä jenkeistä”. Toisaalta on huomioitava, että aineistoni haastattelujen perusteella eri järjestöihin ja eri toimijoille tarkoitettu ulkopuolinen tuki ja avustus on kohdistunut etenkin apurahojen hakuun ja järjestön pystyessä pitämiseen, ja kattojärjestötoiminta on myös järjestetty alueellisten toimijoiden toiveiden mukaisesti. Lisäksi haastattelujen perusteella etenkin Appalakkien alueella keskeisiä vapaaehtoistoimijoita olivat ympärillä olleiden osavaltioiden, kuten Tennesseeen, rikkaampi ja kouluttautuneempi väestö, jolloin pohjoisen ja etelän osavaltioiden välistä vastakkainasettelua ei välttämättä ole päässyt edes varsinaisesti muodostumaan. Keskeistä erilaisten ruohonjuuritason järjestöjen toiminnassa on haastattelujen perusteella ollut paikallisäänten kuuleminen ja paikallisiin tarpeisiin vastaaminen. Järjestöt ovat myös keskittyneet moninaisiin teemoihin, sillä alueelle on muodostettu naisten ystävyysjärjestöjä, vaate- ja rakentamisapua, terveydenhuoltoa ja käsityökerhoja. Lisäksi järjestötoiminnassa on ollut keskeistä tarjota alueen ruohonjuuritason toimijoille ja etenkin naisille mahdollisuus opiskella kehitystyön ja projektien hallintaa ja toteuttamista. Tällä on pyritty mahdollistamaan alueiden itsenäinen

²²⁸ Nancy Scottin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 26.5.2010, U-0417, 10; Jane Weeksin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 24.5.2010, U-0420, 29; Marian Grooverin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 25.5.2010, U-0485, 4-5, 9-11, 21, SOHP.

²²⁹ Bee DeSelmin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 24.5.2010, U-0415, 28-29; Corinne Rovettin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 11.8.2010, U-0495, 20, SOHP. Ks. myös Brown, 2012, 1, 6-7; Ziegler, 2015, 15-17, 30-33, 54-55, 58.

toiminnan jatkuvuus ilman ulkopuolista väliintuloa.²³⁰ Tämänkaltainen alueen omien tarpeiden mukaan tapahtuva tukitoiminta on esillä myös tutkimuskirjallisuudessa käsiteltäessä kansalaisoikeusliikkeen sisällä tapahtunutta aktivismia, jonka tavoitteena oli etenkin etelä-Yhdysvaltojen elinolojen parantaminen²³¹.

Esimerkiksi ruohonjuuritason toiminnassa keskeisesti mukana ollut Marie Cirillo toteaa: *"I wanted to do community development, which in my mind was empowering the people to rebuild their community according to their own priorities"*²³². Myös Gaye Evans tuo esiin samanlaisen näkemyksen *Women's Alliance* -järjestön toiminnasta: *"And so there were several of us that were like this core group of women that would coordinate that and host that, and do teach-ins, and help women get there who could tell their stories and who could talk firsthand about the experiences and what was going on in their communities"*²³³. Toisin sanoen ruohonjuuritason naisjärjestöissä keskeistä ei ole ollut feministisen ideologian jakaminen, vaikka järjestöt olisivatkin olleet taustoiltaan naisliikkeen tavoitteisiin sitoutuneita. Järjestöt pyrkivät keskittymään yhteisöjen omaehtoisen kehitystyön aloittamiseen ja tukemiseen. Tällöin erilaisten ideologisten näkemysten törmäyksestä syntyneitä ristiriitaisuuksia ei ole myöskään päässyt syntymään.

Haastatteluaineistossani on kuitenkin pienenä vähemmistönä esillä myös toisenlaisia ääniä. Huomio ei kuitenkaan tässä haastattelussa ole vain naisten parissa tehdyssä työssä, vaan laajemmin Appalakkien alueen vapaaehtoisuustoiminnassa. Brenda Bellin reflektoidessa osallistumistaan *Appalachian Volunteers* -järjestöön hän toteaa suhtautuneensa hyvin kyseenalaistaen pohjoisesta tulleisiin vapaaehtoisin johtuen heidän stereotyyppisestä suhtautumisestaan etelään: *"I think I got more involved in reaction to meeting people from the North who really put down Southerners, not intentionally, [- -] I just knew in my gut that there was a lot more than was being seen at other places. [- -] I sort of reacted to some of the stereotypes that people tried to put on us by digging in my heels and being more and more involved."*²³⁴ Negatiiviset kokemukset eivät siis linkity

²³⁰ Ks. esim. Marian Colletten haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 13.8.2010, U-0479, 1-2, 3-5, 11-12; Lucy Henighanin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 20.5.2010, U-0486, 15-17; Brenda Bellin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 19.7.2009, U-0476, 9-10, SOHP.

²³¹ Bond, 2001, 16.

²³² Marie Cirillon haastattelu, haastattelijana David Cline. 26.5.2010, U-0468, 7, SOHP.

²³³ Gaye Evansin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 4.8.2010, U-0481, 33-34, SOHP.

²³⁴ Brenda Bellin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 19.7.2009, U-0476, 7-8, SOHP.

suoraan naisliikkeiden väliseen kanssakäymiseen, mutta haastatteluissa on nähtävillä, kuinka etelän stereotyyppien on huomattu vaikuttaneen muualta tulleiden henkilöiden käsityksiin ja asenteisiin tarkasteltaessa aktivismi- ja vapaaehtoistoimintaa.

Haastatteluissa on monin paikoin esillä, kuinka eri järjestöjen ja yksilöiden toiminnassa on pyritty huomioimaan naisten välisiä intersektionaalisia eroja, vaikka intersektionaalisuuden käsitettä ei vielä pitkän 1960-luvun aikana ollut kehitelty. Muistojen perusteella naistoimintaa on tehty hyvin erilaisten naisten keskuudessa, kuten keski- ja yläluokkaisten kouluttautuneiden pappien vaimojen parissa kuin myös syrjäseutujen heikommassa asemassa olevien työttömien naisten keskuudessa. Naiset myös refleктоivat sorron kokemusten risteämistä pitkän 1960-luvun aikana. Näissä reflektionneissa esiin nousee niin naisten taloudellinen asema kuin luokkakysymykset: ”*I realized that women’s health issues were also based on women’s economic issues, and that they were all tied together*²³⁵”, “*Oh, class was a big tension. Class, big class issues*²³⁶.”

Intersektionaalisten erojen huomiointi todennäköisesti pohjaa muuhun pitkän 1960-luvun aikaiseen aktivismiin. Monet naiset muistelevatkin osallistuneensa naisliikkeen lisäksi myös muiden ajan poliittisten liikkeiden toimintaan, kuten kansalaisyhteiskuntaan, sodanvastaiseen toimintaan ja ympäristöaktivismiin.²³⁷ Työväenliike mainitaan kuudessa haastattelussa, ja osa naisista on yhdistänyt työväenliikkeen tavoitteet osaksi naisten asemaa parantavaa toimintaa²³⁸. Brenda Bell refleктоikin, kuinka toiminnan rajaaminen tiettyihin selkeisiin kategorioihin ei ole mahdollista, vaan loppujen lopuksi kaikki on vaikuttanut kaikkeen: ”*It feels like probably we just touched the tip of the iceberg [- -] and I feel very inadequate to give a real kind of succinct description of some of the things that I’ve been involved in [- -] You don’t usually separate things out in these nice, neat boxes.*²³⁹” Lisäksi muutamassa haastattelussa haastateltavat refleктоivat mielenkiintoisella tavalla etnisten vähemmistöjen, kuten Yhdysvaltojen mustan väestön,

²³⁵ Corinne Rovettin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 11.8.2010, U-0495, 3, SOHP.

²³⁶ Gaye Evansin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 4.8.2010, U-0481, 36, SOHP.

²³⁷ Ks. esim. Sandy Elledgen haastattelu, haastattelijana David Cline. 19.5.2010, U-0469, 20-21; Polly Murphyn haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 25.5.2010, U-0492, 20; June Rostanin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 6.7.2009, U-0494, 15, 18; Sylvia Woodsin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 26.5.2010, U-0499, 3-4, SOHP.

²³⁸ Brenda Bellin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 19.7.2009, U-0476, 14; June Rostanin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 6.7.2009, U-0494, 18, SOHP.

²³⁹ Brenda Bellin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 19.7.2009, U-0476, 38, SOHP.

ja naisten heikomman aseman yhtäläisyyksiä linkittäen täten liikkeet ja niiden tavoitteet toisiinsa nähden ne osana laajempaa yksilöiden vapautumiseen tähtäävää toimintaa²⁴⁰.

Esimerkiksi *Knoxville Women's Centerin* toimintaa oli osoitettu myös heikkotuloisille naisille tavoitteena parantaa heidän mahdollisuuksiaan työelämässä. Lisäksi keskus pyrki tavoittamaan Knoxvilleen mustaa väestöä, mutta moni haastatelluista naisista toteaa kaupungin olleen segregaation purkamisesta huolimatta edelleen jakautunut ihmisten etnisen taustan perusteella, jolloin verkostojen luominen mustiin naisiin oli haastavaa. Haastatteluissa nousee esiin myös naisten kokemaa ymmärrys intersektionaalisista eroista johtuneista erilaisista kokemuksista ja siitä, kuinka nämä vaikuttivat naisten näkemyksiin tasa-arvoistumisesta: *"The black women's problem was they wanted to be called "Mrs." Nobody wanted to call them Mrs. [- -] and white women wanted to drop the Mrs. [- -] We couldn't drop the Mrs. and they couldn't pick it up because of certain former ways of doing things, and that was quite a problem [- -] So that's when we really began to be aware of one another, I guess, that our lives, while so similar, were so different."*²⁴¹

3.3.1. Aktivismien jatkumo pitkän 1960-luvun jälkeen

Haastatteluaineistossani on esillä, kuinka aaltometaforaan mukaileva toisen aallon feminismien aikajana ei asetu yksin Tennesseen alueen naisten naisliikkeenäkemyksen kanssa. Alueella ei järjestetty naisten suuria mielenosoituksia eikä muistoissa nouse esille keskeisiä alueen naisliikkeen käännekohtia, joiden kautta se voitaisiin asettaa tiettyjen selkeästi rajattujen vuosien väliin. Haastatteluissa onkin näkyvästi esillä naisliikkeen jatkumo, sillä naisliikkeen esiin nostamat kysymykset naisten tasa-arvosta ja vapautumisesta ovat pysyneet mukana naisten toiminnassa pitkän 1960-luvun jälkeenkin, vaikka osa Tennesseeen muodostuneista naisjärjestöistä lopettikin toimintansa ennen 2000-luvun alkua²⁴².

Naisliikkeen jatkumo on esillä etenkin aborttikysymyksessä, sillä abortin vastainen aktivismi oli näkyvintä varsinkin 1980-luvun jälkeen. Corinne Rovetti huomioi, kuinka

²⁴⁰ Nancy Scottin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 26.5.2010, U-0417, 8; Connie Whiten haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 16.8.2010, U-0497, 20, 22-23, SOHP.

²⁴¹ Jane Weeksien haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 24.5.2010, U-0420, 16. Ks. myös Merykay Waldvogelin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 27.5.2010, U-0419, 19-20; Jane Weeksien haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 24.5.2010, U-0420, 9-10, 18, 38-39, SOHP.

²⁴² Ks. esim. Bee DeSelmin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 24.5.2010, U-0415, 19; Brenda Bellin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 19.7.2009, U-0476, 28-30, SOHP.

abortinvastainen aktivismi ja poliittinen ilmapiiri vähensivät huomattavasti klinikoiden määrää osavaltioissa ympäri Yhdysvaltoja: ”*There was Operation Rescue [- -] done a lot of the early organizing and closing of clinics, and they would have human barricades. [- -] Some of the bombings began. Some of the really violent activity began. It was during the Reagan years. [- -] I was just recently reading an article that was showing the decrease in the number of physicians who have been providing abortions over the years.*”²⁴³ Myös tutkimuskirjallisuudessa on esillä, kuinka klinikoiden määrä on Tennesseeessä laskenut abortinvastaisten toimien seurauksena. Kun vielä vuonna 1996 klinikoita oli 20, vuonna 2004 määrä oli laskenut neljään naisten terveystieteiden klinikkaan.²⁴⁴ Reprodktiivisten oikeuksien osalta aktivismitoiminta ei siis ole loppunut 1980-luvulle tultaessa, vaan on saanut osakseen uusia piirteitä klinikoille tehtyjen mielenosoitusten ja väkivaltaisten iskujen seurauksena.

Lisäksi naiset ovat omalla toiminnallaan pyrkineet siirtämään tasa-arvonäkemyksiään eteenpäin ja täten luomaan toiminnalle pysyvää jatkumoa. Esimerkiksi lasten parissa tehty työ tasa-arvoa kannattavien asenteiden puolesta on esillä haastatteluissa. Eri järjestöjen ja yksilöiden itsensä järjestämissä lastenleireissä ja -hoitopaikoissa puhuttiin ihmisten välisistä eroista ja yhtäläisyyksistä, painotettiin kaikkien ihmisten merkitystä ja tärkeyttä ja pyrittiin luomaan lapsille käsitys oman itsen merkityksellisyydestä ja heidän mahdollisuudestaan vaikuttaa ja tehdä muutoksia.²⁴⁵ Ajatusten voidaan nähdä pohjaavan niin naisliiketoimintaan kuin laajemmin pitkän 1960-luvun aikaiseen poliittiseen aktivismiin.

Knoxville Women’s Centerin sulkeminen 1990-luvulla tuo mielenkiintoisesti esiin, kuinka pitkän 1960-luvun aikana muodostunut toiminta alkoi menettää kannattavuuttaan yhteiskunnassa tapahtuneiden tasa-arvoon tähtäävien toimien myötä. Naiskeskuksessa toimineet naiset refleктоivat, kuinka keskuksen rinnalle alkoi muodostua samalla tavalla toimivia muita järjestöjä, mikä vei heiltä asiakkaita. Myös rahoituksen määrä alkoi vähentyä. Lisäksi naiskeskuksen sisäpuolelta käsin kannatettiin keskuksen ovien

²⁴³ Corinne Rovettin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 11.8.2010, U-0495, 20, 31-32, SOHP.

²⁴⁴ Sixta & Woliver, 2009, 13-14.

²⁴⁵ Nancy Scottin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 26.5.2010, U-0417, 4; Lucy Henighanin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 20.5.2010, U-0486, 20-22; Marsha Useltonin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 22.5.2010, U-0496, 19-21, SOHP.

sulkemista, sillä sen nähtiin keskittyvän turhan moneen asiaan yhtäaikaisesti.²⁴⁶ Pohdinnan arvoista onkin, kuinka monelle pitkän 1960-luvun aikana muodostuneelle toimijalle tai järjestölle on tapahtunut samankaltainen hiipuminen, kun yhteiskunnan tasa-arvoistumiseen tähtäävät muutokset ovat vieneet toiminnan alkuperäisen kohteen, ja uudet toimijat ovat nousseet vanhojen toimijoiden rinnalle kilpailemaan palveluntarjonnasta.

Esimerkiksi June Rostan reflektoi eri liikkeiden ja järjestöjen jatkuvuutta tarkastellen ensin kaivoksissa työskennelleiden naisten järjestöä ja myöhemmin laajemmin koko naisliikkeen pystyttämien järjestöjen pysyvyyttä: ”[- -] *maybe they didn't need to last forever because our hope was that those organizations could effect a change. [- -] There aren't that many women working in the mines since the '80s. [- -] it was a question of resources I think that they essentially folded up. They weren't able to raise money, and couldn't reinvent themselves to get foundation money. [- -] So you know, maybe not all the women's organizations needed to survive, but I'm glad for instance that there's still a National Organization of Women.*²⁴⁷” Rostan tuo mielenkiintoisella tavalla esille juuri kysymyksen järjestöjen tarpeellisuudesta niiden saavuttaessa tavoitteensa. Lisäksi Rostan tuo esille, kuinka rahoitus ja uudelleenbrändäys linkittyvät keskeisesti toisiinsa, sillä myös *Knoxville Women's Centerin* sulkemisessa kysymykseksi nousi keskuksen uudelleenbrändäyksen haasteellisuus ja epäonnistuminen.

Naiset myös refleктоivat naisliikkeen myöhempiä vaiheita suhteessa pitkän 1960-luvun aktivismiin ja sen aikaansaamiin muutoksiin naisten asemassa. Esimerkiksi Marsha Uselton pohtii haastatteluhetken poliittisen ilmapiirin muuttumista konservatiivisemmaksi Tennesseeen alueella: ”*It baffles me, frankly, it baffles me, this return to fundamentalism in general, and return to a woman's place being subservient to a man.*²⁴⁸” Corinne Rovetti taas reflektoi, kuinka naisliikeaktivismi on muuttunut pitkän 1960-luvun naisten aikaansaamien muutosten myötä muistelllessaan osallistumistaan Washingtonissa vuonna 2004 järjestettyyn naisten mielenosoitukseen: ”*You know, you lose faith, and you lose sight of who's out there, who's the next generation who*

²⁴⁶ Bee DeSelmin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 24.5.2010, U-0415, 31-32; Jane Weeksin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 24.5.2010, U-0420, 33-34, SOHP.

²⁴⁷ Bee DeSelmin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 24.5.2010, U-0415, 21-22, SOHP.

²⁴⁸ Marsha Useltonin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 22.5.2010, U-0496, 26, SOHP.

understands this issue [abortti] and can continue to ensure that this is a legal right for women. [- -] And younger women take advantage--. Take these things for granted. Which, in part, is a beautiful thing, that you don't have to reinvent the wheel every time. [- -] But we're still not there. [- -] But I don't see that many young women involved. So when I do, it's so uplifting.²⁴⁹”

3.3.2. Naisliikkeen ajatusmallien leviäminen

Huomionarvoista on, että kaikki haastatteluaineistoni naiset eivät muistele olleensa mukana naisliiketoiminnassa. Osa naisista toteaa olleensa naisliikkeen tavoitteiden kannalla ja ymmärtäneensä liikkeen toimintaa, mutta he eivät muista olleensa osallisina esimerkiksi yhdessäkään naisliikeryhmässä, jolloin he myös kyseenalaistavat osallistumisensa naisliikkeeseen, vaikka he omassa työssään tai omalla toiminnallaan olisivatkin ajaneet naisten tasa-arvoistumista ja etuja²⁵⁰. Tämän kaltaisissa poliittisiin liikkeisiin kuulumattomuuteen liittyvissä muistoissa on mielenkiintoisesti esillä se, kuinka naiset reflektoivat omaa toimintaansa ja valintojaan nykypäivästä käsin, sillä aktivismin osallistumattomuus näyttäytyy osassa haastatteluista harmillisena ja jopa negatiivisena asiana. Vähäisen naisliikeaktivismiosallistumisen lisäksi tämä on esillä etenkin muistoissa, joissa käsitellään kansalaisyhteiskuntaa. Naiset toteavat toivovansa, että he olisivat ottaneet aktiivisemmin osaa liikkeen toimintaan, mutta tuovat myös esiin, kuinka heidän sen hetkiseen henkilökohtaiseen elämäntilanteeseensa ei olisi mahtunut sitoutuminen liikkeen toimintaan, aktivismin ja mielenosoituksiin.²⁵¹

Haastatteluissa onkin myös esillä se, kuinka naisten aktivismi näyttäytyi hyvin erilaiselta eri elämänvaiheissa, ja kuinka naiset reflektoivat muutosten vaikutusta toimintaansa: *”The other thing that was going--. I mean, yeah, women's issues was always a focus of mine but at that point in my life as a mother what I was really concerned about was survival as a mother. [- -] So I was active personally with a women's group that was composed of mothers [- -] I was living it all. I wasn't trying to interact to make some change somewhere else; I was trying to incorporate stuff into my own life in a way that*

²⁴⁹ Corinne Rovettin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 11.8.2010, U-0495, 35, SOHP.

²⁵⁰ Ks. esim. Betty Andersonin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 15.8.2010, U-0473, 17-18; Marian Coletten haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 13.8.2010, U-0479, 19, SOHP.

²⁵¹ Betty Andersonin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 15.8.2010, U-0473, 15-17; Marian Coletten haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 13.8.2010, U-0479, 10; Polly Murphyn haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 25.5.2010, U-0492, 17, 19, SOHP.

*made sense and kept a balance.*²⁵²” Haastatteluaineisto tuo hyvin esille sen, kuinka henkilökohtaisissa muistoissa aktivismi linkittyy selkeästi yksilön omiin kokemuksiin, näkemyksiin ja valintoihin. Lisäksi henkilökohtaisissa kokemuksissa nousee esille, kuinka naisliikeaktivismi sai uusia muotoja ja toimintaympäristöjä naisten siirtäessä naisliikkeen esiin nostamia ajatuksia omasta henkilökohtaisesta elinpiiristään työpaikoilleen, harrastuksiinsa ja muuhun julkiseen ympäristöönsä.

Aktivismiin osallistuminen ei ole ainoa asia, joka näyttäytyy keskeisenä naisten muistellessa omaa voimaantumistaan ja vapautumistaan, sillä etenkin naisten väliset verkostot ja ystävyysuhteet nousevat esiin merkittävänä seikkoina muistelmissa. Esimerkiksi Polly Murphy muistelee omaa opiskeluaikaansa eronneena äitinä ja kertoo asuneensa asuntolassa, jossa oli useita naisia samassa tilanteessa kuin hän, joten he vuorottelivat lastenvahtivuoroja pystyäkseen opiskelemaan. Murphy kuvaakin kokemustaan positiivisesti: *”It’s one of the times I felt the strongest, as a woman. That was my inner growth. And it wasn’t so much with people who were politically doing active stuff. They didn’t have kids.*²⁵³” Mahdollisuus samaistumisenkokemukseen muiden aktivistien tai naisten kanssa näyttäytyykin keskeisenä etenkin niille haastatelluille, jotka eivät lukeutuneet naisliikkeessä näkyvästi esillä olleisiin keski- tai yläluokkaisiin valkoihoisiin naisiin.

Toisin sanoen selkeä naisliikeaktivismi ei ollut Tennesseeen alueella ainut keino tuoda esiin naiskysymyksiä ja rikkoa yhteiskunnan sukupuolittuneisuutta. Muistojen esiin tuomat naisliikenäkökulmat ja aktivismitapojen moninaisuus myös osoittavat, kuinka naisliikkeen esiin nostama keskustelu naisten asemasta siirtyi naisliikeaktiivien piiristä yhteiskunnan muihin osiin ja vaikutti täten naisten asemaan laajemmin liikkeen ulkopuolella ja myös liikkeen jälkeisenä aikana. Esimerkiksi Lucy Henighan muistelee pitkän 1960-luvun aikaista kommuuniasumistaan, johon kuului naisliiketoimintaan aktiivisesti osallistuneita naisia, joilta hän koki saaneensa vaikutteita naisnäkökulman huomioimiseen: *”I think it made me more aware, and I certainly was more able to pay better attention. [- -] I worked with mothers and children, mainly, who were not always very powerful people in their lives. [- -] so I could think about what I was doing in a little*

²⁵² Brenda Bellin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 19.7.2009, U-0476, 25-26, SOHP.

²⁵³ Polly Murphyn haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 25.5.2010, U-0492, 14-16, SOHP.

*bit more of a political way. I also learned to pay better attention to news and what was going on and to read more things.*²⁵⁴”

Naisliikkeen vaikutusten leviäminen liikkeen ulkopuolelle on todennäköisesti myös tärkein syy sille, miksi arkiston alakohtaan U16. on talletettu myös niitä haastatteluita, joissa naiset eivät koe osallistuneensa naisliikkeen toimintaan eivätkä identifioi itseään feministeiksi, sillä nämä haastattelut tuovat osaltaan esille sitä, kuinka naisliikkeen esiin nostamat kysymykset ovat muotoutuneet pitkän 1960-luvun aikana ja sen jälkeen osaksi valtavirtakeskustelua yksilöiden oikeuksista ja tasa-arvosta. Esimerkiksi kirkon parissa työskennellyt Kay Reynolds toteaa, ettei hän varsinaisesti ollut tietoinen naisliikkeestä 1970-luvulla, mutta 1980-luvulle tultaessa hän alkoi kiinnittämään huomiota uskonnonharjoittamisen maskuliinispainotteiseen kielenkäyttöön, jossa ihmiskuntaa kuvattiin vain miesten ja maskuliinisten määreiden kautta, ja miesten nähtiin edustavan koko ihmiskuntaa²⁵⁵. Tutkimuskirjallisuudessa samanlainen, aikanaan radikaaleinakin pidettyjen näkemysten valtavirtaistuminen nähdään tapahtuneen myös muiden pitkän 1960-luvun poliittisten liikkeiden vaikutuksesta²⁵⁶.

Tennesseen naisliikeaktiivisuuden voidaankin haastattelujen perusteella nähdä keskittyneen paikallisesti naisliikkeessä keskeisiksi koettuihin kysymyksiin naisten työllistymisestä, reproduktiivisista oikeuksista, toimintamahdollisuuksista politiikassa ja kirkkojen sisällä sekä myös ylipäänsä naisten elinolosuhteista ja mahdollisuuksista. Toiminta on ollut monipuolista, moniäänistä ja keskittynyt useisiin eri kysymyksiin. Alueelle muodostettiin muutamia vain naiskysymyksiin keskittyneitä järjestöjä, kuten *Knoxville Women's Center* ja *Women's Alliance*. Alueella ei nähty suurten kaupunkien tyyliä naisten marsseja ja protesteja eikä runsasta määrää eri feministisiin näkökulmiin sitoutuneita, toisistaan irrallisia ryhmittymiä.

Toiminta on siis monin paikoin tapahtunut jo olemassa olevien tai pitkän 1960-luvun aikana muodostuneiden järjestöjen sisällä, olivatpa ne naisten asemaan keskittyviä tai eivät, ja naiskysymykset on tämän myötä pyritty ottamaan huomioon kaikessa toiminnassa, jolloin ne ovat sulautuneet osaksi keskusteluja muista ihmisistä arvottavista

²⁵⁴ Lucy Henighanin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 20.5.2010, U-0486, 17-18, SOHP.

²⁵⁵ Kay Reynoldsin haastattelu, haastattelijana David Cline. 21.5.2010, U-0472, 39-40, SOHP.

²⁵⁶ Marwick, 1999, 18-19.

identiteettikategorioista, kuten luokka- ja varallisuuseroista. Tältä osin voidaan siis katsoa toiminnan nykytermien mukaisesti pyrkineen jonkintasoiseen intersektionaalisuuteen ja yksilöiden välisten erojen huomioimiseen. Toisaalta tämä voidaan nähdä myös pienemmän skaalan toiminnan mahdollisuutena, sillä järjestöjen pysyessä pieninä on ihmisten huomioiminen yksilöinä usein helpompaa kuin laajojen massajärjestöjen toiminnassa.

Muistoissa esiintyvä Tennesseeen alueen aktivismin kirjo heijastuu myös haastateltujen naisten naisliike- ja feminismimääritelmiin. Määritelmät linkittyvät keskeisesti naisten omiin kokemuksiin ja näkemyksiin naisliikkeestä ja feminismistä, mutta pohjaavat myös erilaisiin vallalla oleviin naisliike- ja feminismidiskursseihin. Tutkielmani viimeisessä luvussa tarkastelenkin aineistossani esillä olevia naisten feminismi- ja naisliikemääritelmiä. Lisäksi suhteutan niitä tutkimuskirjallisuudessa esillä oleviin määrittelytapoihin.

4. “*Not a bra burning feminist*” – aineiston naisliike- ja feminismimääritelmiä

Tarkasteltaessa haastatteluaineistosta esiin nousevia naisliike- ja feminismimääritelmiä on tärkeää huomioida, etteivät haastatellut naiset puhu feminismistä erilaisten, usein jälkeinpäin muodostettujen, teoreettisten suuntausten, kuten radikaali- ja kulttuurifeminismin mukaisesti. Jotta haastatteluissa esiin nousevien feminismikäsitusten tarkastelu olisi siis mielekäästä näin vaihtelevassa aineistossa, on järkevää irrottautua kapeasta ja feminismiä tyypittelevästä näkökulmasta, joka rajoittaa feministisen aktivismin ja ajattelun vain esimerkiksi liberaaliin ja radikaaliin siipeen.

Tutkimusaineistoni naisliike- ja feminismimääritelmistä on muodostettavissa kaksi kattomäärittelytapaa, joissa huomio on yksilön omassa suhtautumisessa ja osallistumisessa naisliikkeeseen ja feminismiin. Lisäksi keskeisenä kysymyksenä määritelmässä on, kokevatko naiset Tennesseeen ja etelä-Yhdysvaltojen feminismin eroavan esimerkiksi pohjoisen suurempien kaupunkien feminismistä eli siitä feminismistä, joka on useimmiten esillä julkisessa muistamisessa.

Ensimmäisessä määrittelytavassa korostuvat käsitykset eteläyhdysvaltalaisen naisliikkeen ja suurten kaupunkien naisliikkeiden eroista. Näissä haastatteluissa haastateltavat saattavat identifioida itsensä feministeiksi, mutta he irrottavat oman ja/tai alueellisen aktivismin suurempien kaupunkien ”urbanista feminismistä” sekä radikaalifeminismistä, joita haastateltavat usein määrittelevät feminismiin liitettyjen negatiivisten stereotyyppien kautta. Tällöin yksilön itsensä tai laajemmin eteläosavaltioiden naisten tasa-arvoon tähtäävä toiminta nähdään siis erottuvan muiden Yhdysvaltojen naisliikkeestä.

Toisessa määrittelytavassa ovat esillä näkökulmat, joissa alueelliset erot jätetään joko mainitsematta tai ne mainitaan, mutta niiden ei nähdä tekevän eri alueiden naisliikkeistä toisistaan erilaisia tai irrallisia. Tämä näkökulma on esillä suurimmassa osassa aineistoni haastatteluista. Näissä haastatteluissa haastateltavat kuvailevat feminismiä ja naisliikettä usein tutkimuskirjallisuudessa esillä olevien teemojen mukaisesti. Osa näistä haastateltavista määrittelee itsensä, oman toimintansa ja aktivisminsa selkeästi feminismin kautta. On huomioitava, että suurimmalta osalta haastateltavista ei ole edes suoraan kysytty näkökulmia naisliikkeen alueellisista eroista.

Haastatteluissa yhtä radikaalifeministiä lukuun ottamatta²⁵⁷ naiset eivät identifioitu feminismin eri teoreettisten suuntausten mukaan, jolloin huomio ei ole siinä, mihin teoreettisiin määritelmiin aineistoni haastattelut linkittyvät, vaikka piirteitä näistä onkin nähtävillä haastateltujen naisten reflektoinneissa. Keskeistä on huomioida, millä tavoin naiset kuvailevat feminismiä ja naisliikettä sekä miten haastattelujen määritelmät suhteutuvat tutkimuskirjallisuuteen ja vallalla oleviin naisliike- ja feminismidiskursseihin. Huomionarvoista on myös se, että kolmessa haastattelussa naiset eivät identifioi itseään feministiksi.

Oma haastatteluaineistoni osoittaa, kuinka naisliikkeestä niin median kuin tutkimuskirjallisuuden kautta muotoutuneet käsitykset toistuvat myös haastateltavien omien muistojen reflektoinneissa. Samalla yhdistyy useampi eri muistamisen taso naisten verrattessa omia henkilökohtaisia muistojaan niin julkiseen muistamiseen, joka pohjaa etenkin yleisesti esillä oleviin naisliikekuvauksiin, sekä oman alueensa ja yhteisönsä kollektiivisiin muistoihin, jotka eivät ole samalla tavalla nousseet osaksi laajempaa naisliikenarratiivia. Naisten muistot siis tuottavat myös vastamuistamisen tapoja heidän reflektoidessaan feminismiä ja naisliikettä alueella, joka usein jää laajempien naisliikenarratiivien ulkopuolelle.

4.1.1. ”Plus the fact that most of us just don’t like labels²⁵⁸” – eroja korostavat määritelmät

Aineistoni seitsemästä haastattelusta nousee esille naisten näkemys Tennesseeen ja eteläosavaltioiden naisliikkeen erilaisuudesta verrattuna muiden, etenkin pohjoisten, osavaltioiden naisliikkeeseen. Miltei kaikilla näistä naisista oman aktivismin pohja on vahvasti ruohonjuuritason järjestöissä. Vertailukohteena näissä määritelmissä ovat usein etenkin pohjois-Yhdysvaltojen suurimmat kaupungit, ja määritelmistä nousee esiin haastateltujen naisten näkemys tietynlaisesta pohjoisyhdysvaltalaisen feminismin radikaalista luonteesta, joka ei määritelmien perusteella asetu yksiin eteläyhdysvaltalaisen ympäristön ja alueen naisten näkemysten kanssa. Monissa haastatteluissa tähän liittyvät selvästi toisen aallon feminismiin liitetyt, negatiivisinakin

²⁵⁷ Marian Grooverin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 25.5.2010, U-0485, 23-24, SOHP. Grooverilla on haastattelussa mukanaan pinssi, jossa lukee ”*This is what a radical feminist looks like*”, jota hän käytti myös työpaikallaan.

²⁵⁸ Sandy Elledgen haastattelu, haastattelijana David Cline. 19.5.2010, U-0469, 23-24, SOHP.

nähdyt, stereotypiat, kuten rintaliivien polttaminen, feministisen teorian kehittämiseen keskittyminen, korkea koulutustaso, radikaalius ja aggressiivisuus.

Yhtenä keskeisenä alueellista naisliikettä määrittelevänä tekijänä näyttäytyy näiden haastattelujen perusteella naisliikkeen toiminnanläheisyys teoreettisuuden sijaan. Esimerkiksi Appalakkien alueen naisten ruohonjuuritason organisaatioissa työskennelleen Marian Coletten haastattelussa Colette toteaa olleensa feministi, mutta lisää, ettei hän ollut rintaliivejä polttanut, mielenosoitusmarsseihin osallistunut feministi. Colette kuvailee toimineensa naisten paremman elämän aikaansaamiseksi naisten oman yhteisön sisällä. Kun haastattelija pyytää Colettea kuvaamaan tarkemmin millainen feministi hän oli, Colette asettaa mielenkiintoisella tavalla vastakkain teoreettisen ja toimintaan tähtäävän feminismin todeten: ”*A practical one. [Laughter] One in actual doing of things, rather than spouting off about things.*”²⁵⁹

Eteläyhdysvaltalaisen feminismin käytännönläheisempänä koettu luonne on esillä myös muissa tähän määrittelytapaan liittyvissä haastatteluissa. Wanda Sobieski muistelee omaa nuoruuttaan Kansasissa ja toteaa, ettei hän alun alkaen kokenut feminismiä ja naisliikettä Kansasiin sopiviksi, sillä hän koki osavaltion olevan kymmenen vuotta muita Yhdysvaltoja jäljessä. Sobieski kuvaa mediahuomion saaneita naisliikeaktiiveja vulgaareiksi (*coarse*). Myöhemmin hänen osallistuessaan naisliiketoimintaan Tennesseessä *Knoxville Women’s Centerin* kautta Sobieski kuvaa toimintaa itselleen puhuttelevaksi todeten sen olleen käytännönläheistä ja muodoltaan epävirallista: ”*So, it was pretty practical, for the most part, and it was not formal; nobody really took charge or lectured.*”²⁶⁰

Samanlainen käytännöllisyyden korostuminen on esillä myös Lucy Henighanin haastattelussa: ”*I think it, in some ways, could be thought of as more practical and less philosophical. A lot of people have done work that is with real people, and they’re more complicated than someone’s theory. So I think it’s very useful to be practical, but it may not write the big book, you know? I don’t know.*”²⁶¹ Henighanin pohdinnassa mielenkiintoista on käsitys ”oikeiden ihmisten parissa työskentelystä”, jonka hän näkee

²⁵⁹ Marian Coletten haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 13.8.2010, U-0479, 21, SOHP.

²⁶⁰ Wanda Sobieskin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 25.5.2010, U-0418, 6, 9, SOHP.

²⁶¹ Lucy Henighanin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 20.5.2010, 26, SOHP.

monimutkaisempaan kuin mitä feministinen teoria voi käsitellä. Lisäksi erityisen mielenkiintoista on Henighanin totuudenmukainen huomio siitä, ettei etelän käytännönläheisempi naisliikeaktivismi näy yhdysvaltalaisen naisliikkeen narratiivissa eikä se ole myöskään ollut sitä luomassa.

Samantapainen naisaktivismiin alueellisen skaalan ja vaikuttavuuden huomioiminen on esillä myös Coletten haastattelussa. Kun haastattelija kysyy, näkikö Colette Appalakkien naisryhmän toiminnan olleen osa laajempaa naisliikettä, Colette vastaa kieltävästi: ”*No, I don't really. Not women's rights in the sense of a radical women's rights. I think low-income women maybe all across the country, but in this part of the country for sure didn't see themselves, and still don't see themselves, as part of a women's movement. They see themselves engaged in community development and maybe making some progress individually, you know, for themselves. [- -] But not as a part of some big movement.*”²⁶²

Henighan ja Colette molemmat pohjaavat naisliikenäkemyksiään ymmärrykseensä tietyn ihmisjoukon käsityksistä naisliikkeestä. Todennäköisesti Henighanin ”oikeat ihmiset” ovat tarkoittaneet juuri Coletten mainitsemia pienituloisia, heikommassa asemassa olevia naisia, joille oman yhteisön ja oman elämän parantaminen on ollut keskeinen osa aktivistista toimintaa. Mielenkiintoisesti tämä linkittyy vastakkain kaikkien naisten asemassa tapahtuviin muutoksiin tähtäävän naisliiketoiminnan kanssa, jonka voidaan nähdä olleen helpommin saavutettavissa keski- ja yläluokkaisille naisille. Heikommassa asemassa oleville naisille samanlainen laaja näkemys ei haastattelujen perusteella ole siis tuntunut puhuttevalta.

Henighanin määritelmässä on huomioitava haastattelijan kysymyksenasettelu, jonka voidaan nähdä ohjaavan haastateltavaa vastaamaan eroavaisuuksia puoltavasti. Eroavaisuuksien korostaminen kysymyksenasettelussa on mielenkiintoista etenkin, kun huomioidaan, ettei yksiselitteistä suurten kaupunkien feminismin määritelmää ole olemassa toisen aallon feminismin alle kuuluneiden liikkeiden ja aktivismin ollessa hyvin monilukuisia ja moniäänisiä. Haastattelija ei myöskään määrittele kysymyksenasettelussaan tarkemmin, mitä hän tarkoittaa ”koillisyyhdysvaltalaisella feminismillä”:

²⁶² Marian Coletten haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 13.8.2010, U-0479, 19, SOHP.

“JW: [- -] a broad question about this research project we’re working on, and that is: how would you describe Southern feminism or do you think that’s a useful term of phrase for us to be using?

LH: So this is opposed to other kinds of feminism in some way?

JW: Yeah, and I think part of it--, no, a large part of it comes from that feminism has often been defined from people in northeastern cities or places like Chicago, where there were consciousness-raising groups, and people began to define second-wave feminism or the women’s movement in their particular ways, and we have this feeling that it doesn’t really work here [laughter]. So we’re trying to get a handle on what it is or what ideas people had about it. So that’s why I ask.²⁶³”

Haastattelukysymyksessä esiin nousee näkökulma, jonka mukaan suurten kaupunkien feministit olisivat luoneet toisen aallon feminismin ja naisliikkeen määritelmät. Kysymyksenasettelussa on selvästi esillä käsitys yhden vallalla olevan feminismimääritelmän olemassaolosta, vaikka todellisuudessa toisen aallon feminismin määritelmässä on nähtävillä useiden eri diskurssien samanaikaisuutta. Vaikka etenkin pohjoisyhdysvaltalaisen valtavirtafeminismin diskurssi toimii usein koko toisen aallon naisliikkeen määrittelijänä, on huomioitava, että nykyään vallalla olevat määritelmät ovat syntyneet useiden eri toimijoiden, kuten aikalaisfeministien, median ja tutkimuskirjallisuuden yhteisvaikutuksesta. Toisaalta niin media- kuin akateeminen eliitti ovat keskittyneet vahvasti Yhdysvaltojen suuriin kaupunkeihin, mikä osaltaan suuntaa huomion muualle kuin esimerkiksi eteläosavaltioihin, jolloin myös vallalla olevat diskurssit painottuvat herkästi näille alueille. Allured huomioikin, kuinka suurten kaupunkien feministeillä on ollut paremmat mahdollisuudet päästä osaksi laajempaa mediahuomiota ja tutkimusta kuin eteläyhdysvaltalaisilla naisliikeaktivisteilla, minkä voi nähdä heijastuvan vallalla oleviin feminismi- ja naisliikemääritelmiin ja sulkevan herkästi ulkopuolelleen tästä eroavat narratiivit²⁶⁴.

Mielenkiintoisesti eroja korostavan määritelmän mukaiset naisliikekäsitykset eivät kuitenkaan varsinaisesti asetu vastakkain tämän valtavirtafeminismidiskurssin kanssa, vaan ne näyttäisivät pohjaavan ennemmin 1970-luvun jälkeen mediassa ja naisliikkeen

²⁶³ Sandy Elledgen haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 20.5.2010, U-0486, 26, SOHP.

²⁶⁴ Allured, 2015, 13.

vastustajien käytössä yleistyneisiin naisliikkeen ja feminismin negatiivisiin stereotyyppioihin, joissa korostettiin etenkin liikkeen radikaaleimman siiven toimimattomuutta, miesvihaa ja perinteisten naisroolien, kuten äitiyden, vastustamista. Nämä stereotyyppiat asettuvat siis vahvasti vastakkain ajalle tyypillisten sukupuoliroolien kanssa, mutta ne myös rajaavat naisten valintoja ja mahdollisuuksia tehden perinteisistä naisrooleista kiellettyjä. Rhode huomioikin, kuinka moni aikalaisnainen ei halunnut tulla liitetyksi liikkeeseen ja ideologiaan, jotka saivat osakseen negatiivista mediahuomiota ja jotka nähtiin naiseutta ja naisten valinnanvapautta rajoittavina.²⁶⁵

Vaikka keskiluokkainen, valkoihoinen feminismi ei nouse haastatteluissa keskeiseksi kritiikin kohteeksi, on haastatteluissa silti esillä muistoja varautuneesta suhtautumisesta pohjoisyhdysvaltalaisiin naisliikkeen jäseniin. Esimerkiksi Appalakkien alueen naisten parissa työskennellyt Marie Cirillo muistelee, kuinka eräältä Washingtonin naisliikeaktiivilta tuli toive yhdistää eri syrjäalueiden naistoimijoita yhden feministisen organisaation alle, mutta Cirillo ei itse nähnyt feminismin sopivan alueen naisille. Kun haastattelija kysyy tähän syytä, Cirillo vastaa: *”Well, I think there was an image of feminism as being these smart, urban, radical kind of people and rural mountain women didn’t identify with that kind of an aggressive-- . I mean, we might be aggressive but it’s very subtle, just as men [do] we have a different kind of style of leadership. I mean, a leader doesn’t become noticeable. It kind of gets under your skin somehow, but-- . [Laughs] So I haven’t quite identified all of that but they have a very subtle way of being a leader.”*²⁶⁶

Mielenkiintoisesti Cirillon näkemykset alueen naistoiminnan johtotähdettömyydestä ja omaan rajattuun yhteisöön keskittymisestä voidaan nähdä keskeisinä radikaalifeminismin piirteinä²⁶⁷, joista Cirillo juurikin pyrkii irrottautumaan määritelmällään. Tästä huolimatta Cirillon naisliikekuvauksessa vastakkain asettuvat johtotähtivetoinen, kouluttautunut, urbaani ja radikaali feminismi ja syrjäisten vuoristoalueiden naisten ruohonjuuritason toiminta, jonka hän näkee vieroksuneen aggressiivisuutta ja ylhäältä päin tulevia määräyksiä. Cirillon muistoissa onkin nähtävillä hänen huolensa siitä, että

²⁶⁵ Rhode, 1995, 691-693. Myös Evans käsittelee naisliikkeen negatiivista mediahuomiota, ks. Evans, 2003, 38-40. Naisliikkeen vastustajien näkemykset ovat myös esillä haastatteluaineistossa, ks. Marian Grooverin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 25.5.2010, U-0485, 4-5, SOHP.

²⁶⁶ Marie Cirillon haastattelu, haastattelijana David Cline. 26.5.2010, U-0468, 25-26, SOHP.

²⁶⁷ Evans, 2003, 38, 45-46.

Washingtonista olisi vain saneltu ylhäältä käsin, kuinka alueilla tulisi toimia ilman, että päättäjät todella olisivat ymmärtäneet alueen tarpeita tai kuunnelleet alueen naisten näkökulmia.

Cirillon muistoissa on siis esillä Alluredinkin tutkimuksessa näkyvä kriittinen suhtautuminen suurempien kaupunkien feministeihin, joiden nähtiin toimivan eri tavoin ja tavoittelevan eri asioita kuin esimerkiksi Tennesseeen alueen naiset, ja täten heidän myös nähtiin suhtautuvan vähättelevästi ruohonjuuritason toimijoihin ja yhteisöjen omiin ongelmiin ja ongelmanratkaisukykyihin²⁶⁸. Kun Cirillolle ensimmäisen Washingtonin tapaamisen jälkeen selvisi ryhmän toimivan täysin alueen naisten omien ehtojen mukaisesti, hän muutti mieltään ja koki eri alueiden naistoimijoiden yhdistämisen hyvänä ideana²⁶⁹.

Suurten kaupunkien feminismi näyttäytyy siis näissä haastatteluissa radikaalina ja jopa hyvin yhtenäisenä naisten parempaa asemaa ajavana liikkeenä, joka ei kuitenkaan toimintamalleiltaan asetu haastateltavien näkemyksiin etelän naisliikkeestä ja feminismistä. Eroja korostava näkemys todennäköisesti pohjaa vahvasti siihen, ettei syrjäisempien osavaltioiden naisliikeaktiivismin piiriin lukeutuvaa toimintaa ole esillä samalla tavalla naisliikkeen historian narratiivissa kuin suurempien kaupunkien aktivismia. Lisäksi naisliikkeen historiassa on usein keskitytty vain suurimpiin protesteihin, laajoihin naisliikkeen aikaansaamiin muutoksiin sekä eri feminismiteorioiden vastakkainasetteluihin, mikä osaltaan voi johtaa tietynlaiseen puolen valitsemiseen oman naisliiketoiminnan reflektoinnissa ja täten haluun irrottautua usein negatiivisesti kuvatuista radikaalifeministisistä piirteistä. Mielenkiintoisesti radikaalifeminismi kuitenkin näyttäytyy osassa haastatteluista suurten kaupunkien ”valtavirtafeminisminä”, vaikka todellisuudessa radikaalifeminismi usein pysytteli pitkän 1960-luvun aikana vähemmistöliikkeenä – tosin aktiivisena ja näkyvänä sellaisena.

Sandy Elledge tiivistää omassa haastattelussaan eroja korostavien näkökulmien keskeiset piirteet: ”*Yeah, and many of the grassroots organizations, partially because if you had talked about a feminist movement that would not have interested them at all. They would not have seen the correlation between it and their lives. The difference between theory*

²⁶⁸ Allured, 2016, 2-3.

²⁶⁹ Marie Cirillon haastattelu, haastattelijana David Cline. 26.5.2010, U-0468, 26-29, SOHP.

*and practice, although they dovetail, when you're too far on one end of the spectrum it's too hard to see the other end until you move together for awhile. [- -] Plus the fact that most of us just don't like labels.*²⁷⁰” Elledge kokee etelän ruohonjuuritason organisaatioiden olleen käytännönläheisiä, eikä hän näe, että alueen naiset olisivat kokeneet feminismin korreloivan oman elämänsä kanssa. Lisäksi hän reflektoi teorian ja käytännön ääripäitä ja tuntuu kokevan, ettei näiden yhdistymistä ole nähtävillä alueen naisliikeaktiivisissa, jolloin ne myös ovat pysytelleet feministisen spektrin eri päissä, eikä näitä yhdistävää näkökulmaa ole päässyt muodostumaan.

On kuitenkin tärkeää huomioida, ettei feminismin ja naisten tasa-arvoon tähtäävän aktivismin erottaminen toisistaan ole vain eteläyhdysvaltalaisen naistoiminnan piirre. Irrottautuminen feminismi-identiteetistä feministiseksi luokiteltavissa olevasta aktivismista huolimatta on esillä myös tutkimuskirjallisuudessa tarkasteltaessa etenkin muiden kuin valkoihoisten keskiluokkaisten naisten määritelmiä. Esimerkiksi LeGates huomioi, kuinka luokkatietoiset, aktiivisesti vasemmistoliikkeessä toimineet naiset eivät usein identifioituneet feministeiksi ja näkivät feminismin vastakkain luokkataistelun kanssa kokien sen vievän huomion pois luokkien välisistä eroista²⁷¹. Myös mustien naisten keskuudessa feminismi-termi ja -identiteetti kokivat vastustusta. Kirjailija Alice Walker kehittikin vuonna 1983 termin *womanist*, joka yleistyi mustien naisaktivistien käytössä. Termin tavoitteena oli toimia mustaa väestöä puhuttelevampana käsitteenä kuin feminismi ja feministi, ja womanistit keskittyivätkin juuri mustia naisia koskettaneisiin kysymyksiin ja epäkohtiin.²⁷²

Vaikka määritelmissä on nähtävillä selkeitä yhtäläisyyksiä monien yleisesti toisen aallon feminismiin, ja mielenkiintoisesti etenkin radikaalifeminismiin, liitettyjen piirteiden kanssa, kuten ruohonjuuritason toiminta, johtotähdettömyyteen pyrkiminen ja naisten omien näkemysten keskeisyys ja heidän ääntensä kuunteleminen osana aktivismia ja toimintaa, ne eivät haastateltujen omissa muistoissa ja näkemyksissä asetu osaksi laajempaa naisliikenarratiivia. Tämän myötä eteläyhdysvaltalaisfeminismin ja -

²⁷⁰ Sandy Elledgen haastattelu, haastattelijana David Cline. 19.5.2010, U-0469, 23-24, SOHP.

²⁷¹ LeGates, 2012, 4.

²⁷² Springer, 2015, 395.

naisliikkeen ja ”radikaalin, urbaanin feminismin ja naisliikkeen” vastakkainasettelu näyttäytyy luontevalta ja toimivalta ratkaisulta.

Mielenkiintoista haastatteluissa on myös naisten käsitys termien naisliike ja feminismi eroista. Brenda Bellin haastattelussa haastattelijä kysyy Belliltä, mistä hän sai tietää naisliikkeestä ja feminismistä, ja alkaa selittämään, miksi hän puhuu niistä kahtena erillisenä asiana, johon Bell toteaa: ”*No, it's two different things.*”²⁷³ Bell ei omassa haastattelussaan korosta naisliikkeiden alueellisia eroja, mutta kuten eroja korostavissa haastatteluissa, myös hänen haastattelussaan esiin nousee, kuinka osassa naisten määrittämisestä naisliike ei aina linkity suoraan feminismiin, jolloin naisliike ei välttämättä näyttäyty ideologialtaan feministisenä. Naiset eivät kuitenkaan avaa sen tarkemmin tekemänsä termien erottamisen syytä, eivätkä haastattelijat myöskään kysy tarkempia perusteluja tälle näkökulmalle.

Kaikki haastateltavat eivät kuitenkaan koe naisliikkeen alueellisen jaottelun tekemisen olevan niin yksiselitteistä, vaikka he huomioivatkin aktivismin paikallispiirteet. Esimerkiksi Italiassa 1960-luvun lopulla opiskellut June Rostan reflektoi, kuinka Italiassa naisliikkeen pohja oli vahvasti työväenliikkeessä ja pohtii, millainen hänen kokemuksensa olisi ollut, jos hän olisi ollut Yhdysvalloissa naisliikkeen alkuaikoina. Hän näkee, että esimerkiksi CR-ryhmät olivat etenkin kaupunkien naisliikeaktivismiin kuulunut piirre ja kokee, että suurten kaupunkien ja syrjäalueiden feminismillä oli eroja: ”*So I think that the women's movement in this country probably took very different form and fashion in rural areas and in cities.*”²⁷⁴ Rostan ei kuitenkaan suoranaisesti koe, että alueelliset painotuserot olisivat välttämättä tehneet eri alueiden liikkeistä toisistaan erillisiä. Kun haastattelijä kysyy, kuinka etelässä ihmiset suhtautuivat naisliikkeeseen, Rostan vastaa heidän olleen tietoisia liikkeestä, tilanneen muun muassa naisliikkeessä suosittua *Ms.* lehteä ja puuttuneen naisten heikompaan asemaan erilaisin konferenssein, jotka keskittyivät seksuaaliseen häirintään ja siltä suojautumiseen, naisten työnsaantiin, naisten oikeuksiin sekä naisten terveyteen ja turvallisuuteen²⁷⁵.

²⁷³ Brenda Bellin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 19.7.2009, U-0476, 3, SOHP.

²⁷⁴ June Rostanin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 6.7.2009, U-0494, 4, SOHP.

²⁷⁵ June Rostanin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 6.7.2009, U-0494,13-14, SOHP.

Lisäksi Rostan toimi etenkin hiilikavoksissa työskennelleiden naisten järjestössä. Kun haastattelija kysyy, kokivatko nämä naiset olleensa järjestön myötä osa laajempaa naisliikettä, Rostan ei anna suoraa vastausta: *”I think it was a little bit different. I mean the answer to that is yes and no. I think they clearly identified with women’s rights, the struggle to be treated fairly in the workplace and to not be discriminated against in the workplace. In some respects they did not identify, or the issues, like the abortion issue was never raised. [- -] they did consider themselves a part of the women’s movement but their enthusiasm and their energy was really relegated to working-class women’s organizations and this particular organization.”*²⁷⁶ Alueellisista painotuseroista huolimatta Rostan ei siis koe naisliikkeen jäsenten välttämättä kokeneen liikkeitä toisistaan erillisiksi ja erilaisiksi johtuen eteläyhdyshäydysvaltalaisesta ympäristöstä, vaan erot syntyivät naisten itsensä välisistä eroavaisuuksista ja siitä, mitä asioita toiminnalla tavoiteltiin ja millaisia keinoja tähän käytettiin.

4.1.2. ”I do consider myself a Southern, farm girl, union member, Democrat feminist”²⁷⁷ – määritelmät osana vallalla olevia feminismi- ja naisliikediskursseja

Suurin osa aineistoni haastatelluista naisista ei erota omaa naisliiketoimintaansa esimerkiksi naisliikkeen radikaalimmasta siivestä tai muiden Yhdysvaltojen naisliikkeestä. Monille alueen naisista feminismi näyttäytyy hyvinkin sen mukaisena, kuin se esiintyy esimerkiksi tutkimuskirjallisuudessa. Naiset määrittelevät feminismin vahvasti naissukupuolen kautta, ymmärryksenä siitä, ettei heidän oman sukupuolensa tule määrittellä heidän mahdollisuuksiaan. Myös naisliikkeen määritelmät keskittyvät vahvasti juuri naisten aseman parantamiseen, tasa-arvon saavuttamiseen ja naiskysymysten huomioimiseen. Keskeisiä ovat kysymykset työelämän ja kodin tasa-arvoistumisesta sekä naisten reproduktiivisista oikeuksista ja naisiin kohdistuvasta väkivallasta.²⁷⁸ Esimerkiksi Nancy Scott reflektoi omaa ymmärrystään naisliikkeestä korostaen näkemystään naisten vähemmistöasemasta: *”I thought we are, as women, even though we’re really the majority, we have minority status.”*, kun taas republikaanipoliitikkona toiminut Bee

²⁷⁶ June Rostanin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 6.7.2009, U-0494, 9-10, SOHP.

²⁷⁷ Connie Whiten haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 16.8.2010, U-0497, 27, SOHP.

²⁷⁸ Ks. esim. Bee DeSelmin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 24.5.2010, U-0415, 33; Merikay Waldvogelin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 27.5.2010, U-0419, 4; Connie Whiten haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 16.8.2010, U-0497, 26; Sylvia Woodsin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 26.5.2010, U-0499, 17-18., SOHP.

DeSelm toteaa feminismiin olevan naiskysymysten asettamista etusijalle, vaikka samalla hän myös pohtii oman määritelmänsä toimivuutta kysyen, kuinka muut ovat määritelleet feminismiin.²⁷⁹

Huomionarvoista kuitenkin on, että vain yhdessä haastattelussa haastateltava eksplisiittisesti toteaa, ettei hän koe liikkeiden olleen toisistaan erillisiä. Haastattelijan kysyessä Dianne Levyltä hänen näkemyksiään eteläyhdysvaltalaisnaisten aseman eroista ja erilaisista ongelmakohdista, Levy vastaa, ettei hän koe erojen olleen loppujen lopuksi kovin suuria: *”It’s all the same. I mean there may be subtle differences but there’s as much racism, classicism, misogyny, there’s all that stuff in urban, suburban, northern, western. I think it’s all the same. It may make people comfortable to stereotype different particular issues but if we started to say, okay, well there’s this, well you can match up issues everywhere.”*²⁸⁰ Levyn näkemyksen mukaan liikkeillä saattoi olla paikallispiirteitä, jotka johtuivat alueellisista eroista, mutta lähtökohdiltaan hän kuitenkin kokee liikkeiden ajaneen samaa asiaa, jolloin eron tekeminen niiden välille ei hänestä näytä järkevältä.

Mielenkiintoisesti Levy myös muistelee, kuinka hän sai osakseen paljon kritiikkiä johtuen hänen työskentelystään lähisuhteiden väkivaltaa kohdanneiden naisten kanssa, mutta tämä ei kuitenkaan näytä vaikuttaneen hänen naisliikekäsitykseensä negatiivisella tavalla, vaan hän identifioi itsensä yksiselitteisesti feministiksi:

”JW: Do you consider yourself a feminist?”

DL: Of course.

JW: Can you define what that means for you?”

*DL: Oh, it’s so complex. I believe that women are equal parties in the world. [Laughs] That’s very simplistic. I think women have the same rights as men. That’s it. That’s all, which means, of course, rates of pay, equality across the board, whatever that means. There shouldn’t be-- I mean there’s really no discussion. What does it mean; it means there’s no difference except in the genitals, perhaps, but. Is that too simplistic? [- -] I think it is simplistic. I mean I don’t think it’s controversial--.”*²⁸¹

²⁷⁹ Bee DeSelmin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 24.5.2010, U-0415, 33; Nancy Scottin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 26.5.2010, U-0417, 8, SOHP.

²⁸⁰ Dianne Levyn haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 17.8.2010, U-0489, 43, SOHP.

²⁸¹ Dianne Levyn haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 17.8.2010, U-0489, 40, 53, SOHP.

Levyn määritelmässä huomionarvoista on myös naissukupuoleen keskittyvän määritelmän kokeminen liian yksinkertaistavana. Pohdintaan voi osaltaan vaikuttaa kolmannen aallon kritiikki, joka kohdistui juuri pitkän 1960-luvun aikaisen naisliikkeen naisten kokemuksia ja sortoa essentialisoivaan luonteeseen. Levy ei kuitenkaan avaa näkemystään määritelmänsä yksinkertaisuudesta tämän enempää.

Osalla haastateltavista feminismi linkittyy vahvasti heidän omaan identiteettiinsä ja naisliiketoimintaansa, ja 25 haastateltavasta 15 kertoo olevansa tai olleensa feministi. On kuitenkin huomioitava, että osassa haastatteluista naisliikkeestä puhutaan ilman feminismiin mainitsemista, mutta määritelmien perusteella naisliikkeen voidaan nähdä pohjaavan feministiseen ideologiaan, jossa keskeistä on naisten vapautuminen, voimaantuminen ja tasa-arvoistuminen. Osalla naisista feminismi myös liittyy selvästi omaan minäkuvaan. Kun haastattelijä kysyy Jane Weeksiltä, miksi tämä palasi Tennesseeen 1960-luvun puolivälissä Weeks vastaa: ”*I got into the women’s movement. I’ve always been a feminist; I was born with the feminist symbol in -- [laughter].*”²⁸²

Naisliikkeen ja feminismin naisten tasa-arvoon tähtäävän tavoitteen lisäksi käsitteitä määritellään myös muilla tavoin. Osa naisista kuvaa naisliikkeen tarkoitaneen heille naisten välisiä yhteyksiä ja verkostoitumista sekä kokemusten ja tiedon jakamista: “*To me, the women’s movement has been about women networking together, and sharing the trials and joys of life together.*”²⁸³ Myös Polly Murphy kokee oman työskentelynsä Tennesseeen kurojen koulussa olleen feministisen ajattelun ytimessä juurikin yhteisen työskentelyn kautta: “*As far as feminsit values, I feel like it gets to the core. And it’s not me at all saying, ‘Let me tell you how to do this.’ I see them once a week, and we collaborate a lot [- -] Supporting their strength as being young women [- -].*”²⁸⁴ Huomionarvoista on Murphyn painotus siitä, ettei hänen tarkoituksenaan ollut sanoa, kuinka asiat tulisi tehdä, vaan hänelle keskeistä oli yhteistyön tekeminen ja nuorten naisten tukeminen. Haastattelujen perusteella naisliiketoiminta ja feministisen ideologian toteuttaminen ei siis ole loppunut 1980-luvulle tultaessa, vaan jatkunut osana naisten elämää erilaisissa toimintaympäristöissä kuten kotona ja kouluissa.

²⁸² Jane Weeksin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 24.5.2010, U-0420, 11, SOHP.

²⁸³ Marsha Useltonin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 22.5.2010, U-0496, 24, SOHP.

²⁸⁴ Polly Murphyn haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson, 25.5.2010, U-0492, 27-28, SOHP.

Lisäksi naisliikettä määritellään sen aikaansaamien muutosten kautta, jolloin naisliike myös näyttäytyy prosessina kohti naisten vapautumista, voimaantumista ja tasa-arvoistumista: ”*So the women’s movement for me, I’m not good at summarizing things, has been to watch how women have had more doors opened for them. [- -] It’s been a long process.*”²⁸⁵ Naisliikkeen jatkumo on esillä myös muissa aineistoni haastatteluissa ja keskiössä on näkemys työn keskeneräisyydestä, sillä tasa-arvoa ei ole edelleenkään saavutettu: ”*You just have to set a goal and let everybody get to that goal. I do see women are still discriminated against; women are still not able to do what they want to do.*”²⁸⁶

Haastatteluissa pitkän 1960-luvun naisliike myös määrittyy ensimmäisen aallon feminismin jatkumona, jolloin tutkimuskirjallisuudessa esillä olevaa feminismin eri aaltojen vastakkainasettelua ei ole omassa aineistossani nähtävillä. Esimerkiksi Jane Weeks pohjaa omaa naisliikkeeseen osallistumisestaan ja feminismiään toteamalla, että maailmassa on aina ollut toisinajattelevia naisia, kun taas Sylvia Woods kokee oman asemansa ja mahdollisuuksiensa naisena olevan riippuvainen suffragettien toiminnasta 1900-luvun alkuvuosina. Ensimmäisen aallon feministien merkitys Tennesseeen pitkän 1960-luvun naisliikeaktiiveille nousee esille myös muistoissa siitä, kuinka *Knoxville Women’s Centerin* rakennuksen seinään tehtiin muraali, jossa kuvattiin Yhdysvaltojen historiasta tunnettuja eri tavoin naisten aseman parantamisen puolesta toimineita naisia, kuten entinen Yhdysvaltojen ensimmäinen nainen Eleanor Roosevelt ja suffragetti Susan B. Anthony.²⁸⁷

Suffragettien merkitys alueella on haastattelujen perusteella huomattava, sillä haastatteluista nousee esille Tennesseeen vuoden 1920 päätös ratifioida suffragettien ajama lakimuutos naisten äänioikeuden saavuttamiseksi. Tennessee oli 36. osavaltio, joka äänesti lain puolesta ja täten viimeinen tarvittava osavaltio lain läpimenemiselle. Haastateltavat kokevat ratifiointin alueellisena ylpeyden aiheena, ja se on myös muodostunut osaksi alueen julkista muistamista; tapahtuman muistoksi on sen

²⁸⁵ Marsha Useltonin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 22.5.2010, U-0496, 24-25, SOHP.

²⁸⁶ Sylvia Woodsin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 26.5.2010, U-0499, 18, SOHP. Ks. myös Merikay Waldvogelin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 27.5.2010, U-0419, 21-22, SOHP.

²⁸⁷ Merikay Waldvogelin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 27.5.2010, U-0419, 10-11; Jane Weeksin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 24.5.2010, U-0420, 11; Sylvia Woodsin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 26.5.2010, U-0499, 18, SOHP.

vuosipäivänä järjestetty näytöksiä, ja suffrageteille on myös pystytetty oma patsaansa.²⁸⁸ Aaltometaforalle tyypillistä feminismin eri aaltojen vastakkainasettelua ja paremmuusjärjestystä ei siis ole havaittavissa, vaan haastateltavat suhtautuvat suffragetteihin keskeisenä osana alueen historiaa ja naisten oikeuksien toteutumista. Lisäksi suffragetit esiintyvät naisliikkeen esiäiteinä ja oman naisliikeaktiivisuuden esikuvina²⁸⁹.

Kuten aktivismi, myös naisliikemääritelmät linkittyvät muihin ihmisten tasa-arvoon tähtääviin liikkeisiin. Keskeisenä aktivismin osana ovatkin naisten kokemukset vastuuntunnosta ja ihmisten välisistä yhteyksistä. Brenda Bellin haastattelussa naisliike saa myös globaaleja määritelmiä hänen reflektoidessaan kokemuksiaan naisten parissa työskentelystä muun muassa Ruandassa ja Afganistanissa. Bell kuvaa omaa työskentelyään laajemmin ihmisoikeuksien parissa työskentelyksi: *”I’ve often thought about what would it mean to take a rights based approach. In my work we really work on issues of human rights, specifically on women’s rights but human rights.”*²⁹⁰

Huomionarvoista kuitenkin on, kuinka cherokee-afroamerikkalaistaustaisen Aisha Brownin näkemykset eri liikkeiden yhteyksistä eroavat huomattavasti näkökulmista, joissa pitkän 1960-luvun aikana suositaan kasvattaneet poliittiset liikkeet yhdistyvät yhdeksi ihmisoikeuksia ajavaksi liikkeeksi: *“I agree that people separated movements and separated into categories that kind of shut down communication in different ways, because people were like, ‘I’m going to go over here and work on this issue, and this is more of my concern.’ And I think there’s still that discussion that movement people have to have about women’s rights organizations in history, having that history where they tend to pull off to the side and go, ‘Well, we can get this passed if we’re not hanging out with those black people.’ That happened after the Civil Rights Movement. It happened when women won the right to vote. And so, I figure it’s this issue of overlapping groups of allies needing to step forward.”*²⁹¹

²⁸⁸ Bee DeSelmin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 24.5.2010, U-0415, 18; Nancy Scottin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 26.5.2010, U-0417, 19, SOHP.

²⁸⁹ Brenda Bellin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 19.7.2009, U-0476, 3, SOHP.

²⁹⁰ Nancy Scottin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 26.5.2010, U-0417, 8; Brenda Bellin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 19.7.2009, U-0476, 33, 37, SOHP.

²⁹¹ Aisha Brownin ja Amira Inas Haqqin haastattelu, haastattelijana Joey Fink. 11.8.2010, U-0525, 38-39, SOHP.

Brown huomioi, kuinka naisliikkeen ja kansalaisoikeusliikkeen historiassa mustien oikeudet ovat jääneet huomioimatta, sillä sen on katsottu olevan kannattavaa tiettyjen muutosten läpisaannin vuoksi. Toisin sanoen mustien oikeuksien ajaminen naisliikkeen yhteydessä on näyttäytynyt riskialttiilta, sillä sen on pelätty vievän kannatusta naisliikkeeltä. Brown myös nostaa esiin suffragettien äänioikeustaistelut, joissa mustien naisten äänioikeus ei noussut keskeiseksi kysymykseksi. Brown kuitenkin huomioi, kuinka lokeroitujen liikkeiden välillä on ollut yhteisiä kannattajia ja kokee heidän esiin astumisensa keskeiseksi. Lisäksi Brownin haastattelussa on esillä käsite *womanist*, jonka hän liittää muun muassa tyttärensä kotikoulunkäyntiin sekä pyrkimykseen luoda vaihtoehtoisia koulutusta, yhteisöä, taloutta ja täten laajemmin vaihtoehtoisia kulttuuria: ”*The whole idea of cultural liberation meant a lot of things, but especially how you looked, how you ate, how you taught your children.*”²⁹²

Brownin haastattelussa feminismimääritelmässä ei siis nouse keskeisesti esiin poliittinen aktivismi, vaan Brown määrittelee sen vahvasti omana henkilökohtaisena kokemuksena ja kasvuna, oman äänen löytämisenä ja omien mielipiteiden ja päätösten takana seisomisena. Hän myös kokee kasvattaneensa oman tyttärensä näiden arvojen mukaisesti. Lisäksi hän mainitsee lyhyesti, kuinka feminismin voi nähdä limittyvän osaksi hänen kaikkea toimintaansa, vaikka hän ei koekaan osallistuneensa suoranaisesti naisliikeaktivismiin. Samankaltainen henkilökohtaiseen kasvuun, yksilöllisempään toimintaan ja omien lasten kasvattamiseen keskittyvä feminismi- ja naisliikeaktivisminäkökulma on esillä myös Marsha Useltonin haastattelussa. Uselton kutsuukin itseään ”hiljaiseksi aktivistiksi”: ”*So I’m not big on standing on the street corner, although I did [against] the war over in Iraq. [- -] But I consider myself an activist in kind of a quiet way. [- -] I will write letters, and I will kind of quietly live my life in a way that’s trying to make some change.*”²⁹³

²⁹² Aisha Brownin ja Amira Inas Haqqin haastattelu, haastattelijana Joey Fink. 11.8.2010, U-0525, 20-21, SOHP.

²⁹³ Aisha Brownin ja Amira Inas Haqqin haastattelu, haastattelijana Joey Fink. 11.8.2010, U-0525, 44-45, 55; Marsha Useltonin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 22.5.2010, U-0496, 3-4, 10, 28, SOHP.

4.1.3. Haastatteluaineiston määritelmät suhteessa tutkimuskirjallisuuteen

Käyttämäni haastatteluaineisto laajentaa käsityksiä toisen aallon feminismistä ja pitkän 1960-luvun aktivismista tuoden esiin, kuinka näkyvän aktivismin, kuten mielenosoitusten, protestien ja performanssien, rinnalla yksilöt ovat omassa elämässään pyrkineet toimimaan feministisen ajattelun mukaisesti tehden muutoksia yksityiselämässään, vaikka samanaikaisesti he eivät välttämättä ole osallistuneet muuhun naisliiketoimintaan kotinsa ulkopuolella. Todennäköisesti juuri näiden naisten aktivismi on jäänyt tutkimuksessa vähäisemmälle huomiolle, sillä muistitiedon lisäksi heidän näkökulmiaan on harvemmin esillä aikalaislehdissä tai muissa aikalaislähteissä. Aineisto tuo siis hyvin esille naisliikkeen ja feministisen toiminnan laajan kirjon sekä myös sen, kuinka eri tavoin naiset ovat toteuttaneet feminismin ja naisliikkeen tavoitteita omassa elämässään ja kuinka eri tavoin he myös määrittelevät feminismin ja naisliikkeen osaksi omaa elämäänsä. Alluredin toteamus eteläyhdysovaltaisesta piilofeminismistä on siis nähtävillä myös omassa aineistossani. Samalla määritelmät linkittyvät keskeisesti yksilöiden omiin elämäkokemuksiin ja valintoihin.

Mielenkiintoisesti toisen aallon feminismin aikaisista suurista feministiseen teoriaan vaikuttaneista nimistä, kuten Friedanista, Kate Millettistä tai Shulamith Firestonesta, vain Betty Friedan ja hänen teoksensa *The Feminine Mystique* mainitaan muutamassa haastattelussa²⁹⁴. Toisaalta on huomioitava, että Betty Friedanin näkemykset keskittyvät hyvin käytännönläheisiin kysymyksiin, joissa naisten tasa-arvo saavutetaan työelämän tasa-arvoistumisen myötä. Haastatteluaineiston perusteella voidaankin todeta, ettei teoreettinen feminismi näyttäydy keskeisenä Tennesseeen osavaltion naisliikeaktiivisuuden piirteinä. Huomionarvoista on myös se, ettei Alluredin tutkimuksen peräänkuuluttama eteläosavaltioiden erillinen naisliike- ja feminismikäsitys näytä olevan oman rajatun tutkimusaineistoni perusteella suurinta kannatusta saava näkökulma Tennesseeen naisaktiivien piirissä. Erojen korostuminen näyttää olevan yleisempää etenkin ruohonjuuritason toimijoiden määritelmässä. Näissä korostuvat näkemykset valtavirtaisesta feminismistä, joka tuntuu pohjaavan feminismiin liitettyihin negatiivisiin stereotyyppioihin. Tämä valtavirtafeminismi nähdään epäsopivana, liian teoreettisena sekä

²⁹⁴ Ks. esim. Jane Weeksin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 24.5.2010, U-0420, 12-13; Marian Coletten haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 13.8.2010, U-0479, 8, SOHP.

lian radikaalina ja aggressiivisena suhteessa Tennesseeen, ja etenkin Appalakkien, alueen naisten toimintaan.

Vaikka haastatteluissa ei nouse esille naisten kuvauksia feministisistä teorioista tai keskeisistä naisliikkeen suunnista, kuten liberaali- tai kulttuurifeminismistä, on teorioiden piirteitä esillä haastatteluissa etenkin siinä, kuinka naiset kuvaavat naisliike- ja feminismikäsitystään, mutta myös siinä, minkä termeistä he kokevat kuvaavan itseään ja toimintaansa luontevasti ja mistä termeistä he kokevat tarvetta irrottautua. Naisliikkeen ja feminismin eri teoriat ovat esillä myös siinä, kuinka naiset puhuvat sukupuolten välisestä hierarkiasta, kuinka he ymmärtävät sukupuoliroolit ja kuinka he ovat pyrkineet purkamaan niitä, sekä kuinka he ymmärtävät naiseuden ja yhteiskunnan sukupuolittuneisuuden yksilöä keskeisesti määrittävinä tekijöinä.

Haastatteluaineisto tuokin esille sen, kuinka naisliikkeen ja feminismin sisällä vaikuttaneet muun muassa LeGatesin ja Banksin esiin tuomat erilaiset ideologiset näkemykset tasa-arvosta, sukupuolihierarkioiden purkamisesta ja naisten vapautumisesta ovat ikään kuin irrottautuneet omista selvärajaisista ideologialokeroistaan ja muotoutuneet haastateltujen naisten käsityksissä osaksi toisen aallon feminismin diskurssia. Voidaan myös katsoa, että feminismiä ja naisliikettä käsitellään haastatteluaineistossani enemmän niiden positiivisten vaikutusten ja tavoitteiden kautta, ja teorioiden olemassaolon ja niiden välisten eroavaisuuksien sijaan huomio on vahvasti naisten asemaa parantavassa käytännön toiminnassa.

Haastatteluissa on siis esillä, kuinka naiset ovat haastatteluhetkellä olleet tietoisia naisliikkeen ja feminismin erilaisista diskursseista, ja he reflektoivat itseään, omia kokemuksiaan sekä alueellista toimintaa suhteessa näihin risteävistä diskursseista muodostuneisiin käsityksiin. Valtavirtainen, yksinkertaistava näkemys naisliikkeen keskiluokkaisuudesta ja valkoihoisuudesta ei ole Tennesseeen alueella se ainut valtdiskurssi, johon oma feminismi tai naisliikeaktivismi pohjaa tai johon niitä verrataan, vaan tämän lisäksi vertauskohteena toimii tutkimuskirjallisuudessa usein vähemmistöliikkeenä nähty radikaalifeminismi. Toisaalta naisten määrittelyissä ei ole esillä samanlaisia feminismin eri piirteiden tarkkarajaisia määritelmiä kuin esimerkiksi tutkimuskirjallisuudessa, vaan erontekeminen pohjaa etenkin feminismiin kohdistuneeseen kritiikkiin ja siitä muodostuneisiin negatiivisiin määreisiin.

Aineiston naisliike- ja feminismimääritelmät tuovatkin esiin muistitiedon, mutta myös yksilöiden omien määritelmien, subjektiivisen luonteen, joka ei aina asetu yksiin objektiivisuuteen ja yleistettävyyteen pyrkivien määritelmien kanssa. Vaikka määritelmistä onkin löydettävissä joitain yhteneväisyyksiä, on haastatteluaineiston määritelmässä keskeistä se, kuinka määritelmät linkittyvät yksilöiden omaan kokemukseen ja valintoihin ja kuinka yksilöt ovat luoneet näistä lähtökohdista käsin hyvin erilaisia käsityksiä siitä, mitä tarkoitetaan naisliikkeellä ja feminismillä ja miten ne ovat asettuneet osaksi alueellista ja naisten omaa toimintaa.

Toisaalta on myös pohdittava, kuinka monelle suurempien kaupunkien naisliikeaktiivisille feministinen teoriapohja todella on ollut keskeisessä asemassa ja onko feministinen teoria koskaan varsinaisesti noussut ”valtavirtafeminismin” piirteeksi. Eri alueiden naisliikeaktiivismin ja feminismin vastakkainasettelun ja uudelleenmäärittelypyrkimysten sijaan haastattelujen onkin hyvä katsoa laajentavan käsityksiä yhdysvaltalaisfeminismin kirjosta ja osoittavan, ettei naisliikkeen piirissä vallinnut yhtä selkeää naisliike- ja feminismimääritelmää edes keskiluokkaisten, valkoihoisten, heteronaisten keskuudessa. Naisliikemääritelmät linkittyvät keskeisesti naisten omaan kokemukseen ja muistoihin kuin myös oman yhteisön kollektiiviseen muistiin ja julkiseen muistamiseen, jolloin naisten oman naisliiketoiminnan lisäksi määritelmiin vaikuttavat ne vallalla olleet ja olevat diskurssit, joita he ovat omassa ympäristössään nähneet.

5. Päätäntö

Muistitiedon tarkastelu tuo esiin yksilöllisiä kokemuksia ja tarinoita hyvin laajoistakin historian ilmiöistä. Vaikka yhdysvaltalaisen naisliikkeen historian narratiivissa huomio on usein liikkeen aikaansaamissa suurissa käännteissä ja suurten kaupunkien feminismin muodoissa, tuo muistitieto esille sen, kuinka naisliikeaktivismia ja feminististä ajattelua tapahtui myös Yhdysvaltojen muissa osissa ja kuinka aktivismitavat usein ovat olleet riippuvaisia yksilöiden mahdollisuuksista sekä heidän niin ajallisesta kuin paikallisesta kontekstistaan. Lisäksi aineistossa on esillä, kuinka eri muistamisen tasot näkyvät elämäkerrallisissa haastatteluissa ja kuinka naisten omat kokemukset ja niiden sanoittaminen ja reflektointi ovat heidän omien kokemustensa lisäksi riippuvaisia naisliikkeestä käytetyistä diskursseista asettuen paikoin näitä valtavirtadiskursseja vastaan.

Haastatteluaineisto tukee aaltometaforan kritiikkiä, sillä haastatteluissa on esillä, kuinka naisten aktivismi ei loppunut 1980-luvulle tultaessa vaan jatkui osana naisten elämää erilaisissa organisaatioissa, järjestöissä ja työelämässä. Haastattelut myös osoittavat, kuinka naisliikkeen pyrkimykset ja tavoitteet yhteiskunnan tasa-arvoistumisesta ovat muotoutuneet osaksi julkista keskustelua ja täten tulleet tietyiltä osin myös osaksi yhteiskunnan toimintamalleja pitkän 1960-luvun aikana ja etenkin sen jälkeen. Tämä näkyy muun muassa siinä, kuinka naiset reflektoivat omia kokemuksiaan sukupuolestaan lapsuudessaan ennen 1960-lukua, mutta myös siinä, kuinka he reflektoivat naisten asemassa ja omassa aktivismissaan tapahtuneita muutoksia.

Kun aineistoa tarkastellaan suhteessa tutkimuskirjallisuudessa esillä oleviin yhdysvaltalaisnaisliikkeen kuvauksiin, on niissä nähtävillä selkeitä yhtäläisyyksiä. Huomio on kiinnittynyt samoihin naisten tasa-arvoon ja asemaan liittyviin kysymyksiin myös Tennesseeessä – työelämään, reproduktiivisiin oikeuksiin, naisiin kohdistuneeseen väkivaltaan, representaatioihin ja sukupuolirooleihin niin kotona kuin laajemmin yhteiskunnassa. Samanaikaisesti julkisen muistamisen ja henkilökohtaisten muistojen välillä on nähtävillä eroja etenkin siinä, kuinka eteläosavaltioiden naisliikkeestä ja sen vaikuttavuudesta puhutaan. Kun tutkimuskirjallisuudessa eteläosavaltioiden naisliike jätetään joko mainitsematta tai mainitaan vain marginaali-ilmiönä, tuo haastatteluaineisto esille, kuinka konservatiivisena pidetyn Tennesseeen naisaktiivit aikaansaiivat muutoksia

omassa ympäristössään ajaen paikoin näkyvästikin naisten oikeuksia ja vapautumista. Lisäksi erityisen mielenkiintoisia ovat havainnot naisten kodin piirissä tapahtuneesta aktivismista ja pyrkimyksestä irrottautua rajoittavista sukupuolirooleista, sillä naisliikeaktivismiin historiassa usein tarkastellaan vain näkyviä protesteja, jolloin yksilöiden omat, hyvin henkilökohtaiset tavat toteuttaa feminististä aktivismia muilla tavoin jäävät herkästi huomiotta.

Keskeisenä erona suurten kaupunkien ja Tennesseeen naisliikkeen välillä voidaan nähdä se, ettei alueelle muodostunut samanlaisia vahvasti poliittisia, yhteiskunnallista muutosta ajavia liikkeitä, kuten radikaalifeministiset liikkeet New Yorkissa tai kulttuurifeministiset liikkeet Yhdysvaltojen länsirannikolla. Tennesseeen feminismi tapahtui usein muiden järjestöjen sisällä, joista suurin osa ei ollut feministiseen ideologiaan ja aktivismiin sitoutuneita. Naisten aseman parantaminen kuitenkin kulki aktivismissa mukana, ja järjestöjen muun aktivismin siivellä parannettiin myös naisten asemaa alueella, joka usein nähtiin ja nähdään konservatiivisempänä pohjoisempiin osavaltioihin verrattuna. Huomionarvoista on myös, että haastatteluissa moni nainen koki naisten olleen näkyvässä roolissa ruohonjuuritason liikkeissä, mikä osaltaan selittää sen, miksi ei-feministiset järjestöt keskittyivät myös naiskysymyksiin. Vaikka pääosin aktivismia ei harjoitettu näkyvin protestein ja marssein, on Tennesseeen naisliikeaktivismilla ollut hyvin performatiivisia ja radikaalejakin muotoja, mikä on nähtävillä esimerkiksi marxilaisessa lukupiirissä ja näkyvässä kampanjoinnissa naisten aseman puolesta oman kirkon sisällä.

Ne piirteet, joilla naisliikettä kuvataan tutkimuskirjallisuudessa, kuten CR-ryhmät, ERA-kampanjointi, eri feminismien muotojen vastakkainasettelu ja liikkeen pirstaleisuus, eivät haastatteluaineistossa nouse keskeisiksi Tennesseeen naisliikettä määritteleviksi tekijöiksi. Aineisto tuokin esille sen, kuinka aktivismi usein linkittyi naisten omiin kokemuksiin, elämäntilanteisiin ja näkemyksiin, jotka ovat ohjanneet keskeisesti sitä, mihin he ovat kohdistaneet oman aktivistisen toimintansa. Haastateltujen naisten näkemykset oman toiminnan feministisyydestä kuitenkin vaihtelevat, eivätkä kaikki haastateltavat identifioitu feministeiksi tai edes osaksi naisliikettä. Naisliike ja feminismi siis näyttävät aineistossa hyvin henkilökohtaisina käsityksinä, joiden määritelmät linkittyvät niin yksilöiden omiin muistoihin ja kokemuksiin kuin myös julkiseen muistamiseen ja vallalla oleviin naisliike- ja feminismidiskursseihin. Osa naisista myös pyrkii irrottautumaan näistä vallalla olevista määritelmistä ja näkee Tennesseeen

naisliikkeen ja feminismin erillisinä verrattuna etenkin pohjoisyhdysvaltalaiseen feminismiin ja naisliikeaktivismiin.

Vaikka aineistosta ei varsinaisesti nousekaan esille Alluredin tutkimuksessa esillä ollutta vastakkainasettelua pohjoisen ja etelän naisliikeaktivistien kesken, on aineistossa nähtävillä eteläyhdysvaltalaisen naisliikkeen ja feminismin vastakkainasettelua suurten kaupunkien ” urbaanin (radikaali)feminismin” kanssa. Osasta haastatteluista esiin nousevat kokemukset liikkeiden alueellisista eroista pohjaavat etenkin käsityksiin eteläyhdysvaltalaisen naisliikkeen käytännönläheisyydestä ja ei-teoreettisesta luonteesta, mutta myös naisliikkeeseen ja feminismiin liitettyihin negatiivisiin stereotypioihin. Näiden mukaisesti ” urbaani radikaalifeminismi” ei sopinut eteläyhdysvaltalaisille naisille, vaikka samanaikaisesti monet alueen naisliikeaktivismiin muodot täyttävät tutkimuskirjallisuudessa käytössä olevat radikaalifeminismin piirteet.

Haastatteluaineisto tuo esille, kuinka tutkimuskirjallisuudessa käytössä olevat selvärajaiset, usein myöhemmin tutkimuskäyttöön tehdyt feminismimääritelmät eivät asetu aikalaismuistelijoiden määritelmien kanssa yksiin, vaan erilaiset feminismin muodot ovat usein vaikuttaneet samanaikaisesti naisten näkemyksissä ja toiminnassa, ja ne myös sulautuvat naisten muistoissa osaksi laajaa naisliikediskurssia, jota vasten he reflektoivat omia kokemuksiaan. Aineiston naisliike- ja feminismimääritelmät tuovatkin esiin muistitiedon, mutta myös yksilöiden omien määritelmien, subjektiivisen luonteen, jotka eivät aina asetu yksiin tutkimuskirjallisuuden objektiivisuuteen ja yleistettävyyteen pyrkivien määritelmien kanssa.

Kun tarkastellaan haastateltujen naisten taustoja, on huomioitava, että aineisto-otanta osaltaan vahvistaa näkemystä pitkän 1960-luvun naisliikkeestä keski- ja yläluokkaisten, valkoihoisten heteronaisten liikkeenä. Aineistoni valkoihoisuus ja keskiluokkaisuus ei kuitenkaan tarkoita sitä, että naisliike- ja feminismimääritelmät ja -käsitykset olisivat täysin yhtenäisiä, sillä alueen naisilla on hyvin erilaisia lähestymistapoja naisliikkeen ja feminismin tarkastelulle, mikä tuo esille alueen naisaktivismiin moniäänistä ja monipuolista luonnetta. Vaikka suurin osa haastatelluista naisista kuvaakin taustojaan keskiluokkaisiksi, on aineistossa mukana myös työväenluokkaisia naisia, joiden joukossa on yksi cherokee-afroamerikkalaistaustainen nainen. Aineiston yksipuoleisuus ei kuitenkaan tarkoita, etteivätkö intersektionaaliset erot olisi esillä haastatteluaineistossa.

Moni naisista muistelee, kuinka aktivismilla pyrittiin tavoittamaan hyvin eritaustaisia naisia ja etenkin ruohonjuuritason aktivismi kohdistettiin heikossa asemassa olevien naisten keskuuteen.

Aineiston tarkastelu muistitietotutkimuksen, sukupuolihistorian ja diskurssianalyysin metodeja hyödyntäen siis osoittaa, kuinka yksilöiden henkilökohtaiset muistot reflektivat eri tavoin julkista muistamista. Naisliikkeen julkisessa muistamisessa huomiota ovat saaneet ne näkyvimvät, puhutuimmat ja kirjoitetuimmat aiheet, protestit ja järjestöt, jotka ovat todennäköisesti vaikuttaneet näkyvästi myös yhteiskunnan rakenteisiin. Tennesseeen osavaltion muistitiedossa huomio on kuitenkin ruohonjuuritasolla tapahtuneessa aktivismissa, joka on vaikuttanut omalla kohdealueellaan ja omassa kohderyhmässään, ja suurten kaupunkien tunnetut protestit ja tapahtumat jäävät miltei täysin mainitsematta. Lisäksi huomio on yksilöiden muistoissa omasta henkilökohtaisesta pyrkimyksestään toimia naisliikkeen ajatusmallien mukaisesti, joka on voinut jäädä täysin huomiotta kodin seinien ulkopuolella. Tämänkaltainen alueellinen ja henkilökohtainen aktivismi saa aineistossa hyvin merkityksellisen luonteen, jolloin naisliikkeen laajempi narratiivi on nähtävillä omaa toimintaa kontekstoivana valtavirtadiskurssina, jota vasten yksilöiden henkilökohtaiset muistot eivät aina asetu.

Valtavirtadiskursseista poikkeavat muistot tuovat esiin yksilöiden keinoja käyttää vastamuistamista tapana tarkastella naisliikkeen keskeisten tapahtumapaikkojen ulkopuolella tapahtunutta toimintaa ja aktivismia, joka on jäänyt yhdysvaltalaisnaisliikkeen kaanonin ulkopuolelle. Aineisto siis nostaa esille naisliikkeen historiassa aiemmin vaietuksi jääneitä ääniä ja luo täten tilaa laajemmalle naisliikekäsitykselle, sillä haastattelut murtavat käsityksiä naisliikkeen näkymättömyydestä Yhdysvaltojen eteläosavaltioissa.

Tutkielmani laajentaa käsityksiä pitkän 1960-luvun yhdysvaltalaisesta naisliikkeestä. Lisäksi se tuo esille, kuinka yksilöiden muistojen kautta voidaan tarkastella eri muistamisen tasojen ilmenemistä sekä eri diskurssien vaikutuksia. Muistitiedon käyttö historian tutkimuksessa myös mahdollistaa katseen kääntämisen sellaiseen historiaan, joka on herkästi jäänyt historianarratiivin ulkopuolelle.

Jatkotutkimuksen kannalta aineisto tarjoaa runsaasti mielenkiintoisia lähtökohtia tarkastella pitkän 1960-luvun naisliikettä. Arkisto mahdollistaa muun muassa intersektionaalisten erojen huomioinnin sekä aineiston rajaamisen ja tarkastelun niiden kautta. Arkistoaineistoa voi myös tutkia muidenkin osavaltioiden osalta tai keskittyä vain tiettyihin järjestöihin ja organisaatioihin. Lisäksi muistojen kautta voidaan tarkastella rajatummin vain tiettyjä aktivismimuotoja. Määritelmien ja diskurssien tarkastelun lisäksi muistitiedon käyttö mahdollistaa myös muistojen herättämien tunteiden tarkastelun, mikä tuo mielenkiintoisella tavalla esille poliittisen aktivismin henkilökohtaista luonnetta.

Lähteet

Haastatteluaineisto

Southern Oral History Program - kokoelma #4007, Southern Historical Collection, Wilson Library, University of North Carolina, Chapel Hill (SOHP). U.16. Long Civil Rights Movement: The Women's Movement in the South.

Bee DeSelmin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 24.5.2010, U-0415.

Nancy Scottin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 26.5.2010, U-0417.

Wanda Sobieskin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 25.5.2010, U-0418.

Merikay Waldvogelin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 27.5.2010, U-0419.

Jane Weeksin haastattelu, haastattelijana Jennifer Donnally. 24.5.2010, U-0420.

Marie Cirillon haastattelu, haastattelijana David Cline. 26.5.2010, U-0468.

Sandy Elledgen haastattelu, haastattelijana David Cline. 19.5.2010, U-0469.

Kay Reynoldsin haastattelu, haastattelijana David Cline. 21.5.2010, U-0472

Betty Andersonin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 15.8.2010, U-0473

Brenda Bellin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 19.7.2009, U-0476.

Marian Coletten haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 13.8.2010, U-0479

Gaye Evansin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 4.8.2010, U-0481.

Marian Grooverin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 25.5.2010, U-0485.

Lucy Henighanin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 20.5.2010, U-0486.

Dianne Levyn haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 17.8.2010, U-0489.

Polly Murphyn haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 25.5.2010, U-0492.

June Rostanin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 6.7.2009, U-0494.

Corinne Rovettin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 11.8.2010, U-0495.

Marsha Useltonin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 22.5.2010, U-0496.

Connie Whiten haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 16.8.2010, U-0497.

Susan Williamsin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 10.7.2009, U-0498.

Sylvia Woodsin haastattelu, haastattelijana Jessie Wilkerson. 26.5.2010, U-0499.

Annette Andersonin haastattelu, haastattelijana Joey Fink. 13.8.2010, U-0523.

Martha Begallan haastattelu, haastattelijana Joey Fink. 13.5.2011, U-0524.

Aisha Brownin ja Amira Inas Haqqin haastattelu, haastattelijana Joey Fink. 11.8.2010, U-0525.

Tutkimuskirjallisuus

Abrams, Lynn (2010.) *Oral History Theory*. Milton Park, Abingdon, Oxon ; New York, NY: Routledge.

Allured, Janet (2012). *Stereotypes, Female*. Teoksessa Griffin, Larry J. & Hargis, Peggy G. (2012). *The new encyclopedia of Southern culture: Volume 20, Social class*, s. 267-272. Chapel Hill: University of North Carolina Press.

Allured, Janet (2016). *Remapping Second-wave Feminism: The Long Women's Rights Movement in Louisiana, 1950-1997*. Athens: University of Georgia Press.

Asetus 2016/679/EU: Luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta (yleinen tietosuoja-asetus). Euroopan unionin virallinen lehti 4.5.2016. Viitattu 31.1.2020.

Banks, Olive (1986). *Faces of Feminism: A Study of Feminism As a Social Movement*. Oxford: Blackwell.

Berger Gluck, Sherna (2008). *Women's Oral History: Is It So Special?* Teoksessa Charlton, Thomas L.; Myers, Lois E.; Sharpless, Rebecca & Ballard, Leslie Roy (2008). *Thinking About Oral History: Theories and Applications*, s. 115-141. Lanham (Md.): Altamira.

Bloom, Alexander (2001). *Introduction - Why Read about the 1960s at the Turn of the Twenty-first Century?* Teoksessa Bloom, Alexander (toim.) (2001). *Long Time Gone : Sixties America Then and Now*, s. 3-9. Oxford : Oxford University Press.

Bolt, Christine (2004). *Sisterhood questioned? : Race, class, and internationalism in the American and British women's movements, c.1880s-1970s*. London : New York, NY: Routledge.

Bond, Julian (2001). *The movement we helped to make*. Teoksessa Bloom, Alexander (toim.) (2001). *Long Time Gone : Sixties America Then and Now*, s. 11-22. Oxford : Oxford University Press.

Bornat, Joanna & Diamond, Hanna (2007). *Women's History and Oral History: developments and debates*. *Women's History Review*, 16:1, s. 19-39. DOI: 10.1080/09612020601049652

Breines, Wini (2001). *"Of This Generation" The New Left and the Student Movement*. Teoksessa Bloom, Alexander (toim.) (2001). *Long Time Gone : Sixties America Then and Now*, s. 23-45. Oxford : Oxford University Press.

Brenner, Aaron (2015). *Environmental movement; Introduction*. Teoksessa Ness, Immanuel; Stephen, Eric Bronner & Frances, Fox Piven (2015). *Encyclopedia of American Social Movements*, s. 1255-1257. London: Routledge.

- Brigance, Linda Czuba (2015). Equal rights amendment. Teoksessa Ness, Immanuel; Bronner, Stephen Eric & Piven, Frances Fox (2015). *Encyclopedia of American Social Movements*, s. 373-377. London: Routledge.
- Brown, Lori A. (2012). *Contested Spaces: Abortion Clinics, Women's Shelters and Hospitals : Politicizing the Female Body*. Routledge.
- Burton, Orville Vernon (2009). Motherhood. Teoksessa Ownby, Ted; Bercaw, Nancy; University of Mississippi (2009). *The New Encyclopedia of Southern Culture : Volume 13: Gender*, s. 187-194. Chapel Hill: The University of North Carolina Press.
- Caine, Barbara (1994). Feminist biography and feminist history. *Women's History Review*, 3:2, s. 247-261. DOI: 10.1080/09612029400200049
- Chanfrault-Duchet, Marie-Francoise (2000). Textualisation of the self and gender identity in the life-story. Teoksessa Cosslett, Tess; Lury, Celia & Summerfield, Penny (2000). *Feminism and autobiography: Texts, theories, methods, osa I, luku 3*. London ; New York: Routledge.
- Chapman, Erin D. (2009). Matriarchy, Myth of. Teoksessa Ownby, Ted; Bercaw, Nancy; University of Mississippi (2009). *The New Encyclopedia of Southern Culture : Volume 13: Gender*, s. 178-183. Chapel Hill: The University of North Carolina Press.
- Collins, Patricia H. & Bilge, Silma (2016). *Intersectionality*. Cambridge, UK ; Malden, MA: Polity Press.
- Cooper, Christopher A. (2017). *Resilience of Southern identity*. The University of North Carolina Press.
- Cosslett, Tess; Lury, Celia & Summerfield, Penny (2000). Introduction. Teoksessa Cosslett, Tess, Lury, Celia & Summerfield, Penny (2000). *Feminism and autobiography: Texts, theories, methods*. London ; New York: Routledge.
- Cox, Karen L. (2011). *Dreaming of Dixie: How the South was created in American popular culture*. Chapel Hill: University of North Carolina Press.
- Dahlberg, Julia & Timosaari, Niina (2014). ”Kaikkihan tietävät, että Edvard-setä oli homo!” Seksuaalisuuden tutkiminen lähdekriittisenä ongelmana. Teoksessa Hakosalo, Heini, et al. (2014). *Historiallinen Elämä: Biografia Ja Historiantutkimus*, s. 98–112. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Daley, Caroline (1998). “He would know, but I just have a feeling”: gender and oral history. *Women's History Review*, 7:3, s. 343-359. DOI: 10.1080/09612029800200173
- Doan, Alesha E. & Haider-Markel, Donald P. (2015). Abortion rights movement. Teoksessa Ness, Immanuel, Stephen, Eric Bronner & Frances, Fox Piven (2015). *Encyclopedia of American Social Movements*, s. 378-386. London: Routledge.

Duggan, Lisa (2002). The new homonormativity: the sexual politics of neoliberalism. Teoksessa Castronovo, Russ & Nelson, Dana D. (toim.) (2002). *Materializing Democracy: Toward a Revitalized Cultural Politics*, s. 175-194. Duke University Press. Durham and London.

Evans, Sara M. (2003). *Tidal wave: How women changed America at century's end*. New York: Free Press.

Eynon, Bret (1996). Cast upon the Shore: Oral History and New Scholarship on the Movements of the 1960s. *The Journal of American History*, 83:2, s. 560-570. <http://www.jstor.org/stable/2944948>

Fernandes, Leela (2010). Unsettling "Third Wave Feminism" - Feminist Waves, Intersectionality, and Identity Politics in Retrospect. Teoksessa Hewitt, Nancy (toim.) (2010). *No Permanent Waves : Recasting Histories of U.S. Feminism*, s. 98-118, N.J.: Rutgers University Press.

Fingerroos, Outi & Haanpää, Riina (2006). Muistitietotutkimuksen ydinkysymyksiä. Teoksessa Fingerroos, Outi, et al. (2006). *Muistitietotutkimus: Metodologisia Kysymyksiä*, s. 25- 48. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Fisher, Stephen L. & Smith, Barbara Ellen (2012). Introduction. Teoksessa Fisher, Stephen L. & Smith, Barbara Ellen (toim.) (2012). *Transforming places: Lessons from Appalachia*, s. 1-15. Urbana: University of Illinois Press.

Foucault, Michel & Bouchard, Donald F. (1977). *Language, counter-memory, practice: Selected essays and interviews*. Ithaca, N.Y.: Cornell University Press.

Friedan, Betty (1979). *The Feminine Mystique*. 2nd pr. New York, N.Y.: Dell.

Gilmore, Stephanie (2010). Strange Bedfellows - Building Feminist Coalitions around Sex Work in the 1970s. Teoksessa Hewitt, Nancy (toim.) (2010). *No Permanent Waves. : Recasting Histories of U.S. Feminism*, s. 246-272, N.J.: Rutgers University Press.

Greene, John Robert (2010). *America in the Sixties*. Syracuse, N.Y.: Syracuse University Press.

Hakosalo, Heini (2014). Tasohypelyä. Varhaiset suomalaiset naislääkärit ja historiallisen biografian monimuotoisuus. Teoksessa Hakosalo, Heini, et al. (2014). *Historiallinen Elämä: Biografia Ja Historiantutkimus*, s. 45–61. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Halldórsdóttir, Erla Hulda (2017). A biography of her own: The historical narrative and Sigríður Pálsdóttir (1809–1871) Teoksessa Halldórsdóttir, Erla Hulda; Kinnunen, Tiina; Leskelä-Kärki, Maarit & Possing, Birgitte (2017). *Biography, gender and history: Nordic perspectives*, s. 81-100. Turku: Turun yliopisto.

Halldórsdóttir, Erla Hulda; Kinnunen, Tiina & Leskelä-Kärki, Maarit (2017). Doing biography. Teoksessa Halldórsdóttir, Erla Hulda; Kinnunen, Tiina; Leskelä-Kärki, Maarit & Possing, Birgitte (2017). *Biography, gender and history: Nordic perspectives*, s. 7-35. Turku: Turun yliopisto.

Harmainen, Antti & Pollari, Mikko (2014). Biografian mahdollisuuksista ja rajoista työväenliikkeen ja teosofian tutkimuksessa. Teoksessa Hakosalo, Heini, et al. (2014). *Historiallinen Elämä: Biografia Ja Historiantutkimus*, s. 257–271. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Henry, Astrid (2004). *Not my mother's sister: Generational conflict and third-wave feminism*. Bloomington: Indiana University Press.

Hewitt, Nancy A. (2010). Introduction. Teoksessa Hewitt, Nancy A. (toim.) (2010). *No Permanent Waves : Recasting Histories of U.S. Feminism*, s. 1-12. New Brunswick, N.J.: Rutgers University Press.

Hoffman, Alice M. & Hoffman, Howard S. (2008). *Memory Theory: Personal and Social*. Teoksessa Charlton, Thomas L.; Myers, Lois E.; Sharpless, Rebecca & Ballard, Leslie Roy (2008). *Thinking About Oral History: Theories and Applications*, s. 33-54. Lanham (Md.): Altamira.

Hunt, Andrew (2015). Anti-war movement: Vietnam War. Teoksessa Ness, Immanuel; Stephen, Eric Bronner & Frances, Fox Piven (2015). *Encyclopedia of American Social Movements*, s. 10801096. London: Routledge.

Jeydel, Alana S. (2004). *Political women: The women's movement, political institutions, the battle for women's suffrage and the ERA*. London ; New York: Routledge.

Johnson, Joan Marie (2012). Clubwomen. Teoksessa Griffin, Larry J. & Hargis, Peggy G. (2012). *The new encyclopedia of Southern culture: Volume 20, Social class*, s. 337-339. Chapel Hill: University of North Carolina Press.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (2016). 3. Valtasuhteiden analysoiminen. Teoksessa Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (2016). *Diskurssianalyysi : Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*, s. 75-104. Vastapaino. Tampere.

Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (2016). 1. Diskursiivinen maailma: Teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (2016). *Diskurssianalyysi : Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*, s. 23-50. Vastapaino. Tampere.

Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (2016). Johdanto. Teoksessa Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (2016). *Diskurssianalyysi : Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*, s. 17-22. Vastapaino. Tampere.

Jolly, Margaretta; Russell, Polly & Cohen, Rachel (2012). Sisterhood and After: Individualism, Ethics and an Oral History of the Women's Liberation Movement. *Social Movement Studies*, 11:2, s. 211-226, DOI: 10.1080/14742837.2012.664902.

Kinnunen, Tiina (2017). 'Fighting Sisters': A comparative biography of Ellen Key (1849–1926) and Alexandra Gripenberg (1857–1913) in the contested field of European feminisms. Teoksessa Halldórsdóttir, Erla Hulda; Kinnunen, Tiina; Leskelä-Kärki, Maarit & Possing, Birgitte (2017). *Biography, gender and history: Nordic perspectives*, s. 143-164. Turku: Turun yliopisto.

Kittay, Eva Feder (2001). A Feminist Public Ethic of Care Meets the New Communitarian Family Policy. *Ethics*, 111:3, s. 523-547, DOI: 10.1086/233525.

Korkiakangas, Pirjo (2006). Etnologisia näkökulmia muistiin ja muisteluun. Teoksessa Fingerroos, Outi, et al. (2006). *Muistitietotutkimus: Metodologisia Kysymyksiä*, s. 120–144. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Koskinen-Koivisto, Eerika & Marander-Eklund, Lena (2016). Pienten ja suurten kertomusten suhde henkilökohtaisen kerronnan analyysin välineinä. Teoksessa Steel, Tytti & Jouhki, Jukka et.al. (toim.) (2016). *Etnologinen tulkinta ja analyysi. Kohti avoimempaa tutkimusprosessia*, s. 336-358. *Ethnos toimitte*, 18. Helsinki, Finland: Ethnos ry.

Kurvinen, Heidi (2014). Muistelmat lähteenä : Toimittaja Anni Voipion Lehtimatka. Teoksessa Hakosalo, Heini, et al. (2014). *Historiallinen Elämä: Biografia Ja Historiantutkimus*, s. 132–150. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Larsen, Lawrence H. (1990). *The urban South: A history*. Lexington, Kentucky: The University Press of Kentucky.

LeGates, Marlene (2012). *In their time: A history of feminism in Western society*. New York: Routledge.

Lewis, Penny (2013). *Hardhats, hippies, and hawks: The Vietnam antiwar movement as myth and memory*. Ithaca: ILR Press.

Love, Barbara. J. (2006). *Feminists who changed America, 1963-1975*. Urbana: University of Illinois Press.

MacLean, Nancy (2010). The Hidden History of Affirmative Action: Working Women's Struggles in the 1970s and the Gender of Class. Teoksessa Hewitt, Nancy (toim.) (2010). *No Permanent Waves. : Recasting Histories of U.S. Feminism*, s. 356-378, N.J.: Rutgers University Press.

Marwick, Arthur (1999). *The Sixties: Cultural Revolution in Britain, France, Italy, and the United States, C.1958-c.1974*. Paperback. Oxford ; New York: Oxford University Press.

- McMahan, Eva M. (2008). A Conversation Analytic Approach to Oral History Interviewing. Teoksessa Charlton, Thomas L.; Myers, Lois E.; Sharpless, Rebecca & Ballard, Leslie Roy (2008). *Thinking About Oral History: Theories and Applications*, s. 94-114. Lanham (Md.): Altamira.
- Moravec, Michelle (2015a). Introduction. Teoksessa Ness, Immanuel; Stephen, Eric Bronner & Frances, Fox Piven (2015). *Encyclopedia of American Social Movements*, s. 259-260. London: Routledge.
- Moravec, Michelle (2015b). Women's movement 1960-1990. Teoksessa Ness, Immanuel; Stephen, Eric Bronner & Frances, Fox Piven (2015). *Encyclopedia of American Social Movements*, s. 397-414. London: Routledge.
- Ownby, Ted & Bercaw, Nancy (2009). Gender. Teoksessa Ownby, Ted; Bercaw, Nancy; University of Mississippi (2009). *The New Encyclopedia of Southern Culture : Volume 13: Gender*, s. 1-12. Chapel Hill: The University of North Carolina Press.
- Peacock, James L. (2007). *Grounded globalism: How the U.S. South embraces the world*. Athens [Ga.]: University of Georgia Press.
- Purvis, June (1992). Using Primary Sources When Researching Women's History from a Feminist Perspective. *Women's History Review*, 1:2, s. 273-306, DOI: 10.1080/0961202920010205
- Rhode, Deborah L. (1995). Media Images, Feminist Issues. *Signs*, 20:3, s. 685-710. The University of Chicago Press. <http://www.jstor.org/stable/3174839>
- Rhodes, Jacqueline (2005). *Radical Feminism, Writing, and Critical Agency: From Manifesto to Modem*. Albany: State University of New York Press.
- Ristkari, Maiju; Suni, Niina & Tyni, Vesa (2018). *Sukupuolena Ihminen: Tietokirja transsukupuolisuudesta ja sukupuolen moninaisuudesta*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Rogers, Kim Lacy (1988). Oral History and the History of the Civil Rights Movement. *The Journal of American History*, 75:2, s. 567-576. <http://www.jstor.org/stable/1887873>
- Rowbotham, Sheila (1997). *A Century of Women: The History of Women in Britain and the United States*. London: Viking.
- Scott, Joan W. (1986). Gender: A Useful Category of Historical Analysis. *The American Historical Review*, 91:5, s. 1053–1075. doi:10.2307/1864376
- Sharpless, Rebecca (2008). The History of Oral History. Teoksessa Charlton, Thomas L.; Myers, Lois E.; Sharpless, Rebecca & Ballard, Leslie Roy (2008). *Thinking About Oral History: Theories and Applications*, s. 7-30. Lanham (Md.): Altamira.

- Smith, Barbara Ellen (2012). Gender. Teoksessa Griffin, Larry J. & Hargis, Peggy G. (2012). *The new encyclopedia of Southern culture: Volume 20, Social class*, s. 118-122. Chapel Hill: University of North Carolina Press.
- Springer, Kimberly (2015). African-american women's movement, 1950-present. Teoksessa Ness, Immanuel; Bronner, Stephen Eric & Piven, Frances Fox (2015). *Encyclopedia of American Social Movements*, s. 391-396. London: Routledge.
- Steenbergen, Candis (2015). Women's Movement, 1920-1960. Teoksessa Ness, Immanuel; Bronner, Stephen Eric & Piven, Frances Fox (2015). *Encyclopedia of American Social Movements*, s. 360-372. London: Routledge.
- Stein, Arlene (1997). *Sex and sensibility: Stories of a lesbian generation*. Berkeley: University of California Press.
- Stephens, Julie (2010). Our Remembered Selves: Oral History and Feminist Memory. *Oral History*, 38:1, s. 81–90. <http://vuir.vu.edu.au/15542/>. Haettu 15.4.2020.
- Strain, Christopher B. (2017). *The long sixties: America, 1955-1973*. Chichester, England: Wiley Blackwell.
- Thompson, Becky (2010). Multiracial Feminism - Recasting the Chronology of Second Wave Feminism. Teoksessa Hewitt, Nancy (toim.), 2010. *No Permanent Waves : Recasting Histories of U.S. Feminism*, s. 39-60, N.J.: Rutgers University Press.
- Torninoja-Latola, Jaana (2014). "Perhehistoriani on osa työväenliikkeen historiaa" : Yksityisen ja julkisen suhde elämäkerrallisessa kerronnassa. Teoksessa Hakosalo, Heini, et al. (2014). *Historiallinen Elämä: Biografia Ja Historiantutkimus*, s. 272–289. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Turner, Jeffrey A. (2010). *Sitting in and speaking out: Student movements in the American South, 1960-1970*. Athens: University of Georgia Press.
- U.S. Census Bureau (1960). 1960 Census of Population, General Population Characteristics. Report and Tables: Tennessee through Wyoming. <https://www.census.gov/library/publications/1961/dec/population-pc-a2.html>. Haettu 11.3.2020.
- Ulrich, Laurel Thatcher (2007). *Well-behaved Women Seldom Make History*. New York: Vintage Books.
- Valk, Anne M. (2010). Living a Feminist Lifestyle - The Intersection of Theory and Action In a Lesbian Feminist Collective. Teoksessa Hewitt, Nancy (toim.) (2010). *No Permanent Waves. : Recasting Histories of U.S. Feminism*, s. 221-245, N.J.: Rutgers University Press.

Walker, Melissa (2009). *Appalachian Men and Women*. Teoksessa Ownby, Ted; Bercaw, Nancy; University of Mississippi (2009). *The New Encyclopedia of Southern Culture : Volume 13: Gender*, s. 22-26. Chapel Hill: The University of North Carolina Press.

Walters, Margaret (2005). *Feminism: A Very Short Introduction*. New York: Oxford University Press Inc.

Williams, Susan (2012). Highlander folk school / Highlander research and education center. Teoksessa Griffin, Larry J. & Hargis, Peggy G. (2012). *The new encyclopedia of Southern culture: Volume 20, Social class*, s. 365-367. Chapel Hill: University of North Carolina Press.

Zieger, Robert H. (2012). Introduction. *Southern Workers in a Changing Economy*. Teoksessa Zieger, Robert H. (toim.) (2012). *Life and labor in the new New South*, s. 1-16. Gainesville: University Press of Florida.

Ziegler, Mary (2015). *After Roe : The Lost History of the Abortion Debate*. Harvard University Press.